

mladika

CENA 4,00 €

2011

2-3

Edi Kovač in Tomaž Simčič

**Velika noč kot
praznik tržaške mladine**

Saša Martelanc

**MAKSIM GASPARI
JE CENIL »MLADIKO«**

Tatjana Rejec

**TIGR NA RAZPOTJU
LETA 1930**

NOVELA

VSE VASILJEVE ZIME

Mira Ribič

Milan Gregorič

Mag. Bert Pribac

50 let založbe mladika

KAZALO

Velika noč kot praznik tržaške mladine	1
Vladimir Kos: Sonet o Naši pomladi petdesetih let	1
Mira Ribič: Vse Vasilijeve zime	3
Milanka Dragar: Pesmi	9
Peter Merkù: Moje življenje v Nemčiji (XXV)	10
Mogoče bi vas zanimalo zvedeti, da	12
Milan Gregorič: Mag. Bert Pribac	13
Pod črto: Polom	15
Primož Šturman: Manjšina onkraj šengenskih zapornic (9)	16
Vladimir Kos: Bela gora Fudži	17
Tatjana Rejec: TIGR na razpotju leta 1930	18
Vladimir Kos: V vstajenski spomin	20
Saša Martelanc: Maksim Gaspari je cenil »Mladiko«	21
Mirjam Oblak: »Biseromašnik, bod' pozdravljen!«	23
Pod črto: Nostalgija ali kaj	24
Antena	25
Ocene:	
R. Dedenaro, P. Merkù: Chicchi, di riso (V. Purič)	35
Knjižnica Dušana Černeteta (98)	36

NOVO!

20,00 €

BRUNA MARIJA PERTOT
ČRNIKE DOBRE
NA NABREŽJU
Izbrane pesmi

“V sebi nosi zelo razločne
obrisse tržaške pokrajine,
z barkovljanskim portičem,
s paštni, gmajnami, nadmorski-
mi terasami, obraslimi z
bori in volhkimi rumenimi
brnistrami.”

Bruna Marija Pertot
ČRNIKE
DOBRE NA
NABREŽJU
IZBRANE PESMI

SLIKA NA PLATNICI: V ponedeljek, 2. maja, so v Peterlinovi dvorani na svečani prireditvi podelili 48. literarno nagrado Vstajenje, ki je namenjena zamejskim in zdonskim avtorjem. Tokrat je nagrado prejela Alenka Rebula za knjigo »Sto obrazov notranje moči«. Knjiga je »bogato esejistično razmišljanje, ki v izbranem jeziku in s poetičnostjo prehaja v izvorno literaturo«. (foto KROMA).

Uredništvo in uprava:

34133 Trst, Italija, ulica Donizetti 3
tel. 040-3480818; fax 040-633307
uprava@mladika.com; redakcija@mladika.com
www.mladika.com

Oblikovanje: Matej Susič

Izdaja: Mladika z.z.o.z.

Registrirana pri trgovinski zbornici v Trstu dne
21.4.1999 pod številko 114276. Vpisana v se-
znam ROC dne 15.10.2005 pod številko 11721.

Član USPI (Zveze italijanskega
periodičnega tiska)

Reg. na sodišču v Trstu št.193 dne
6.4.1957 • ISSN 1124 – 657X

Tisk: Graphart srl - Trst

Izhajanje revije podpira Urad Vlade RS
za Slovence v zamejstvu in po svetu.

UREDNIŠKI ODBOR: David Bandelj, Ivo Jevnikar, Marij Maver (odgovorni urednik), Saša Martelanc, Sergij Pahor, Mitja Petaros, Nadia Roncelli, Matjaž Rustja, Tomaž Simčič, Breda Susič, Neva Zaghet, Zora Tavčar, Evelina Umek in Ivan Žerjal.

SVET REVIJE: Lojzka Bratuž, Silvija Callin, Jadranka Cergol, Peter Černic, Marija Češčut, Danilo Čotar, Liljana Filipčič, Diomira Fabjan Bajc, Lučka Kremžar De Luisa, Peter Močnik, Milan Nemac, Adrijan Pahor, Štefan Pahor, Bruna Pertot, Marijan Pertot, Ivan Peterlin, Alojz Rebula, Peter Rustja, Ester Sferco, Marko Tavčar, Edvard Žerjal in člani uredniškega odbora.

Posamezna številka Mladike stane 4,00 €. Celoletna naročnina za Italijo 30,00 €; po letalski pošti: Evropa 50,00 €, Amerika 60,00 €, Avstralija 65,00 €.

Za plačilo lahko uporabite poštni tekoči račun 11131331 – Mladika - Trst. Na banki pa: Zadruga kraška banka - Banca di Credito Cooperativo del Carso (IBAN: IT58 5089 2802 2010 - 1000 0016 916; SWIFT: CCTSIT-2TXXX).

Edi Kovač in Tomaž Simčič

VELIKA NOČ

KOT PRAZNIK TRŽAŠKE MLADINE

(odlomki iz korespondence med Trstom in Toulousom)

Trst, 28. januarja 2011.

»Dragi Edi, to sporočilo te bo najbrž dohitelo že v Toulousu, v meni pa še vedno odmeva vsebina nedavnega srečanja, na katerem si skupaj z našimi mladimi prijatelji razmišljal o prihodnosti Evrope in krščanstva. Naj se ti zato še enkrat iskreno zahvalim, da si sprejel naš predlog in nam pomagal pri izpeljavi tega prvega večera ter pri oblikovanju celotne pobude, katero smo pomenljivo poimenovali ETIKA IN PRIHODNOST. Prav lepo te pozdravljam, Tvoj Tomaž.«

Toulouse, 4. februarja 2011.

»Dragi Tomaž, pravzaprav bi se jaz rad zahvalil tebi in tvojim prijateljem za izkazano zaupanje. Rad sem sprejel vaš predlog tudi zato, ker se mi zdi tržaška mladina na nek način tipična. Ne gre samo za romantično olepševanje naše mladine, gre za pravo izkušnjo. Ta izkušnja je bila ravno večer, ki ga omenjaš. Pred seboj smo imeli izzivalen naslov: Ali bo krščanstvo preživelo? No, po dvehurni debati je bil odgovor vsekakor pritrdilen. Toda, kako smo prišli do tega odgovora? Mladi so sami diskutirali med seboj in ob koncu sva jih vprašala, kaj pa oni mislijo o tem in kaj bi lahko oni podarili nam, ki se imamo že za zrelo generacijo?

Zanimivo je, da niso polagali pred nas dejstva, da znajo bolje jadrati po spletnih straneh in kako jim je vsaka informacija zlahka dostopna. Rekli so, da čutijo, da se lahko zmotijo, da pa je njihova beseda vendarle iskrena. Toda kaj so očitali nam, starejšim? Rekli so nam, da jih sicer poslušamo, toda vse to je pedagoška strategija, saj njihovih vprašanj, zahtev in predlogov ne jemljemo resno. Kljub temu, da nam marsikaj povedo, se potem nič ne spremeni, kot da se ne bi pogovarjali. Se pravi, da zahtevajo, da besedam vendarle mora slediti tudi dejanje. Ne prenesejo te diplomatske vljudnosti, ali pa tudi strateške hipokrizije, ko so besede eno in življenje

drugo. Kličejo nas k spreobrnitvi, k verovanju in k življenju z Besedo.

In končno, kaj je tisto, kar nam lahko podarijo? Dejali so, da to ni ta ali oni načrt, tudi ne ta ali ona ekonomska ali politična strategija, ampak neko temeljno zaupanje v prihodnost, da je pač potrebno iskati še naprej, kljub temu da se jutrišnji dan še ni izrisal pred nami. S svojimi besedami so povedali, da se prava prihodnost še ne da ubesediti, a da to še ni razlog, da ne bi bili radostni in da ne bi smelo zrl

Vladimir Kos

Sonet o Naši pomladi petdesetih let

*Morjé, poslušaj mojo serenado:
za vigréd je teh petdesetih let,
za vigréd, ráščavo z nesmrtno nado
v mladike čudovite, spet in spet.*

*In kdo zaliva jih? Slovenska roka,
ki vodi kangla jo iz žil srcá:
z ljubeznijo do mladih sanj otroka,
do sil podjetnih, vseh darov z Nebá.*

*Morjé, začudi se! Ker ni nas dosti.
»Zamejska skupnost« nas kodirajo.
Kljub ojnicam – stvariteljsko smo prosti!*

*V potokih s Križa pijemo mladost.
Ustvarjamo, da bolj nam bo svetló.
Morjé, ne čudi se! Slovenci smo.*

naprej. Grenkoba ni nikoli tako velika, da bi smela zamegliti veselje.

Dragi Tomaž, vesel sem bil našega srečanja, ki me je še enkrat potrdilo v prepričanju, da mladim smemo in moramo zaupati. Lep pozdrav tebi in vsem tržaškim prijateljem, Vaš Edi«

Trst, 13. marca 2011.

»Dragi Edi, včeraj je bilo na vrsti tretje srečanje v okviru naše tržaške pobude. Tako kot drugo o »svetem« v kinematografiji, ki ga je uvedel p. Andraž Arko, je bilo uspešno tudi tole, posvečeno pomenu družine, ko je bil med nami družinski terapevt dr. Tomaž Erzar. Obstal pa sem, ko mi je eden od sodelujočih povedal, da si na ljubljanskem večeru PEN kluba, ki si ga somoderiral, za izhodišče postavil prav to našo tržaško pobudo mladih ... kot da bi v njej videl znamenje velikonočnega upanja ... S prisrčnimi pozdravi, Tvoj Tomaž«

Toulouse, 3. aprila 2011.

»Dragi Tomaž, res je, vsebina mojega govora na PEN-u o tržaški mladini je vzbudila zanimanje in na pobudo pesnika Vena Tauferja sem moral celo ponoviti troje njihovih zahtev po iskrenosti, pristnosti besede in dejanja ter novem veselju nad življenjem. Toda ko sedaj premišljam njihove odgovore, se kar ne morem znebiti uvida, da je med njihovimi odgovori in velikonočnim praznikom nekaj vzporednic.

Prvi odgovor naših mladih me namreč spominja na učenca na poti v Emavs. Učenca sta se seveda motila, Kristusa imela celo za nevedneža, pravega ignoranta, toda Vstali je bil nad njima navdušen, ker sta bila tako iskrena. Podobno se je Kristus navduševal nad Natanaelom, ki ga je v svoji iskrenosti celo zmerjal: Ali iz Nazareta more priti kaj dobrega?

Če malo pomislimo: ljudje se v zrelih letih sprijaznimo z marsičem in rečemo: nič se ne da narediti. Ali pa dodamo: S tem bo potrebno pač živeti. Nasprotno pa mlad človek odklanja besedo »nemogoče«. Zanj nemogoče ne obstaja, kajti nemogoče je mogoče. Tako smelo upa in zre v prihodnost. V tem smislu se mladostna duša ne more sprijazniti, da je s smrtjo vsega konec, ampak odškrne špranjo k novi

svetlobi, preko katere zasluti, da je mogoče upati na novo življenje tudi po smrti.

Podobno se mlad človek tudi noče sprijazniti s klavrnim stanjem v družbi. Niti vstali Kristus se ni. Ko bi ne bilo tako, bi pustil jeruzalemske žene ob strani, ker po takratnem rimskem pravu niso imele pravico pričati na sodišču. Pa vendarle je Kristus prav iz teh žena naredil prve priče svojega vstajenja. Mlad človek prav tako noče sprejeti neenakosti v družbi, poniževanja in ignorance. V tem smislu Kristus podobno kot naši mladi izziva in iz nepomembnih in obrobni ljudi naredi središčne osebnosti.

In še nekje se vstali Kristus izkaže kot resnična mladostna osebnost, ki se pa razlikuje od vsakega brezglavega fanatizma. Sposoben je globokega sočutja. Tako tudi sočustvuje z dvema učencema na poti v Emavs. Zanima se zanju, za njuno žalost in za njuno zbegano razmišljanje. Hkrati pa nad njima ne obupa in jima pomaga k veselju, novemu upanju in tudi iz njiju naredi priči svojega vstajenja. Na nek način naredijo podobno mladi ljudje, ko prav tako nad nami ne obupajo, ampak nam povedo, da smo »nespametni« in da je razlogov za veselje vendarle več, kot pa za našo potrnost in brezizglednost.

In tako sem ob koncu pogovora z mladimi imel občutek, da iskrenost, kritičnost do besed in dejanj ter nezlomljivo radostno upanje naših mladih na Tržaškem lepo pojasnjuje velikonočna skrivnost. Mladi nam jo s svojimi zahtevami osvetlijo. Ostaja pa odprto vprašanje, ali bo jutri velikonočna drža naše mladine postala tudi nov stil slovenskega kristjana onkraj vseh državnih in političnih meja?

Velika noč se mi predstavlja kot praznik novega življenja, zato je zame ta dan kot slavje resnične mladosti. Z veselimi velikonočnimi pozdravi, Tvoj in Vaš Edi«

Na srečanju z mladimi v Peterlinovi dvorani v Trstu

Mira Ribič

Vse Vasilijeve zime

Prva nagrada za prozo na 39. literarnem natečaju revije Mladika

Leta štejem na čas pred Vasilijem in čas po njem. Življenju z Vasilijem sem izbrisala časovni okvir. Ni pomembno, kako dolgo je trajalo. Moj svet se je začel z njim in z njim ugasnil.

Dovoli, da sem danes žalostna, Vasilij.

Nazadnje je tako snežilo, ko sem prvič videla, kakšne barve so oči groze.

»Irena ... zgodila se je nesreča ... Vasilij, odrinil je delavca ... plošča je padla nanj ... hitro!«

Ko skušam podoživeti tiste trenutke, ure in dneve, se pravzaprav ničesar ne spominjam. Zgodil se mi je čudež, o katerem govorijo ljudje, ki so bili blizu smrti ... le, da na koncu tunela ni bilo nikake svetlobe. Vse se je dogajalo izven mene. Tisti hip, ko so mi povedali za nesrečo, so se v meni zapahnila vsa vrata. Niti bolečina niti žalost nista mogla vstopiti. Žalovati sem mogla šele mnogo kasneje.

Najprej je bilo treba prehoditi stopnico za stopnico do strehe bolečine.

Vasilij je odšel na svoj način, verjetno srečen, da je nekomu rešil življenje.

Kaj pa jaz, kaj pa midva z Borisom! Zakaj ni kdo drug posredoval, zakaj niso pravi čas ugotovili okvare, zakaj ... zakaj?

Vem, kaj bi rekel:

»Dušenjka, se pač zgodi ... ima še majhne otroke ... bil sem odgovoren zanj ...«

Briga me, slišiš, Vasilij! Tudi, če bi imel deset otrok!

Spominjam se jeze, s katero sem se hranila tiste prve dni. Preklinjala sem firmo, boga, naključja, sebe ... tudi Vasilija. Najhujši pa je bil občutek krivde, ki je prišel za tem. Za vse, kar sem ali nisem storila, ko je bil še ob meni.

Žalost je končno morala priti in sprejela sem jo z olajšanjem.

»Žalostni so le tisti, ki nikoli niso bili srečni,« je govoril Vasilij.

Sneži. Ne neha snežiti.

Vasilij je oboževal zime.

Govoril je, da je pomlad djevočka, ki se zjutraj

umije, da lahko gre opoldne kot poletje nabirat rože. Popoldan si kot jesen nadene najlepšo obleko in dragocen nakit ter se ponoči prijetno utrujena vrne domov, kjer leže na bele rjuhe, položi glavo na belo čipkasto blazino, se pokrije z belo puhasto odejo in srečno zaspi kot zima.

Tako mu je – otroku – letne čase razložila mama Katarina.

Njegov rodni Smolensk pol leta prekriva snežna odeja, da so se mu naše mile zime zdele kot pomladi. Vsakič, ko je mrzlo zavelo s severa, sem čutila njegovo domotožje.

Spoznala sva se v decembru, ko je prišel v naše podjetje s skupino ruskih strokovnjakov in ostal.

Januarja, dve leti zatem, sva se poročila.

Kako se sporazumevata, so spraševali. Kako? Lepo! Ljubezen ne potrebuje veliko besed.

Ponjemaješ dušenjka? Kako ne bi?

Besede so precenjene. In mnogokrat hudo bolijo.

Klical me je Sneguročka in bil je moj princ.

Decembra, ko se je rodil Boris, je zapadlo snega do kolen.

Vasilij je rekel, da je to najlepša zima v njegovem življenju.

Boris in Vasilij pa sta bila najlepše, kar se je zgodilo v mojem.

Vasilija ni bilo težko vzljubiti.

Ni šlo za to, da je bil lep moški – karkoli pač to komu pomeni. To sem že zdavnaj prerasla. Lepi moški v mojem življenju pred Vasilijem so mi pustili samo grenak okus po moji povprečnosti, ko so se mi dajali kot darilo, ki ga na njihovo ogorčenje nisem dovolj cenila. Svojo očarljivost so vihteli kot zastavo na bojnem polju, jaz pa nisem pokazala pretirane volje po predaji.

Vasilij svoje očarljivosti ni podarjal. On jo je oddajal, ne da bi se je zavedal. V njegovi bližini se je vsakdo počutil sproščenega, sprejetega in vsakomur je lahko bil prijatelj. Vasilij je bil velik otrok. Znal se je veseliti kot otrok, dajati kot otrok in tako tudi sprejemati. Iz ljudi je izvabljal tisto najboljše. Žal mi je, da mu to pri meni ni vedno uspevalo. Vendar mi nikoli ni ničesar očital.

Oprosti, Vasilij, da sem hotela odgnati dečka v tebi!

Ni mi bilo prav, kadar je v najin dom kar tako povabil množico ljudi, ki jim vsem niti imena nisem vedela.

»Samo na boršč sem jih povabil, Irina.«

Samo na boršč! Mene pa je spravljal ob pamet, da ni bilo dovolj prostora, da nisem imela dovolj krožnikov in pribora in da nisem imela vsaj nekaj časa za priprave. Vendar se je vedno izšlo. Pojma nimam, kako! Za razliko od Vasilija sem bolehala za pomanjkanjem spontanosti, pred improvizacijami pa me je bilo groza.

Radi so prihajali. Večeri pri Voroncevih so bili pravi družabni dogodki, ki so se vselej končali s stari ruskimi romancami. Vasilijev bariton, čeprav nešolan, je bil nekaj posebnega.

Pel je z dušo. Takrat sem ga najbolj ljubila.

»Oči čarnije, oči krasnije, oči strastnije ...« Pel je meni in takrat sem bila lepa in ženske so mi zavidale.

Vasilij je jemal življenje kot dar, ki mu sijaja ni lepo jemati z resnimi stvarmi.

»Ne bodi serjozna, Sneguročka. Življenje je preveč krotko,« je govoril.

»Kratko, Vasilij, ne krotko.«

»In kaj je krotko?«

»Mirno ... poslušno.«

»Nu, kaj skazal narobe?«

Dovolj dobro je že govoril po naše in velikokrat se je motil samo zato, ker me je s tem spravljal v smeh.

Kadar sem šla po Borisa v vrtec – običajno je to počel Vasilij – vzgojiteljice in varuške niso mogle skriti razočaranja.

»Saj menda ni bolan ... vaš mož ... Boris ni nič povedal ...«

Najraje ga je imela starejša varuška, ki jo je klical babuška in je bila zares takšna kot znamenite ruske babuške – majhna, okrogla, dobrodušna in slikovita.

»Joj, gospa, imate dva krasna fanta. Vedno sta dobre volje in prijazna ... prava sončka sta ... in kako Boris čeblja po rusko!«

Zares. Imela sva dva krasna otroka.

Čeprav zelo redko, se je kdaj vendarle zgodilo, da je bil tudi Vasilij za resen pogovor.

»Irena ...,« če me je tako ogovoril in ne: Irina, Sneguročka, dušenjka ..., sem vedela, da je nekaj hudo narobe. Navadila sem se, da imam probleme predvsem jaz – če jih je imel Vasilij – je bila to skoraj naravna katastrofa!

»Irena ...,« je začel nekega dne, ko je Boris bil še dojenček. »Rad bi, da bi se Boris naučil tudi ruščine!«

Zabolelo me je. Kako je lahko Vasilij sploh pomislil, da bi imela kaj proti temu! Na dan sem potegnila knjigo-slikanico, že vso oguljeno in zbledelo, ki sem jo čuvala kot druge stare plišaste medvedke.

»Dušenjka, pa to je Puškinova Skazka o care Saltane!« Razveselil se je kot otrok.

»Vasilij, Pravljica o carju Saltanu je bila moja prva knjiga v življenju ... iz nje sem se naučila brati ... želim, da bi bila to tudi Borisova prva knjiga ... ti pa poskrbi, da jo bo spoznal še v izvirniku.«

Izkazalo se je, da zna Vasilij še večino verzov iz pravljice na pamet. Ko je bil Boris dovolj velik, je imela družina Voroncev vsak večer prav poseben obred. Jaz sem prebrala kitico v slovenščini, nakar jo je Vasilij povedal v ruščini. Pri tem smo se vsi trije neznansko zabavali. Bili so to čudoviti večeri!

»Ta, ki tke, in ta, ki kuha, ino baba Babaruha ...«

In to več kot leto. O treh zlobnih babnicah in lepem carjeviču se mi je že sanjalo! Vasilij je tudi sicer z Borisom govoril v ruščini in ta je z lahkoto obvladoval oba jezika. Zelo bi bil ponosen na svojega sina, Vasilij.

Postal je to, kar sva si oba želela – uspešen, odgovoren in dober človek. Ima tvojo prešerno naravo, vendar tudi nekaj moje racionalnosti – obojega je bilo ravno prav, dokler ni spoznal Ade. Je lahko ljubezen res tako slepa? Ne samo to – tudi gluha je. Bojim se. Bo le spregledal? Mnogokrat se sprašujem, kako bi ravnal ti, Vasilij? Bi zamahnil z roko, se nasmejaj in rekel: »Vse bo še dobro, Irina.«

Pa ni dobro, Vasilij. Ni dobro.

Še vedno pada sneg. Kot bi hotel pobeliti vse zelene zime doslej.

Že ko sva se z Ado prvič srečali, je šlo vse narobe. V moj dom je vstopila kot gospodarica, ki pri svoji kuharici preverja, če je za večerni banket že vse pripravljeno. Ozirala se je naokoli s takšno vzvišenostjo, skoraj zgroženostjo, da je lahko Boris živel v takšnem domu. V najinem domu, Vasilij, ki sva ga opremljala z ljubeznijo in mu vdahnila dušo, da se je v njem vsakdo počutil doma! Tudi tisti, ki so si lahko privoščili mnogo več od naju. Se spomniš, ko sva brskala po boljših sejnih in se veselila, če nama je uspelo najti kakšen kos starega pohištva ali posodo iz poslikanega porcelana, ki sva mu v mnogih prostih urah vrnila nekdanji sijaj. Kako dragocen je bil občutek domačnosti, ki sva ga dobila v zameno. In ne samo to. Vsak od teh predmetov je pripovedoval svojo zgodbo o preteklosti. Lahko sva si zamišljala gospo, ki je pila čaj iz meissenskega porcelana – našla sva le tri take skodelice – ali pa utrujeno šiviljo za šivalnim stro-

jem, ki ga je dobila za doto, kako pri leščerbi ustvarja čudovito obleko, ki si je sama nikoli ni mogla privoščiti. In ravno ob šivalni stroj, ki je z umetelno izdelanim podnožjem in zlato poslikano glavo stal v kotu dnevne sobe, se je Ada najprej obregnila:

»Kaj se vam ljubi brisati prah s tega železja? Kje ste vendar to našli – na odpadu?«

Ti veš, Vasilij, da nisem človek, ki bi znal z nasmehom ali šalo reševati mučne položaje. Ne boš verjel, to pot mi je uspelo. Ada vendar ni bila kdorkoli – bila je sinovo dekle. Se spomniš, ko sva govorila o načrtih in željah najinga otroka? Nikoli, sva sklenila, se ne bova vpletala v Borisovo življenje, če tega ne bo sam želel.

Takrat se mi ni niti sanjalo, da bo to tako težko. Ada me kar naprej postavlja pred tako hude preizkušnje, da se sprašujem, ali mi je to potrebno. Ne bi bilo lažje, da bi jo naslednjič, ko mi bo spet parala živce, postavila pred vrata? Strah me je, da se bo to prejkoleslej zares zgodilo. Potem bom izgubila tudi Borisa. Četudi ga ne prepoznam več, je še vedno moj sin ... najin sin.

Ko smo še bili družina, sem bila močna in vedno našla pravo rešitev.

Nič več, Vasilij. Ni moje sončne strani. Vzel si jo s seboj in z njo mojo moč.

Kako te potrebujem, Vasilij!

Povej, sem morda »ta, ki tke, in ta, ki kuha, ino ...«?

Tudi pri sebi sem iskala razloge, da se z Ado ne moreva ujeti. Sem mar ljubosumna na žensko v sinovem življenju? Ga želim obdržati zase ... šla sem se nekakšno samopsihoanalizo vse tja do grških tragedij. Nič takšnega nisem odkrila, kar ne bi bilo normalno za vsako mater, ki ji ni vseeno.

Ada je lepa na način, ki ga povečujejo modne revije. Ima tako neznansko dolge noge, da se sprašujem, kje se pravzaprav nehajo. Bogati temni lasje uokvirjajo pravilno oblikovan obraz, na katerem izstopajo oči redko modre barve. Ustnice ima vedno rahlo našobljene. Verjetno zato, ker so njena usta morda majčkene prevelika. Ima vse, kar premorejo izložbene lutke. Njene oči so enako prazne. Ada na žalost govori. In govori neprestano. Neumnosti. Z glasom, s katerim bi bilo mogoče rezati pločevino. Bolj plitkega bitja še nisem srečala. Boris pa jo samo gleda in se smehlja.

V mojem domačem kraju bi rekli »da mu je nekaj dala v jed«. Kar verjamem. Morda bi še razumela, če bi bila Ada njegova prva deklica. Vendar sem spoznala kar nekaj čednih in bistrih deklet, s katerimi je hodil.

Tudi če zaprem oči, vidim bele kosme, ki padajo z neba. Od vse te beline sem že utrujena, Vasilij. Tako utrujena.

Boris je kupil starejše stanovanje v elitni mestni četrti – kje na obrobju seveda ni prišlo v poštev:

»Ne mislim živeti tam, kjer nekateri še vedno gojijo kure. Ta smrad. In ti ljudje!«

Pa prav iz takega okolja je prišla.

Obnova stanovanja je bila pravi gradbeni podvig. Spremembe, ki jih je Ada hotela, so delale sive lase mojstrom in gotovo tudi Borisu. Od mene seveda ni potrebovala nasveta, zato se mi še sanja ne, zakaj si je želela moje prisotnosti. Da bi jo občudovala, kako vse obvlada, kako jo delavci spoštljivo poslušajo, ali kaj? Videla sem le, kako ji za hrptom kažejo srednji prst in se ji režijo. Sram me je bilo ... zaradi Borisa.

»Tu hočem obok ... kopalnica mora biti večja ... hočem, da je jedilnica povezana z dnevnim prostorom ... potrebujem garderobno sobo ... kuhinja je lahko manjša ... menda ne misliš, da se bom ukvarjala s kuho. Otroška soba? Ne pride v poštev. Tu bo Borisova delovna soba.«

Bojim se, Vasilij, da ne bo vnukov, ki bi jim prebiral Pravljico o carju Saltanu.

»Otroci? Halo? Naj svoje življenje in postavo žrtvujem za cmerave in usrane pamže ... ki se potem niti ne brigajo zate, lepo te prosim!«

Ona že ve.

»Tabletke mi kvarijo polt ... sem razmišljala o sterilizaciji,« je rekla zadnjič. Kot mačka. Saj tudi pame-ti nima dosti več – naj mi mačke oprostijo!

Vasilij, je čas za jok ali je čas za smeh? Preveč noro je.

Opazila sem, da je Boris nekaj časa prihajal brez Ade. Morda je le ugotovil, da moja strpnost visi le še na nitki. Izogibala sva se pogovorov o njej, vendar sem imela občutek, da mu nekaj leži na duši. Čakala sem, vendar mu tega nisem nameravala olajšati.

Srce me je bolelo, ko sem ga gledala vsega shujšanega in utrujenega, saj je moral jemati še dodatne projekte in je pogosto delal pozno v noč. Obnova pa je požirala in požirala, za ta denar bi po moji oceni lahko imela hišo. Vmes je prodal tudi svojo garsonjero in bilo je treba pohiteti:

»Menda me ne boš silil, da bom živela med kantami z barvo!« mu je govorila Ada.

Včasih sem se čudila, da se ne odpre nebo in strela ne udari naravnost v to sebično, trapasto mrho.

Prav nič ne bi škodilo, če bi vsaj malo streslo tudi mojega sina. Kako naj sicer dopovem tridesetletnemu, inteligentnemu in uspešnemu mlademu moškemu, če mu do zdaj že samemu ni jasno, da si vedno bolj nadeva podobo bedaka?!

Pa takrat še nisem vedela vsega!

Misliš, Vasilij, da ima letošnja zima kak posebni

pomen? Kot bi mi želel nekaj povedati. Ne vem ... že dolgo nisem čutila takšne tesnobe. Ne zameri, Vasilij, letošnja zima je vendarle predolga. Res že komaj čakam pomladi. Devočko pomlad.

Vasilija ni bilo več in tudi prijatelj je bilo vedno manj. Sem razumela. Z njim je odšlo, česar jaz nisem znala dati. Samo Manca je ostala. V najtežjih trenutkih je bila ob meni. Moja Manca. Vselej slutiti, da jo potrebujem. Pride kakor slučajno in s svojo mirno, toplo navzočnostjo poskrbi, da mi je lažje. Nikoli ne dajes nasvetov ali rešitev, zna pa poslušati in samo potrditi odgovor, ki ga moram najti sama. Velikokrat mi je hudo, ko odide. Sploh je nisem vprašala, si rečem, kako je njej. Kako ona rešuje svoje stiske? Prijateljstvo vendar ni enosmerna cesta. In obljubim, da bom prihodnjič jaz tista, ki bo poslušala, ki bo razumela. Prihodnjič.

V jeseni sta se Boris in Ada vselila. Zdelo se je, da si je Boris oddahnil. Ada seveda ne, saj je vendar imela toooliko skrbi z opremo.

»Si lahko misliš, da je treba na uvoz italijanskega pohištva čakati tudi do tri mesece!« je stokala.

»In kaj je narobe z domačim pohištvo?« sem vprašala.

»To je za kmete!« je odrezala. Saj.

Manca je prinesla knjigo, ki mi jo je obljubila. Vesela sem bila srečanja z njo, od zadnjega je preteklo kar nekaj časa.

»Zdiš se dobre volje,« je rekla.

»Res. Morda pa se stvari vendarle umirjajo. Boris bo lahko vsaj malo izpregel, zdaj, ko sta se vselila.«

»Moram priznati, da me je pošteno skrbelo. Nisem te hotela vznemirjati s vprašanji, saj je to predvsem med vama in Borisom. Že tako ti ni lahko. Upala sem, da bo Boris vendar ravnal, kot je prav. In tudi je, hvala bogu,« je z olajšanjem rekla Manca.

Nisem razumela.

»O čem govoriš?«

»Saj veš – to s hipoteko.«

»S kakšno hipoteko, Manca?«

Zgroženo me je gledala.

»Ne reci, da ti ni povedal za hipoteko na tvoje stanovanje?«

»Hipoteko? Razumem. Seveda je potreboval denar. Ne, nič ni povedal. Sicer pa je to stanovanje pisano nanj. Nisem hotela ... če se meni karkoli zgodi ... da bi moral skozi vso to birokracijo. Zdelo se mi je enostavneje. Samo ... kako pa ti veš za hipoteko?«

»Saj nisem vedela, Irena. Na oglasni deski sodišča je bil sklep o rubežu tvojega stanovanja.«

Mancin mož dela na sodišču.

»Rubež, za božjo voljo, Manca! Rubež?!«

»Pomiri se vendar! Boris je plačal in rubež je preklican!«

Šok! Kdor ga ni doživel, ne ve. Zame, ki sem ga že izkusila, je šok stanje pri polni zavesti, ko čutiš, kako ti ledeni telo. Mraz se počasi plazí od spodaj navzgor proti srcu, in ko to zamrzne, začudeno čutiš, da še vedno bije. Ko hlad doseže možgane, nastane blokada – vendar še vedno gledaš, tudi misliš lahko, toda nikoli na razlog, ki je povzročil šok.

Tisto noč je Manca ostala z menoj.

Jutro. Obžalovanje, da sem se sploh zbudila.

In če že živim, se mora spomin na trenutke pred šokom vrniti. Od besa, ki me je preplaval, mi je jemalo sapo. Kako že rečejo v pravniškem jeziku? Uboj na mah. Ta hip sem imela morilske želje z vsemi krvavimi podrobnostmi. Torej je mogoče razumeti popolnoma nenasilnega človeka, ki v veliki stiski uporabi silo. Za božjo voljo, Irena, zberi se! Vasilij bi bil zgrožen.

Morala sem ven. Na zrak. Stene stanovanja – skoraj bivšega – so pritiskale name. Zunaj je žarela jesen. Topla, razkošna (po Vasiliju), je bila s svojo otožnostjo najbližja stanju mojega duha.

Prečistilo mi je zmedo v glavi in uredilo misli. Tako. Zdaj pa se bomo pogovorili – mi trije! Ne bom klicala. Samo čakala. To ne bo vpletanje v njuno življenje ali kar je že mogoče razumeti pod tem. Naj živita po svoje – tudi do zdaj sta. Samo moje življenje bo zanju odslej nedotakljivo.

Čez nekaj dni sta prišla. Boris je bil dobre volje, Ada pa je kar od vrat zapiskala:

»Veš, da so mi poslali sedežno garnituro z rjavim, namesto bež usnjem!«

»Saj to je grozno,« sem rekla narejeno zgroženo. »In koliko bo stala, tale garnitura?«

»Ne vem,« je rekla. »Saj ni važno. Je pa blazno frajerska!«

»Aja? Jo boš plačala z gotovino ali kako?« Verjetno sem bila podobna mački, preden požre kanarčka.

»Jaaa ... ne vem ... Boris jo bo plačal.«

Pogledala sem Borisa. Takoj je vedel, da je nekaj drugače, kot sicer. Vendar je bil tiho. Bravo, sin!

»In zakaj je ti ne plačaš? Kolikor vem, ga nikoli ne vprašaš, če mu je sploh všeč, kar naročiš,« sem vrtala vanjo.

Njene že tako velike oči so postale kot krožniki.

»Kaj bi spraševala. Ve, da imam okus.«

»Ne bi o okusih. Le to, da je tvoj nesramno drag. Nisi mi odgovorila, Ada ... zakaj sama ne plačuješ? Samo, odkar sta se selila, je tvojih naročil za telefonski imenik.«

»Ko veš, da nisem v službi ... danes je težko dobiti zaposlitev ... in nazadnje, ko sem bila pri tistem obrtniku, sem morala garati za drobiž ...« Šlo ji je na jok. Nekaj novega zame.

»Ja, gospodična, vem, da je težko za službo. Toda imela si jo. O tem, kaj je garanje pa nimaš pojma. Kot mi je znano, si zamujala v službo, na delovnem mestu brala revije, po uro te ni bilo z malice in hodila si domov, ko se ti je zazdelo. Za drobiž ... kot ti praviš ... pa morajo nekateri vzdrževati družino. Torej mi ne prodajaj megle! Morda si bila v prejšnjem življenju princesa, zdaj si le nekdo, ki ne zna nič, ne dela nič in živi na tuj račun!«

Zdaj sem šele videla, kako sem se morala tri leta zadrževati. Kakšno olajšanje! Boris je sklonjene glave še vedno sedel brez besed. Ada me je prestrašeno gledala in skoraj se mi je zasmilila. Kdove, kdaj je nazadnje slišala, kar ji gre. Če sploh kdaj. Za usmiljenje je bilo očitno še prezgodaj, ker je naenkrat vstala in mi pričela z roko mahati pred obrazom:

»Kaj si dovoliš!« je vpila. »Gre ti na živce, da me ima Boris rad ... dobi si koga in naju pusti pri miru ... kaj te briga, če mi plačuje, kar si želim ... Boris, reci vendar kaj!«

Menda je res hotel, pa sem ga s pogledom ustavila. Tu vaju imam!

»Pa še kako me briga ... in to velja za oba. Brigati me je začelo tisti hip, ko sem izvedela za rubež!«

Nastala je tišina, kot bi iz prostora izsesali zrak.

Boris je bil tako blede, da sem se zbala zanj. Ada je obstala z odprtimi usti in je bila videti še bolj neumna kot sicer. Potem se je pognala proti vratom in samo čakala sem, kdaj se bo na svojih vrtoglavih petah zvrnila po stopnicah. Žal se ni. V istem hipu me je minila vsa jeza in obrnila sem se k Borisu.

Gledal me je z očmi barve Dnepra. Tako znanih, tako ljubih.

»Zakaj, sine?«

Ni odvrnil pogleda, samo tako neznansko žalostno me je gledal.

»Hotel sem ti povedati, mami ... večkrat. Bal sem se ... ne tega, da se bo rubež zgodil ... kako te bo prizadelo. Se spomniš, koliko sem delal zadnje mesece. Vedel sem, da mi bo uspelo. Žal mi je, da so mi stvari tako ušle iz rok. Ne bo se več zgodilo, obljubim!«

Spomnila sem se slutnje, da mi je hotel nekaj povedati, ko je ves utrujen in potrtr prihajal brez Ade k meni.

»Boris, tega ne obljubljal. Nikoli ne veš, kaj se lahko zgodi. Življenje je nepredvidljivo. Lahko pa mi obljubiš, da ne boš pred menoj skrival ničesar, kar zadeva samo naju. Še vedno ti lahko in znam pomagati.«

Nasmehnil se je:

»Z ničimer te ne bi želel obremenjevati.«

»Me že, dragi moj. Mame se vedno obremenjujemo s svojimi otroki. Tako je očitno zapisano. Pravo breme pa si mi naložil šele, ko nisi bil odkrit.«

»Kar zadeva Ado ...« je hotel dodati.

»Za to, kar sem rekla Adi, se ne mislim opravičevati ne njej ne tebi, Boris. Da bo jasno! Vajin odnos je vajina stvar ... vendar moraš priznati, da je ravno njeno zapravljjanje povzročilo, da si zamudil plačilo obroka. Vidiš, v tistem trenutku je to postal tudi moj problem.«

»Nisem hotel reči tega. Vem, da te spravlja ob živce. In res je zapravljiva. V bistvu ni tako slaba, veš. V mladosti je bila za marsikaj prikrajšana in bi rada kot kakšen otrok vse nadoknadila.«

»Samo nehaj mi s tem sranjem o težki mladosti! To je najpogostejši izgovor za falote in lenuhe! Kakšna težka mladost neki. Prosim, Boris, konec debate o Adi! Še vedno lahko pride k meni, ker je pač tvoje dekle ... samo za božjo voljo, dopovej ji, da mene ne more očarati z igranjem velike dame ... zagotovo me pa s tem spravi v bes!«

Čeprav je bil ta dogodek zoprni za vse tri, sva se vsaj midva z Borisom oddahnila. Najin odnos je bil celo boljši, kot pred tem. Očitno je nekatere stvari dobro povedati. Ade kak mesec ni bilo blizu in tudi jaz nisem šla k njima na obisk.

Potem je prišla. Sama. Z vejo orhidej (malce zlobno sem pomislila, da je zanj kak navadni nagelj verjetno premalo imeniten). Vseeno sem je bila na nek čuden način celo vesela. Skoraj četrt ure je neprekinjeno govorila in bilo se je bati, da ji bo vezje vsak hip pregorelo. Ne vem sicer natančno, o čem je šla beseda, ker sem ugotovila, da je mogoče izklopiti zvok. Kako blagodejno.

Nisem preverjala, ali je to Borisova zasluga, vendar Ada v moji prisotnosti ni več nastopala kot lady, marveč le kot dekle, ne preveč bistro, a znosno.

Navsezadnje neumnost ni kazniva, vsaj dokler z njo ne moriš drugih.

Vasilij moj. Vseeno mislim, da bi se ti ob vsem tem zabaval. Meni pa ni do smeha. Kaj je s to zimo?

Boris je klical. Iz Moskve, kjer je službeno. Boji se, da se zaradi močnega sneženja ne bo mogel vrniti, kot je načrtoval.

»Aleksej te pozdravlja, mami. Verjetno bo prihodnje leto prišel v Slovenijo.«

Raje ne, sem obdržala zase. Preveč je podoben svojemu starejšemu bratu.

Z Vasilijem sva bila samo nekajkrat v Rusiji. Ali ni bilo denarja ali pa se mi ni zdelo dovolj varno, ne pa

tudi Vasiliju, vajelemu nenehnih sprememb in nemirov v svoji domovini. Ko je Vasilijeva mama Katarina prvič videla svojega vnuka, Boris je bil star pet let, je bilo njuno srečanje tako ganljivo, da ni nihče ob tem ostal neprizadet. Ko je razširila roke, ji je poletel v objem, kot da sta se šele pred kratkim razšla. Otroci vedo. Naslednjega srečanja ni več doživela. Vsi skupaj smo bili hvaležni vsaj za to.

Hvala tudi tebi, Vasilij. Slovenijo si imel rad, vendar te je po nekaj letih začela utesnjevati ... misliš, da ne vem? Tudi nisi nikoli naravnost vprašal, če bi šla živeti v Rusijo. Si pa na vse načine preverjal, kaj mislim o tem. Potem nisi več vztrajal. Večjega dokazila o ljubezni si ne morem zamisliti.

Zdaj bi šla s teboj tudi na Antarktiko!

In ... ko gledam skozi okno ... takšna je verjetno Antarktika. Ni meje med mlečnim nebom in zemljo. Vse ena sama belina. In mir. Samo miru si želim, Vasilij.

Telefon.

»Pozdravljena, Manca ... kaj vem ... že nekaj časa se ne počutim dobro ..., ja, to bo ... tudi jaz si že želim pomladi ... ne, Boris je v Moskvi ... seveda bom doma ... pridi.«

»Boris, tako mi je hudo!«

»Vem, Manca ... mami te je imela tako zelo rada. Hvala, ker sta z Ado vse uredili. Jaz sem šele včeraj lahko prišel iz Moskve.«

»Samo sporočila sem, da sem jo našla ... ni bilo več pomoči. Ada je vse prevzela nase ... Boris, mama ni trpela, če ti bo lažje. Poglej, koliko snega je ... prava Vasilijeva zima, bi rekla Irena ... nikoli ga ni prebolela.«

»Ja, vsako zimo ji je bilo še posebno hudo.«

»Če boš karkoli potreboval, pokliči.«

»Hvala, Manca. Nasvidenje.«

»No, je šla. Ko me je poklicala, sem vedela, da ji ni prav, ker te ni. Pa sem ji kar povedala, da bom že za vse poskrbela ... kaj si vendar domišlja. Sicer pa me nikoli ni marala ... tako kot tvoja mati ne.«

»Zaboga, Ada, se ti zdi to primeren trenutek za tvoje izpade?«

»Samo zebe me. Če bova še naprej stala v tem snegu, ne bo tvoja mama nič manj mrtva, jaz pa bom živa zmrznila!«

»Ada!«

»Vi ste sploh premaknjena familija ... Vasilijeve zime ... kdo je že to slišal. Poglej, saj sva edina norca, ki še stojiva tukaj!«

»Ja, meni, norcu je umrla mati.«

»Boris, ne mi težit. Vsakomur nekoč umre.«

»Bilo je zelo malo ljudi na pogrebu ... kljub vrenemu me to preseneča.«

»Kdo normalen bi hodil ven v takem snegu. Tudi za te, ki so prišli, ne vem, kje so izvedeli ...«

»Kako, nisi dala osmrtnice v časopis?«

»A osmrtnico? No ... ne ... škoda denarja, ni res? Kdo pa to bere – jaz že ne.«

»Škoda denarja? Čigavega ... tvojega ali mojega?«

»Tvojega vendar. Pa spet ni prav!«

»Ada, od kdaj pa ti štediš? Od tega krznenega plašča dalje ... ali kako?«

»Saj si mi ga ti poklonil.«

»Ja, ker si skoraj ponorela, ko sem rekel, da počakaj.«

»Boris, oprost, ne bodi hud na svojo srčico! Saj veš, da ga včasih polomim, vendar ne mislim nič slabega.«

»Saj to je. Sploh ne misliš.«

»Sicer pa, Boris, zdaj ne boš imel več denarnih težav. Prodala bova mamino stanovanje ... zadnjič sem gledala nove beemveje ... veš, kakšna oprema ... kakšen ...«

»Ada ... Ada ... počakaj! Maminega stanovanja sploh ne mislim prodati. Tja se bom preselil.«

»Kaj?! Si nor? Niti pod razno ne grem živeti v tiste luknje!«

»Kdo pa je rekel, da greš tja?«

»Kako? Ne razumem ...«

»Ada, štirinajst dni ... lahko tudi več ... ti dam časa, da se izseliš iz mojega stanovanja. Ker ga bom prodal.«

»Saj ne moreš storiti tega ... ne moreš!«

»Seveda lahko ... to bi moral storiti že zdavnaj.«

»Samo zaradi te usrane osmrtnice ... pa ti nisi normalen!«

»Morda boš nekoč le ugotovila, da ni bilo samo to.«

»Grem! Upam, da te bo prekril ta prekleti sneg ... potem se lahko Voroncevi greste svoje zimske igre ... a brez mene ... brez mene!«

Boris je olajšano zaprl oči. Začudeno je ugotovil, da sliši kristalno zvenenje padajočih snežink.

Če res obstaja Onkraj, potem je to njegovo predverje, je pomislil. Kako lepo je šele tam!

Končno si spet srečna, matjuška moja!

Še enkrat je s pogledom objel že skoraj povsem pobeljeno gomilo in počasi odšel po komaj vidni gazi.

Milanka Dragar

Iz neobjavljene zbirke

Molitev za mir

MOČ VERE

Nad železno posteljo
uokvirjena slika in lovorov venec -
spomin na sina vojaka.
Božja Mati s Sinom v naročju
in belim prtičem okrog okvira
tolaži mater zavito v žalno črnino.
Dan in noč brli oljenka.
Ob nedeljah in praznikih
kadilo vzvalovi pridušen stok.
Pobegnila je pesem in radost,
a dan se sprašuje kako z bridkostjo
živeti do polnoči in zbuditi se z žalostjo.
Utripa oljenka.
Pred ikono, moli mati.

Ljubljana, 10. marec 2005.

BREZMEJNOST

V jamo brez dna
se ruši otopela vest.
Odpira se prostranstvo laži.
Poštenje se umika
prevaram in ukanam.
Obljube so sadovi pohlepa.
Poredko srečujem poštenjaka,
dostojanstvenega človeka.
Brezdušnost je poteptala meje,
vest ji suženjsko klečeplazi.

Ljubljana, 24. marec 2005.

V BOŽJI HIŠI

Kdo si upa zaorati brazdo,
posejati seme, zasaditi sadno drevo?
Kdo si upa vzdigniti kamen
in razkopati gomilo?
Kdo si upa globlje pogledati v zemljo,
a da mu roka ne zadrhti,
noga ne klecne, oko orosi
in srce ne zaželi, da utrip
podari tistim, ki ležijo
pod nogami orača, mimogredočih,
pod cvetjem na vrtu, pred hišo,
med koreninami oreha in hrasta?
Kdo more gledati v prazne očesne jamice
in se dotakniti iznakaženih trupel?
O Bog, prosimo te,
vse jih pokoplji po svetem obredu,
da večno živijo s teboj.

Ljubljana, 22. marec 2005.

SVETI DAR

Vsemogočni Gospodar vsega,
rotim te, pridi med nas.
Pomagaj vrniti ponos dekletom
in dostojanstvo ženam v času,
ko vse bolj ugaša sij svetosti
nedotakljivega materinstva
in spoštovanja Stvarnikovega daru
- rojevanja in ohranjanja življenja.

Ljubljana, 22. marec 2004.

Peter Merku

Moje življenje v Nemčiji

XXV. Prvič v Španiji

V začetku sedemdesetih let se je doba uporabe elektromagnetskih mehaničnih relejev neizbežno nagibala h koncu. Začenjala se je doba analogne elektronike, kar je zahtevalo od nas vseh preštudiranje nove tehnike. Šef nas je brez prestopka zalagal s strokovnimi revijami in publikacijami švicarskega mednarodnega komiteja elektronike, zato da se seznanimo z novimi normami. Na konferencah v Erlangenu ali v Berlinu so nam uslužbenci naših raziskovalnih laboratorijev sproti prikazovali nove dosežke. Prvi odjemalec, ki se je pozanimal za te aparature, je bil mladi inženir Paolino Montané, novi poverjenik za zaščite pri Fuerzas Eléctricas de Cataluña v Barceloni.

Devetnajstega marca 1973 sem poletel v Madrid, kjer sem ponovno srečal svojega nekdanjega 'učenca', španskega kolega José Marí. Skupaj sva se naslednjega dne vozila s hitrim dizelskim vlakom Talgo španske nacionalne železniške mreže RENFE v Barcelono. Mikalo me je videti privlačno zemljo, saj sem o malih puščavah na jugu in lepih, skoraj alpskih gozdovih na Pirenejih dotlej samo kaj bral. Iz pouka zgodovine profesorja Chitterja, ki je svoj čas študiral na Dunaju, sem vedel za izredno bogato zgodovinsko preteklost te dežele. Kar me je pa še posebno zanimalo, je bila novejša zgodovina, saj sem se znašel spet v fašistični državi, ki je nastala po Mussolinijevem navdihu.

Puč fašističnih sil proti španski demokraciji julija 1936 je bil v interesu srednjeveške asocialne ureditve veleposestnikov in kapitala. Intervencija fašističnih sil je bila še posebno važna za Italijo, ki se je želela uveljaviti kot glavna vojaška sila v Sredozemlju in prevladati v ideološkem spopadu med fašizmom in antifašizmom. Državljanska vojna, do katere je prišlo, je presešla nacionalni okvir in se prelevila v mednarodni spopad, v katerem so se Mussolinijeve 'truppe volontarie'¹ borile proti 'mednarodnim brigadam', katerim se je pridružila tudi italijanska brigada Garibaldi.

V Guadalajari (beri Guadalahàri) se je vlak prvič ustavil. To ime je za moj občutek imelo tako blag

Reka Ebro

zvok, tako da sem vprašal kolega za njegov izvor. Verjetno arabski, mi je odvrnil. O državljanski vojni nisva govorila, ker nisva bila sama v kupeju. Vedel sem pa, da je brigada Garibaldi skupaj z republikanci v bitki pri Guadalajari premagala italijanske čete, katerim je poveljeval general zlonosnega spomina za Slovence, Mario Roatta, ter jih prisilila na umik.

Naslednji postanek je bil v mestu Calatayud, isto tako arabskega izvora, saj so mu Arabci v 8. stoletju pravili Qal'at'Ayyub. Pri Zaragozi je vlak prečkal vijugasto reko Ebro ter se usmeril proti glavnemu mestu Katalonije, Barceloni, ki je bila cilj najine vožnje.

Če naj verjamem tistemu, kar so zapisali v tržaškem dnevniku »Il Piccolo« ob mojem rojstvu, se nisem rodil kot sin gospe Bortolottijeve, ampak kot sin volkulje (figlio della lupa) in kot tak sem se v takratni šoli učil o civilizacijski moči, ki je izžarevala iz antičnega in modernega Rima. Največja odkritja so bila sad italijanskega uma, Ameriko je odkril Cristoforo Colombo, radio je izumil Guglielmo Marconi in tako dalje. O smrtonosnem izumu italijanskega generala Giulia Douheta nas pa niso poučili. Po prvi svetovni vojni je namreč prikazal v svoji knjigi Il dominio dell'aria [Obvladovanje zračnega prostora] novo teorijo o bodočih vojnah ter dokazoval, da bi s pravilno izbrano mešanico zažigalnih, rušilnih in strupenih bomb bilo mogoče uničiti cela mesta, s čimer bi prebivalstvo bilo tako terorizirano, da bi njihova država kapitulirala. Do takrat je bil najvažnejši

¹ Prostovoljne skupine.

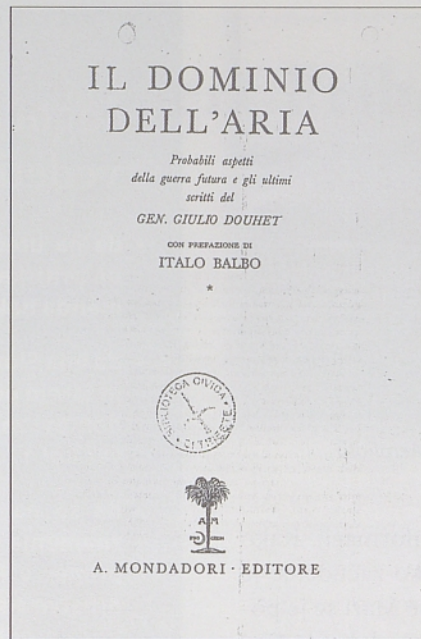
del vojske pehota. Iz bojazni pred konkurenco, ki bi se iz te nore teorije lahko izcimila, je italijanska vojska dosegla, da so ga postavili pred sodišče in obsodili na zaporno kazen. Fašizem ga je pa rehabilitiral in v predgovoru druge izdaje je Italo Balbo, eden strankarskih voditeljev, piše med drugim: »Ti spisi so dragocen dokument italijanske genialnosti ...«

Pomemben sad je ta italijanska genialnost obrodila prav v Barceloni. Mesto je predstavljalo zgodovinski pojem multinacionalne Španije v totalnem nasprotju z nacionalističnim centralizmom in konservativizmom desnice. Bombardiranje tega mesta je imelo za fašizem simboličen krvav pomen.

Mussolinijev zet in zunanji minister Galeazzo Ciano piše v svojem dnevniku, da so bombni napadi leta 1938 bili nekaj strašnega. Mussolini da je bil ves iz sebe od veselja, češ da bodo Italijani vsaj enkrat prestrašili ves svet s svojo agresivnostjo, namesto da bi ga razveseljevali s kitarami in petjem, ter da je menil, da se bo pri Nemcih, ki cenijo totalno, neizprosno vojno, povečal italijanski ugled.

Barcelona je v tridesetih letih postala preizkusni laboratorij nove letalske tehnike, to je douhetizma. Bila je prvo pokrajinsko glavno mesto v Evropi, ki so ga bombardirali v rednih časovnih presledkih od 22. ure 16. marca do 15. ure 18. marca 1938. V dvanajstih navalih tekom enainštirideset ur so odvrgli 44 ton bomb. Povelja za marčna bombardiranja so prišla direktno od Mussolinija, ki je že 14. 12. 1937 poslal generalu Bertiju sledeči telegram: »Letalstvo Baleari bo ojačeno in njegova naloga bo terorizirati rdeče zaledje in še posebno mestna središča.« General Velardi je 16. marca 1938

Pristajajoč v Barceloni se pogled razteza do gorovja Montserrat, kjer se je leta 1522 zadrževal v benediktinskem samostanu S. Maria ustanovitelj jezuitskega reda sv. Ignacij Lojolski.

Naslovna stran knjige generala Douheta *Il dominio dell'aria*

poslal telegram s poveljem: »Začeti danes ponoči silovito akcijo nad Barcelono z obstreljevanjem v časovnih presledkih.« Različni viri poročajo o 670 do 2700 žrtev med prebivalstvom!

Evropske nacije, ki so sestavljale 'odbor proti posegu', so le pasivno motrile dogajanje. Posledica je bila, da so manj kot dve leti kasneje bile deležne enake strelje.

S José Marí sva se s postaje napotila v hotel Havana, če se prav spominjam, da si nekoliko oddahneva od dolge vožnje. Kaj kmalu je bil čas večerje in

pospremil me je v svojevrstno restavracijo na obali blizu pristanišča, podobno šotoru, v katerem se odvijajo študijski dnevi Drage. Nisva sedela pri mizi na stolih, ampak na klopeh kot v naših osmicah. Sodeč po množici gostov in neumornih natakarih sva pričakovala, da bodo ribe izvrstne ... in nisva se motila, bile so enkratne.

Naslednjega jutra sva v hotelu iskala jedilnico, da bi zajtrkovala. Tudi ta je bila svojevrstna, polna zagrinjal. Tu pa tam se je prikazala kakšna napol skuštrana in še zelo zaspana dama v negližeju, kot da bi bila tam doma. Čeprav sva dobro in mirno spala, sva kasneje v naši podružnici vprašala, kako da so naju poslali v tak ambient. Tajnica se je v veliki zadregi oprostila in nam nemudoma preskrbela drugo prenočišče.

Srečanje z inženirjem Montané pri Fecsi (Fuerzas Eléctricas de Cataluña, sociedad anónima) je bilo nadvse zanimivo. Moja dva spremljevalca, Navarro iz madridske centrale ter nameščene barcelonske podružnice, sta me predstavila. Mladi Montané, mirnega in prikupnega nastopa, mi je razkazal podjetje, v katerem je vodil oddelek za zaščite. In že smo se znašli v

V Madridu je imel vmesni pristanek Iljušin 62 Aeroflota (v ozadju) na zvezi Moskva-Madrid-Havana

tehničnem pogovoru z izmenjavo informacij. Kako smo se sporazumevali? V moje veliko začudenje je Montané lomil nekaj nemščine, s José Mari se je pogovarjal v španščini, s spremljevalcem lokalne Siemensove podružnice pa v katalonščini. Zame je bilo vse še zares 'španska vas', tako da se je moral Navarro truditi s prevajanjem. Zame, manjšinca, vsekakor zelo zanimiva situacija.

Življenje in delo sta postajala iz leta v leto bolj hektični. Zato sem se v Barcelono, kjer sem bil še večkrat, vozil z letalom. Med svojimi obiski sem ugotovil, da je bil največji jezikovni problem v firmi sami med kolegi iz Barcelone, ki so želeli govoriti po katalonsko, ter onimi iz Madrida, ki nikakor niso bili vsi tolerantni. Še toliko manj, ker je v fašističnem režimu bil še na oblasti njihov Dux, "el Caudillo Francisco Franco".

Zvečer sem bil gost družine Montané: inženir Paolino je izrabil priliko, da bi se njegova žena, Nemka, lahko pogovarjala z menoj po nemško.

Ni trajalo dolgo, ko se je inženir Montané oglasil v našem uradu v Erlangenu. Skupaj s projektanti smo preučili možnost, da bi pospešili gradnjo prve elektronske distančne zaščite, s čimer bi on dosegel uredništev posebne zahteve firme Fecsa. Veliko je bilo naše zadoščenje, ko smo kaj kmalu dobili naročilo za 32 aparatov v vrednosti 1 milijona nemških mark.

Kot rok izročitve je pa naša tovarna obljubila utopično kratke termine, ki jih ni uspela spoštovati, kar je meni zelo otežkočilo življenje, saj sem se znašel med kladivom – družbo Fecso in nakovalom – mojim direktorjem.

(dalje)

Mogoče bi vas zanimalo zvedeti, da...

- da na uredništvo Celjske Mohorjeve družbe pritiska naval rokopisov, željnih objave, menda nekaj sto ...
- da ima Slovenija poleg vseh drugih težav, ki jo tarejo posebno v zdravstvu, tudi težave z domovi za ostarele, saj jih čaka na posteljo več kot 17.000 ...
- da so na Hrvaškem kljub videzu mrtvila znamenja slovenske prisotnosti. Tako na primer v Pulju deluje Slovensko kulturno društvo »Istra«, ki tudi ima svoje glasilo Mavrica z odborom, ki ga sestavljajo Branjko Bačić, Srečko Gnjiđoć, Jasmina Ilić Raković, Damjana Pezdir. Mavrica izhaja v 400 izvodih, ki jih ureja Maja Tatković. Društvo ima v programu prihodnjo jesen v hotelu Histria koncert Citraškega okteta Slovenije ...
- da je dr. Boštjan Žekš, član sedanje Pahorjeve vlade kot minister za Slovence po svetu, proglasil znanega gradbenika in domoljuba v Kanadi Jožeta Kastelica, bivšega vaškega stražarja v Suhi krajini in pozneje domobranca, za steber slovenstva v Kanadi ... V istem času je kardinal Rode izročil gospodu Kastelico visoko papeško odlikovanje ...
- da je konec prejšnjega leta slovenska vlada s kretnjo, ki ni običajna, določila na veleposlaniško mesto pri Svetem sedežu žensko, enainšestdesetletno gospo Majo Marijo Lovrenčič Svetek, zadnji dve leti šefinjo protokola pri vladi. Poverilnice je izročila istega dne kot novi veleposlanik države Ekvador ...
- da je zgodovinar Silvin Eiletz, ki je leta 2008 pri Celovški Mohorjevi družbi izdal knjigo Titova skrivnostna leta v Moskvi 1935–1940, letos pri isti založbi objavil novo delo iz iste tematike Pred sodbo zgodovine. Stalin, Tito in jugoslovanki komunisti v Moskvi, kjer je skušal dokumentarno predstaviti resnico o nekaterih vidnejših jugoslovanskih političnih emigrantih, kako so se medsebojno denuncirali. Knjigi je pridana priloga z obsežno zbirko fotokopij dokumentov, ki pa so žal vsi v ruščini ...

Milan Gregorič

Mag. Bert Pribac

Curriculum, opus in portret avtorja ob predstavitvi knjige »Tam daleč pod Južnim križem« (Koper, 21. 1. 2011)

Kratek curriculum vitae

Mag. Bert Pribac se je rodil 16. 1. 1933 v Sergaših nad Koperom, v družini matere Tereze Dodič in očeta Simona kot deveti izmed šestnajstih otrok. Po mali maturi 1948. leta in delovni brigadi na avtocesti v Slavoniji je delal krajši čas v mladinski organizaciji v Kopru, končal novinarski tečaj, ter do leta 1952 novinaril pri Istrskem tedniku in Slovenskem Jadranu. Zaradi spora z glavnim urednikom se je odločil, da nadaljuje študij na gimnaziji v Kopru, ki jo je končal 1955. leta. Nato se je vpisal na primerjalno književnost v Ljubljani, jo absolviral 1959. leta, a je pred diplomo emigriral. Kot študent je bil namreč občasno prevajalec pri jugoslovanski razmejitveni komisiji z Italijo, čemur so sledili pritiski nanj, da bi vohunil, kar pa se mu je uprlo, in se je zato raje odločil za tujino. S tem pa se težave z oblastmi niso končale, saj je bil v tujini (v Trstu in Nemčiji) dvakrat zapored tarča neuspele ugrabitve. Sledil je glasu svoje vesti ter se je med verjetno lepo režimsko kariero in ohranitvijo lastnega dostojanstva odločil za slednje ter raje sprejel nase kalvarijo begunstva. Ta pokončna drža je potem postala njegova stalnica, ki ga je spremljala vse življenje. Namenjen je bil v Francijo, a se je zavoljo spleta okoliščin znašel v Nemčiji in prebil v tamkajšnjih begunskih taboriščih slabo leto, ki mu je ostalo v spominu kot polno groze. Na kar je z ženo in majhnim otrokom pristal v Avstraliji, z dvema cula- ma v rokah, zločljivim vozičkom za

otroka, z nekaj drobiža v žepu in, še pravi Pribac, »z veliko zagrenjene mladosti za seboj ... Bili smo utrujeni kot zdelana zemlja ..., a v srcih so nam tlele iskre upanja, nečesa neizrekljivega«. Tam se je začel preživljati s težakim fizičnim delom in ob delu opravil maturitetni izpit iz angleškega jezika ter se izšolal in zaposlil kot knjižničar. Ustvaril si je tudi dom in družino ter ima iz dveh zakonov troje sinov, dve hčerki pa je izgubil še pred njunim rojstvom. Naknadno je dopolnil študij knjižničarstva še z magisterijem iz bibliotekarstva in informatike na Univerzi v Sydneyu. Postal je direktor dokumentacijske službe in bibliotek v avstralskem zveznem ministrstvu za zdravstvo, odgovoren za ducat zdravstvenih knjižnic, ter avstralski svetovalec za medicinsko bibliotekarstvo in informatiko pri Svetovni

organizaciji za zdravstvo (WHO). V tem svojstvu se je udeležil številnih posvetov in predavanj v ZDA, Angliji, Švici, Italiji, Jugoslaviji, Nemčiji, Avstriji, Švedski, Kanadi, Braziliji, Kitajski, na Filipinih, v Maleziji, Japonski, Novi Zelandiji in drugje, skratka po celem planetu. V triinštiridesetih letih zdomstva se je razdal za slovensko skupnost v Avstraliji na vseh mogočih področjih, kot npr. pri ustanavljanju in delovanju slovenskih društev, izgradnji kulturnih domov, pri premagovanju nazorskih razlik med izseljenci, na medijskem področju, kot literat in publicist, pri vzdrževanju stikov z matico in drugiče. Pred dvema desetletjema, ko je previharil svoje viharje, se je začelo Pribčevo postopno vračanje v staro domovino. Najprej z vse pogostejšimi obiski, med katerimi si je zgradil nov dom v rodnih Sergaših, da bi se na koncu, septembra 2005, dokončno spet ustalil v svoji rojstni vasi, kjer še vedno piše, prevaja, dela bilanco svojega bogatega ustvarjalnega življenja, obdeluje mali vinograd in oljčni gaj, modruje s svojo ženo Ljubo, skrbi za zdravo rast svojih sinov, se živahno vključuje v dogajanja v ožjem istrskem ter širšem slovenskem prostoru in – zadnje čase tudi nekam tarna, da komaj še zmore vse to. Ostal je širok, odprt, človeški, z razprtim srcem na dlani. Vse, kar se mu je primerilo v življenju, je poskušal razumeti. Do nikogar ne goji nobenega žolča, niti do tistih, ki so bili v krutih časih kruti do njega. Je spravljen s seboj in s svetom okrog sebe ter to svojo spravno držo žarči tudi v svoje okolje.

Bert Pribac

Ustvarjalni opus

Bert Pribac je tudi pesnik in eden najvidnejših književnih ustvarjalcev slovenske diaspore. Pesmi je pisal že kot študent, a so se, razen redkih objavljenih, v vihri begunstva izgubile. »Bolečine zdomstva«, pravi Pribčev prijatelj Peter Kovačič Peršin v uvodu h knjigi, »pa so še močnejše prebudile njegov pesniški glas«. Sam avtor pa je nekje slikovito zapisal, da so njegove pesmi kot »studenti njegove zavesti in zatorej naj tečejo prosto, kot voda po koritu potoka ... V samoizgnanstvu pa je bilo to, vsaj sprva, ena sama velika tožba, izpoved situacije, ko nimaš poslušalca, a veš, da se ti mora duša razkričati, ker drugače lahko umreš od same žalosti...« Izdal je sedem pesniških zbirk, v katerih je v veliki meri opeval Istro in njene ljudi, in sicer: *Bronasti tolkač* (1962), *V kljunu golobice* (1973), *Prozorni ljudje* (1991), razširjeni in novi *Bronasti tolkač* (2000), *Kiss me Koštabona-Poljubi me Koštabona* (2003), *Vonj po jasmínu* (2008) in nazadnje še zbirko satiričnih pesmi *Podobe zlodjev in svetnikov* (2010). Na internetu je predstavil svojo zbirko pesmi v angleščini *Winds from Brindabellas* (Vetrovi iz Brindabelskih gora). Sem bi lahko dodali še *Trinajst plus tri otroške zgodbe*, ki so bile ali še bodo objavljene deloma v *Cicibanu*, deloma pa v *Fontani* oziroma prek *Librisa*.

Obsežno je tudi njegovo strokovno in družboslovno, angleško in slovensko, publicistično delo, razsejano po revijah, zbornikih in časopisih doma in v tujini, ki šteje več kot sto esejev in člankov. S področja stroke je objavil prek petdeset daljših tekstov v angleščini. Med najbolj odmevnimi strokovnimi deli pa sta *Dvestoletna spominska bibliografija avstralskega zdravstva* (1988), ki ji je bil pobudnik in sourednik in katera se še danes uporablja v avstralskih biomedicinskih knjižnicah, in pa *Health and Medical Libraries Online Catalog (HEMLOC)* kot prvi online knjižnični katalog v Avstraliji. V avstralskih krogih, posebno na radiu, je imel več razgovorov o slovenski kulturi in zgodovini, s katerimi je seznanjal tamkajšnjo slovensko in avstralsko javnost s politično stvarnostjo, ustvarjalnostjo in trdoživostjo maloštevilnega slovenskega naroda sredi Evrope. Pri čemer je npr. že davnega 1986. leta preroško zapisal v glasilu diaspore *Slovenska vest*, da verjame, »da bi se ob poštenem plebiscitu slovenski narod odločil za odcepitev in neodvisnost ..., pa da je bolje sprejeti izziv boja za samostojnost, kot pa vezati lastno usodo na federacijo, ki nosi v sebi in ustvarja klice klanja ...« Aktivno je sodeloval pri procesih slovenskega osamosvajanja in demokratizacije ter ima zasluge, da je Avstralija med prvimi priznala Slovenijo. Kot svoj skromen prispevek k spravnim naporom v domovini je leta 2000 objavil knjižni esej *Slovenske spravne motnje*, v katerem je osvetlil svoje videnje sprave. Ob sporu okrog razmejitve v Istri je s podporo lokalne stranke *Oljka* leta 2010

izdal študijo *Piranski zaliv* je lahko samo piranski in v njej zgodovinsko in drugače utemeljil pravico Slovenije do celovitega piranskega zaliva. In na koncu je letos izšlo še knjižno esejistično delo *Tam daleč pod južnim križem* (2010), ki ga bomo predstavili v tem prispevku.

Pribac je tudi plodovit prevajalec in posrednik med avstralsko in slovensko kulturo. Prevedel je tri zbirke poezije iz angleščine v slovenščino, in sicer: *Konec sanjske dobe* (antološki prerez sodobne avstralske aborigenske poezije, 2003), *Vesolje okrog kuščarja* (izbor avstralske poezije 20. stoletja, 2003) in *Zajemalka časa* (izbor petih avstralskih pesnikov, 2005, skupaj s Tejo Pribac). V angleščino je prevedel Pavčkovega *Jurija Murija* in libreto *Planinske rože Radovana Gobca*. Svoj prevajalski opus je kronal še s prevodom *Zlatega čolna* (*Golden boat*), to je širokega izbora pesmi *Srečka Kosovela*, ki jih je uredil in izdal v sodelovanju z avstralskim pesnikom in literarnim zgodovinarjem *Davidom Brooksom*, in so izšle pri ugledni založbi *Salt v Cambridgeu* (2008). Ob predstavitvi zbirke v prostorih slovenske ambasade v Londonu septembra 2010, ki se je je udeležil tudi Pribac, je založnik *Chris Emery Hamilton* napisal na spletu, da je bil to eden najlepših dogodkov v njegovem življenju. Pribac pa je pri tem dodal, da v njegovem tudi. Zdaj prevaja pesmi *Mile Kačič*, *Vanje Strle* in *Kosovelove* pesmi v prozi. Iz francoščine je prevedel tudi znamenite pesmi *Omarja Khajama Rabajiatije* (2007).

»Tam daleč pod Južnim križem«

Knjiga je izšla v založbi *Slovenske izseljeniške matice* leta 2010. V spremni besedi je Peter Kovačič Peršin zapisal, da gre za knjigo »o slovenski usodi današnjih dni«, jaz bi k temu dodal, da je knjiga hkrati neke vrste Pribčev obračun s svojim življenjem. V njej je avtor spregovoril o kulturnem življenju in literarnem ustvarjanju avstralskih Slovencev, o njihovi razdvojenosti, ohranjanju identitete ter ljubezni do domovine, in še posebej do Istre. Pa o naši polpretekli zgodovini in današnji družbeni stvarnosti, o avtorjevem dopisovanju in srečanjih z vidnimi osebnostmi doma in v diaspori, o eksistencialnih in metafizičnih problemih, ki vznemirjajo sodobnega intelektualca in ustvarjalca, razpetega med svetom in domom idr. Te temne in svetle plati usode zdomca so med najbolj pretresljivimi. Opisuje tudi svoje videnje dogajanja v domovini v času osamosvajanja, za katerega se je tudi sam angažiral ter je zaslužen tudi za to, da je Avstralija med prvimi priznala državo Slovenijo. Peršin še pravi, da nam knjiga »odstira svojevrstno kontemplativno držo razumnika, ki je našel v rodni vasi v Slovenski Istri tisti pristan, ki ga ob doživljanju naravnega ritma življenja nagovarja z besedo modrosti o nikoli do konca izsanjanem bivanju človeka...« Sam Pribac pa o tej svoji knjigi dodaja, da jo je moral napi-

sati zato, »da izpove to, kar mu je že dolgo ležalo na duši, da ne bi izginil s tega sveta, preden ne bi do konca razgalil nekaterih zadev ... Pa tudi zato, da bi se s svojimi spomini zoperstavil nekaterim strukturam, zlasti avstralski antikomunistični emigraciji, ki ji je bil s svojo nazorско in politično neodvisnostjo trn v peti in pogosta tarča njihovih žolčnih napadov.« Njegov položaj v povojni avstralski slovenski diaspori, ki je bila ideološko in politično še bolj razklana, kot sam narod doma, je bil namreč skrajno kočljiv. Kot političen begunec je bil za projugoslovanske kroge kompromitiran, za desničarske pa s svojim preteklim sodelovanjem z režimom sumljiv jugo-agent. Trudeč se, da bi ohranil svojo neodvisno držo in z njo lastno človeško dostojanstvo, je poskušal razumeti ene in druge ter previdno krmariti med obema strujama, a mu je to težko uspevalo. Zato se je najraje družil s preprostimi Brkinci, Kraševci, Vipavci, Prekmurci ipd., ki jih je združevala predvsem potreba po druženju, prijateljstvu in ohranjanju slovenstva.

Vendar politične zdrahe diaspore niso bile najpomembnejša preokupacija Pribca, saj je ob pesniškem, prevajalskem in publicističnem opusu ustvaril izjemne strokovne dosežke tudi na področju bibliote-

karstva, ki jih sam postavlja v središče svojega ustvarjalnega življenja. Uresničile so se ravno tiste iskrice upanja, tista neizrekljiva pričakovanja, ki jih je doživel, ko je stopil na avstralska tla. Kajti, kot je dejal v nekem intervjuju za Primorska srečanja, »me je Avstralija sprejela prav materinsko. Čista soba v begunskem taborišču Bonegilla, hrane v izobilju. Skrbeli so mi za sina Friderika, ki je na letalu hudo zbolel ...« Kmalu mu je bilo ponujenih tudi nekaj možnosti zaposlitve. Odločil se je za čistilca v bolnišnici. In potem se je začel njegov vzpon navzgor: najprej trdo delo za obvladanje angleškega jezika, odločitev za študij bibliotekarstva, diploma, magisterij in ožja specializacija in nato postopen prodor v ugledno in dobro plačano državno službo ter na mednarodno strokovno sceno na področju medicinskega bibliotekarstva in informatike. Za človeka, ki si je vse življenje marljivo nabiral znanja in je že do mature prebral okrog dvatisoč knjig, pa aktivno obvladal tri velike evropske jezike in zraven tega še tri za silo, ni bilo nič nemogočega. Avstralije pravi danes Pribac, »ne morem več spraviti iz spomina in svojega uma ... Jo sanjam vsako noč ... Zame je bila dobra dežela, dobra kot mati. Sanje se mi mešajo s slovenskimi

pokrajinami in slovenskim jezikom. Duševno bivam v dveh deželah in me to ne moti več ...« Ko je pognal korenine in poklicno uspel na novi celini, pa začel tudi sanjati tudi v angleščini, so popustile tudi bolečine diaspore. V že navedenem intervjuju je dejal, da je bila njegova duša potolažena, ko je bil zelo lepo sprejet, ko se je prvič vrnil 1974. leta in še bolj potem 1986., ko mu je bila izkazana izjemna pozornost na večeru v čast Alojzu Kocjančiču v Kubedu, ki ga je izredno ganila. »Zdaj pa sem lahko pomirjen«, še nadaljuje, »da sem se na tej postaji življenja vrnil kot lastovka pod rodni krov in pripeljal s seboj tudi svoje mladiče, a nisem našel več svojih bratov in sester ter matere in očeta. Tesnoba me še vedno obdaja, ko se jih spominjam in pomislim, kako težko in neizpolnjeno je bilo njihovo življenje. V svojih sanjah in molitvah jih iščem v božjem spominu. Upam, da jih bom kdaj našel.«

Naj zaključim ta uvodni nagovor z mojo osebno oceno, da gre pri Pribcu za enega najvidnejših intelektualnih opusov, ki jih je kdajkoli ustvaril slovenski avtohtoni živelj Istre in mu je bila zato z zadnjo odločitvijo žirije Kocjančičeve nagrade storjena velika, v nebo vpijoča krivica, prava kraja.

POD ČRTO

Polom

Izšla je druga knjiga, ki se ukvarja s propadom Tržaške kreditne banke. Prva, Afera TKB – Kako so nas normalizirali, je hotela dokazati, da je stečaj banke bil bolj ali manj posledica komplota, pri katerem naj bi levji delež igral Rim ob sodelovanju Ljubljane. Izvajanja avtorjev niso nikogar prepričala. Zdaj je izšla druga, mnogo bogatejša z dokumentarnim gradivom in z mnenji številnih ljudi, ki so bili kakorkoli prizadeti. Povečini gre za intervjuje, ki pa niso podvrženi križnemu preverjanju, niti tistemu, ki se naravnost ponuja iz samih odgovorov. Po nevihti ostajajo kritike in očitki lebdeči v zraku, kot so ostajala v zraku opozorila tistih, ki so ohranili pamet v letih razcveta banke in pozivali k preudarnjšemu ravnanju s premoženjem,

ki je prišlo iz italijanskih javnih skladov in slovenskih privatnih naložb. O neprevidnostih, napakah, kršenju pravil delovanja denarnih zavodov in zadevni osebni odgovornosti ni ne duha ne sluha, le veliko polresnic in tudi laži, sprenevedanja in (danes) prikrite arogance, priznanje seže le do »naivnosti«, ki pa vendarle ne more biti opravičilo za banko s skoraj 200 uslužbenci, ki je obračala ogromna sredstva in je bila velikega pomena za manjšino. Ostala je odprta rana, veliko slabe volje in slabih spominov, hudih očitkov in odprtih računov, ki se ne bodo nikoli poravnali, pravi Polom, kot zveni naslov knjige. Pogorišča, ki ga ponazarja zavržena in še zmeraj prazna škatla ponosnega sedeža TKB na Trgu Oberdan, ne bo saniral nihče.

Primož Sturman

Manjšina onkraj ŠENGENSKIH ZAPORNIC (9)

Rubriko *Manjšina onkraj šengenskih zapornic* sklepamo s pogovorom z amaterskim gledališkim režiserjem Vladimirjem Roto iz Umaga. Rota se je rodil leta 1949 na Savudrijski punti, točneje v zaselku Bašanija, šolal pa se je v Mariboru in Umagu, kjer je tudi maturiral. Zaposlen je na luški kapitaniji v Umagu, amatersko pa se že dobro desetletje ukvarja z gledališko režijo, in sicer v sklopu delovanja Skupnosti Italijanov iz Savudrije in Materade. V mladih letih je ustanovil svojo glasbeno skupino, s katero je nastopal po istrskih mestih in vaseh. Poleg amaterskega gledališkega dela Rota sestavlja svojevrstni umaško-italijanski slovar. Intervju z Vladimirjem (Vladom) Roto smo posneli januarja 2010 v Umagu.

■ Kako ste se približali gledališki režiji?

Gledališču nasploh sem se približal predvsem iz ljubezni do lastne govorice oziroma narečja, ki počasi izginja. Mi smo, podobno kot vi, v našem okolju manjšina in predstavljam si, da imamo glede jezika podobne težave. Z gledališko režijo sem se začel ukvarjati v Savudriji leta 1997, štiri leta kasneje pa še v Materadi. Letos praznujeta obe Skupnosti Italijanov okrogla jubileja delovanja, tista iz Savudrije svojo šestdesetletnico, ona iz Materade pa deset let obstoja.

■ Ste torej ljubitelj gledališča.

Seveda, po svojem navdihu pišem krajša gledališka besedila, pri tem pa se zgledujem predvsem pri tržaškem komiku Angelu Cecchelinu. Največ pišem skeče, ki jih "prelívam" v naše narečje. Težave pa se pojavljajo predvsem pri igralskem kadru, če ga lahko tako imenujem. Danes je namreč zelo težko, da bi šel nekdo zanemarjat lastno službo in se ukvarjal z gledališčem.

■ Kje nastopate? Prirejate morda tudi gostovanja?

Veliko gostujemo, predvsem na slovenski obali, saj smo ji tudi zemljepisno zelo blizu, denimo v Koprju, Izoli ali Piranu. Nastopali pa smo tudi že v gledališču Miela v Trstu. Moj namen je, da bi naše amatersko gledališko delovanje predstavili tudi v Venetu, in sicer predvsem zaradi sorodnosti naše in njihove govorice oziroma narečja. Stike smo že navezali, upamo, da bodo ti obrodili tudi pravo sodelovanje. Lepo bi seveda bilo, da bi se zgodila gledališka gostovanja tudi na manjšinskem področju. Ne nastopamo

namreč samo v istrsko-beneškem narečju, ampak tudi v čakavskem hrvaškem govoru.

■ Rekli ste, da pišete skeče. Uprizarjate morda tudi kaka dela (dramatizacije) drugih istrskih avtorjev, denimo Fulvia Tomizze ali Milana Rakovca?

Rakovac in Tomizza sta književnika, lastnega dela pa ne morem primerjati z njunim. Rekel bom tako: v glavnem uprizarjamo komedije, saj si želimo, da se občinstvo ob naših predstavah počeno nasmeje. Že prej sem omenil Angela Cecchelina, uprizorili pa smo tudi dela neapeljskih ali siciljskih komikov, ki sem jih seveda sam preliel v našo govorico.

■ Kakšen je odziv občinstva na vaše predstave?

Seveda pozitiven, kar pa žal najbolj opažam, je odsotnost mladih, tako med igralci kot med gledalci.

■ Preidiva na drugo področje vašega kulturnega dela. Kakor vem, ustvarjate umaško-italijanski in italijansko-umaški slovar. Kako je prišlo do te zamisli?

To delo je zelo obširno. V Istri je bilo do danes sestavljenih že več takih slovarjev, recimo bujsko-italijanski ali rovinjsko-italijanski. Vsako istrsko mesto ima svojo govorico in svoje jezikovne posebnosti. Zato sem si rekel, zakaj ne bi tudi sam sestavil česa podobnega. Pri takem delu pa je seveda treba vztrajati. Zanimivo je, da je v umaški govorici veliko besed nemškega, pa tudi francoskega izvora. Pri nas imamo potomce Francozov, ki se pišejo Maurel.

Pogled na Umag.

■ **Kako zbirate gradivo za vaš slovar? Predstavljam si, da se veliko pogovarjate predvsem s starejšimi prebivalci Umaga.**

Da, prav tako. Tistih pravih, ki še govorijo umaško narečje, je danes ostalo zelo malo. Ko se pogovarjam z njimi, si njihove besede in jezikovne posebnosti sproti zapisujem, nato jih doma prepisem v računalnik. Pri tem delu skušam biti čim bolj natančen, predvsem kar se pravega naglašanja besed tiče.

■ **Delo poteka v sklopu krajevne Skupnosti Italijanov?**

Ne, slovar sestavljam iz lastnega veselja. Ko bo vse skupaj zaključeno, bom stopil do založnika. Morda bo to prav Središče za zgodovinske raziskave Unije Italijanov v Rovinju, ki je že izdal zgoraj omenjene slovarje, ali pa kdo drug.

■ **Slovar torej predvsem kot poklon lastnemu mestu. Kako je biti Italijan v Umagu?**

Svoj slovar bom naslovil "La lingua morta" (Mrtvi jezik), saj žal sčasoma naša govorica počasi izginja. Beneški govor počasi izumira že v Venetu samem, zato si lahko predstavljate, kaj se dogaja tu pri nas z istro-beneško govorico. Veliko je priseljencev, ki govorijo le štokavsko hrvaščino. Mesto se je izpraznilo v povojnem času z eksodusom, tako da nas je bilo v prvih povojnih letih najprej trideset, potem dvajset, sedaj nas je morda še deset odstotkov.

■ **Podobne dinamike se dogajajo tudi v naših krajih, kjer se zaradi vse večjega priseljevanja število govorcev slovenskega jezika oziroma njegovih različic postopno manjša.**

Spominjam se časa, ko sem bil otrok. Tedaj so se priseljenci še učili istro-beneškega narečja, sedaj pa skoraj vsi priseljenci govorijo le hrvaško, niti ne čakavskega ali kajkavskega govora. Veliko prišlekov namreč sploh ne ve, da je bila nekoč istrska obala pretežno italijanska, in to zaradi dolgoletne beneške nadvlade.

■ **Koliko ljudi je odšlo iz Umaga v času eksodusa?**

Točnih števil ne poznam, ampak vsekakor več od tistih, ki smo tu ostali. Iz Istre pa niso šli samo Italijani, ampak tudi veliko Slovencev in Hrvatov. V prvem času so se v zapuščene hiše na obali vsekakor naseljevali Istrani, denimo čakavski Hrvati iz notranjosti Istre ali Slovenci, ki so govorili šavrinsko narečje. Ti so bili vsaj po duhu Istrani, nato so se začeli sem priseljevati ljudje iz vseh krajev bivše Jugoslavije.

■ **Govorila sva o eksodusu. Imate tudi vi kake sorodnike tudi v naših krajih?**

Da, moji strici so po vojni odšli, nastanili pa so jih na Proseku, v Naselju sv. Nazarija.

Vladimir Kos

Bela gora Fudži

*Vremenoslovci vam vse to povejo:
natančno do sekunde v zimskem času,
kdaj sonce se v obzorje potopi.
Z nasmeškom sonce gleda me znad gôre –
saj sluti, da pri Fudži ga razumem.*

*Še enkrat sonce se pri njej ustavi;
vsa rožnata ga sprejme, skoraj tli.
Z oči v oči se gledata pod svodom.
Ne sonce, dan poslavlja se od zemlje,
s poklonom višjim hribom, se razume.*

*Še dolgo bela Fudži zre v obzorje.
Nikoli nista mrak ne noč brez žarkov:
nevidni so, atomov so poljub.
Do jutra čaka sonce Fudži bela.
In sonce pride, tudi če sneži.*

Tatjana Rejec

TIGR na razpotju leta 1930: streljati ali ne streljati? In nekaj malega o tigrovstvu Filipa Terčelja

V članku se ukvarjam s kritično fazo TIGR-a prva leta po umiku Alberta Rejca (1899–1976) v Jugoslavijo, ko se je znašel v novih okoliščinah, predvsem pa je organizacija stala pred problemom, kako reagirati na krvave dogodke, ki jih je doživljala slovenska manjšina v Italiji jeseni leta 1930.

Ko so fašistične oblasti konec dvajsetih let prejšnjega stoletja začela odkrivati, da zaradi večletnih sistematičnih protislovenskih ukrepov nastaja med Slovenci odpor, ki ni več samo pasiven, ampak dobiva vsebolj aktivno obliko, je italijanska policija poostrila svojo budnost in začela opazovati in preganjati osebe, ki so bile ali bi utegnile biti pobudnik tega odporiškega gibanja. Po odkritju povezovalnega kanala iz Gorice preko Baške grape in hribov z Jesenicami decembra 1928, ki ga je organiziral Rejec, član goriškega TIGR-a in sledečem večmesečnem skrivanju, je Rejec stal pred izbiro, ali naj dopusti, da ga zaprejo in kot enega vodilnih obsodijo na kakšnih deset let, kar bi pomenilo, da ostane organizacija brez vodstva, ali pa naj zbeži v Jugoslavijo in od tam vodi organizacijo na Primorskem. Zorko Jelinčič (1900–1965) je namreč ležal doma v Gorici z nalomljeno hrbtenico, kar ga je začasno obvarovalo pred aretacijo in je center organizacije tako tudi po Rejčevem umiku ostal v Gorici, kjer je Jelinčič ležal v stanovanju svoje mame do poroke s Fanico Obidovo julija 1929, ko se je preselil k njej na Cerkljansko na Bukovo blizu jugoslovanske meje. Zaradi policijske budnosti po

vsej deželi pa je bilo lažje preko Ljubljane vzpostaviti zvezo s kraji v Posočju in na Krasu. Ljubljana je postala center organizacije šele po Jelinčičevi aretaciji v začetku marca 1930, ki pa jo je bilo pričakovati že vse leto 1929.

Rejec je takoj po svojem prihodu v Ljubljano marca 1929 ustanovil ožji izvršni odbor TIGR-a, v katerem je sam prevzel vodstvo, študent tehnike Danilo Zelen je skrbel za vojaško stran, delavec Tone Černač s svojimi skušnjavami divjega lovca je bil spreten gverilec in kurir, ki je sam ali pa v družbi z Zelenom in drugimi povezoval organizacijo s tigrovci preko meje v Italiji. Odbor je bil tajen, saj je bil tudi v Jugoslaviji ilegalen.

Triindvajsetletni Černač doma iz Matenje vasi in enaindvajsetletni Zelen iz Senožeč, oba pa tedaj v Ljubljani, sta že od junija 1928 na svojo roko oborožena hodila čez mejo in s pokanjem vznemirjala italijanske oblasti. Nihče ju ni poslal ali organiziral, gnala ju je le želja maščevati se na načrtno zatiranje Slovencev pod Italijo. Ko je zato doma na Pivškem prišlo do prvih napadov na fašiste, je Černač iz mladostne fantovske kljubovalnosti bil zraven. Tako se je 20. februarja 1928 udeležil streljanja na fašiste v bližnjih Selcah, kjer sicer ni bilo smrtnih žrtev, a je kljub temu pred aretacijo zbežal v Ljubljano.

Oba sta čez mejo nosila slovenski tisk in ga delila med slovenske fante, s katerimi sta se sestajala ponoči na samotnih krajih, jih navduševala za

Berti Rejec (1899–1976), leta 1934

Pogovor s Prešernovim nagrajencem Miroslavom Košuto ob njegovi petinsedemdesetletnici

Pogovarjala se je
prof. Marija Pirjevec

Sedmega februarja letos si dobil najvišje slovensko priznanje za življenjsko delo. Sam si v nekem intervjuju dejal, da te je presenetilo. Sprva, ko so te o tem obvestili, si celo mislil, da gre za potegavščino. Spomnimo se lahko, s kakšno tesnobo je Kocbek sprejel Prešernovo nagrado leta 1964. Imel je občutek, da ga to veliko priznanje spreminja v »ujetnika in fosilijo«. Pomisleke o tem vprašanju je letos zapisal tudi Peter Kolšek v Delu (*Dobiti Prešernovo nagrado in potem mirno umreti*). Kaj misliš ti o tem?

Mirno umreti je vsekakor pomembno, ampak to gotovo nima nobene zveze s Prešernovo nagrado. Mislim, da je Petru Kolšku odlično odgovoril že prijatelj Aleš Berger, odlično in ostro, kot se spodobi za take novinarske izpade. Prešernovo nagrado lahko dobiš v mlajših letih, lahko starejši, če si toliko srečen pač, da te opazijo in da je tudi zgodovinski trenutek temu naklonjen. Ne kaže se sprenevedati, da pri podelitvi igra svoje tudi splošna kulturno politična situacija. Ni slučaj, da je toliko časa nista bila deležna ne Boris Pahor ne Alojz Rebula in da sta jo potem dobila tako rekoč drug za drugim.

Kar se mene tiče, se je tisti začetni pomislek, če smem pojasniti, rodil iz tega, ker sem bil kandidat za nagrado že lani. Če pa veš, da si kandidat, in če hočeš biti še tako realist — jaz običajno nisem pesimist, ampak skušam biti trden realist — se v človeku zmeraj utrne upanje,

zakaj pa ne? Potem pogledaš — malo po policah, malo v mislih —, kaj si naredil, in to vržeš sam na svoje sito, ki zna biti, da je bolj gosto in da na njem ostane več kot na situ kakšne kritike, pa ugotoviš, da je med tistimi štiridesetimi in več knjigami navsezadnje tudi kaj takega, kar je, prvič, izrazito osebno in, drugič, na določenem kvalitetnem nivoju, mimo tega pa še izraz neke širše skupnosti, no, potem se lahko vprašaš: zakaj pa ne? Vendar se je zgodilo, da me ni bilo med nagrajenci. Razočaranje je ublažilo dejstvo, da je priznanje prejela Štefka Drolčeva. Pravzaprav razočaranja niti ni bilo, ker Štefko visoko cenim, Štefko imam nadvse rad in sem ji nagrado res privoščil.

Nisem pa vedel, da sem bil tudi letos med predlaganimi. Zato, ko mi je sporočil predsednik Upravnega odbora Prešernovega sklada Skrušny oziroma glas Skrušnyjev, da sem prejemnik Prešernove nagrade za življenjsko delo in pesniški ustvarjalni opus, sem ostal povsem hladen. Glas je glas, jaz imam tenko uho za glasove, ker sem za radio veliko pisal, ampak sem si rekel, Skrušnyja nisem videl zadnji dve leti, glas mu je podoben, ni pa rečeno, da je njegov. Spomnil sem se namreč, da je Alberto Moravia pred desetletji dobil telefonsko sporočilo, da je prejemnik Nobelove nagrade.

V skladu s svojim značajem je to razglasil urbi et orbi, šlo pa je za kruto potegavščino, ki si je niti Moravia ni zaslužil.

Nagrada nosi Prešernovo ime, zato skoraj ne morem mimo vprašanja: kje so tvoji najgloblji stiki, notranje vezi s Prešernom? Kdaj si se prvič srečal z njegovo poezijo in kako te je nagovorila? Skratka, kako danes gledaš na svoje globlje stičišče s pesnikom Vrbe? Kakšna je pri tebi osebna zgodovina Prešernovih pesmi?

Moram priznati in ni me sram, da je bila pot do Prešerna dolga. Moj prvi in hkrati največji pesnik je bil Simon Gregorčič. Govorim o letih pred vojno in med njo, ko so nam bile Gregorčičeve pesmi kot Sveto pismo. Po drugi strani smo v zbirki slovenskih večernic imeli knjigo balad in romanc z imenitnimi zgodbami, čudovito ilustriranimi, med katerimi je bil spet Gregorčič, a tudi Aškerc, silovit, svobodomislec ali freigeist, kot smo pravili pozneje, ko sem že toliko dozorel, da sem se spoznal z Dragotinom Kettejem in posebej vzljubil Aleksandrova: Josip Murn je bil namreč imeniten fant in je svoje fantovstvo izražal v briljantni, osvajajoči pesmi. Šele potem je prišel Prešeren, nekako istočasno s Kosovelom, ki pa me spočetka ni osvojil v tolikšni meri. V tedanjem časopisju in koledarjih smo spoznavali predvsem pesnika *Rdečega atoma* in socialne revolucije, medtem ko je najzlahtnejši in največji revolucionar ostal še prikrit, velik del njegovega opusa pa neznan do mojih poznih let na univerzi.

France Prešeren nastopi z dozorevanjem in nekoliko tudi po zaslugi šole. Osebno sem lahko usodi hvaležen, da sem imel za profesorja Vinka Beličiča, pesnika, ki smo ga v razredu sprejeli z odporom kakor vse prišleke. Če pa si je v kratkem pridobil srce nekoga, ki je bil odločno na levi, pomeni, da je nosil v sebi veliko človečnost, in predvsem, da je bil dober pedagog. Bil je zaljubljen v slovenščino in mi je znal to svojo ljubezen tudi posredovati. Tu sva se ujela že v nekaj dneh. S to ljubeznijo in Beličičem vdre v moje obzorje Prešeren, ki mu vseprek pravimo največji slovenski pesnik, ne da bi se dejansko poglobili v pomen teh besed.

Njegovo veličino in lepoto sem vzhičen znova doživel po potrjeni nagradi, ko sem s strani ministrstva dobil črno na belem, kot se reče, tako da narod naš dokaze hrani. Tedaj sem segel po tisti neprecenljivi original knjige *Poezije Dóktorja Francéta Prešérna*, ki ga je v Ljubljani natisnil Józef Blázquez leta 1847, darilo mladostnega prijatelja Marijana Krambergerja. Ko pa sem zalistal zadnjo stran, sem naslednje dni znova in znova

prebiral posamične pesmi. Iztrgane iz konteksta se mi nekatere odpirajo kot preproste pesmice, ki bi jih lahko napisal tudi kdo drug, ampak nekaj je takih, mimo tistih najbolj razvpitih, ki te pretresjo, prevzamejo in prisilijo, da se zamisliš v vsako posebej, da se znova in znova zamisliš v tistega, ki jo je rodil, se zamisliš v svoje bedno življenje. In zapreš oči z zavestjo, da si z enim od velikanov evropskega duha.

Odkar prebiram tvojo poezijo, odkrivam nekaj, kar pogrešam pri mnogih sodobnih pesnikih: imaš to lastnost, da človeško neposredno razkrivaš resnico o sebi in svetu okoli sebe. Hkrati gre za poezijo, zaznamovano s pomeni, ki imajo globlje razsežnosti, osebne in nadosebne. V tem se navezuje na pesniško tradicijo od Prešerna do Kocbeka in še naprej. V čem čutiš posebnost svoje poezije?

Jaz se te posebnosti, pošteno povedano, ne zavedam v tolikšni meri, da bi vam jo opisal, čeprav sem komparativist po študiju. Naj povem, da mi je bilo v seminarju marsikdaj nelagodno ob razčlenjevanju velikih avtorjev. Profesor Anton Ocvirk nas je modro vodil v ocenjevanju bistvene razsežnosti evropskih duhov in v pretakanje misli skozi literaturo, iz naroda v narod, iz časa v čas. Kadar pa smo pesniškimi velikanom drezali po drobovju, se mi je rahlo upiralo, kar je bilo očitno znamenje, da je v meni premalo secirnega duha. V meni sta zmeraj prevladala občudovanje in solidarnost. Brez zunanega vodstva ima človek pred sabo pesem, jo prebere kot celoto in se zamisli z njo. Če je tak obsedenec, kot sem bil teh skoraj petinsedemdeset let — manjka še nekaj dni, da jih dopolnim — je namreč nemogoče, da bi se ob umetnini predal neobremenjenemu užitku in hkrati poglobil v to, kaj je ta in ta veliki ruski, francoski ali nemški pesnik z njo prispeval originalnega, kaj je prevzel od koga, kako so se določene misli prelivale po Evropi in podobno. Vzameš Byrona in bereš Byrona, a kot literarni zgodovinar moraš vedeti, kje so se te stvari porodile. Jaz sem jemal v roke Puškina, pa se mi je zdelo, da se je njegova zgodba začela v Križu. Tako mi je govoril domače o slovanskem duhu, o tem, kar smo vedeli o sebi in svoji zgodovini, da je bil Aleksander Sergejevič povsem naš, tako rekoč z borjača. Res pa je, da je tudi on dobival impulze od zunaj. Zakaj in kako, skozi to me je peljal študij.

Zato pri branju svojih poezij ne skušam ocenjevati, od kod je kaj prišlo, ampak predvsem, ali je to, kar podpisujem, celota ali ne. In če odgovarja temeljnim značilnostim mojih običajno kratkih pesnitev, saj v glavnem niso obsežnejše od navadnega soneta.

Iz besed je treba izoblikovati živo bitje, ki naj bi shodilo samostojno, shodilo pač in prišlo do vas in vam nekaj povedalo. Posredovalo nekaj, kar me je prevzelo, težilo, navdihnilo. Lahko nekaj pomembnega, življenjskega, lahko nekaj majhnega, skromnega ali samo igri-vega, kar velja posebno v pesmih za otroke.

Pri tem skušam preveriti, prvič, če izbiram svoje besedišče, pravo, tisto, ki izraža moje ožje okolje in ki sloni na izvirnem kriškem dialektu. Ta je bil zame odločilnega pomena v trenutku, ko sem prerasel iz mladega stihopisca v pesnikujočega fanta. V Ljubljani sem se namreč na lepem zavedel, da k izoblikovanju mojega profila lahko prispeva svoje tudi posebnost kriškega narečja z bogastvom prisposodob, njegova sočnost in sončnost, zakoninjenost v obmorju, melodičnost in podkožna ironija. To je torej eden od temeljev: besedišče kot gradivo. Kot odločitev, če načrtuješ hišo, ali boš zidal z opekami ali betonom, s kovinskimi oporniki ali z lesenimi trami ... Ostane pa glavno vprašanje: vprašanje vsebine. Z večino svojih pesmi sem želel pričati o svojem in našem življenju, pri tem pa vlivati bralcem optimizem in samozavest. Ker smo majhni in zagozdeni v prepisnem koridorju, torej praviloma izpostavljeni naglemu izginotju, in vendar kljubujemo in smo preživeli. Naša

POSTELJA

Čakaš naju v pristanišču, čakaš,
stara, skušena ladja,
da pod noč
stopiva z bosimi nogami na tvoj krov
in odplujeva.

Rjuhe se napnejo z upornim sikanjem
kot presušena jadra, besede
se spenijo kakor pivo
pred razgretimi mornarji,
po palmah zadiši, po jugu, po koži
iz sonca in alg.
Zapljujeva v vetrove in tokovi
naju nasijo in odnašajo, ampak morski volk
se taji v vsakem od naju —
preživela sva viharje in smeja
pričati o smrti:
nič ni večno nič ni večno nič ni
in vsak trenutek cela večnost.

Od boja živiva kot jadra od vetra.
Vzmeti utripajo z ljubeznijo
in s samoto otrpnejo.

zgodovina je zaznamovana z boji in s trpljenjem, s takšnimi in drugačnimi žrtvami, smo pa še zmeraj tu. Ne samo Slovenci kot narod, ampak tudi tisti, ki smo bili neprizanesljivo odrezani od osrčja in prepuščeni mili sreči zunaj meja matične domovine.

Nazadnje, tretjič, je tu še vprašanje forme, ritma, melodije. Če bi hotel speljati do konca primeru o gradnji hiše, bi rekel, da gre za odločitev o ostrih ali zaokroženih vogalih, o razporeditvi luči, o barvah posamičnih sob, da se vse skupaj zlije v celoto. Vse mora težiti k istemu cilju: poustvariti drobce lepote, dobrega razpoloženja, ljubezenskega upanja, žalovanja za nečim, čudenja ob razkošju besede in zapeljivosti igre. Kaj zato, če so nekatere skladbe dolge samo štiri verze! Večina jih zagotovo ima skupni imenovalec.

MIZA

Blagor tebi miza, ker imaš noge,
ki te ne nesejo od nas, zakaj modra si
in veš, kje je sreča.

Blagor tebi miza, ker si iz luženega hrasta
in široka, da vsi štirje
sedamo k tebi s svojimi dnevi in nočmi.
S prti te odevajo pomladni vetrovi,
vonj domačih jedi te prepaja,
da zeleniš in raseš,
raseš in si naša hiša: vate
hodimo in iz tebe, ko potolažiš
in odžejaš.

Blagor tebi, miza, ker si moja knjiga:
v tvoje letnice si zapisujem srečo
in rast svojih sinov, z višino tvojih nog
merim svojo žalost —

nekega dne postrežeš samo s tremi krožniki,
nekega dne z dvema
in v tvojem hrbitišču bo škrnilo,
kakor počí vzmet v odsluženi uri.

Kritika že dolgo ugotavlja, da si mojster besede, izrazito osebne imaginacije, ki ni konvencionalna ali izrabljena. Vendar je v njej še nekaj več. V njej gre, kot je zapisal Andrej Inkret, za življenje, šele potem tudi za poezijo kot prvinsko artistsko oblikovanje. To misel pa je izpovedal že pisatelj Pavle Zidar v osebem pismu tebi sredi 70-ih let. V pismu z dne 3. nov. 1976 piše, kako je bil prevzet ob branju tvojih pesmi iz zbirke *Pričevanje*:

» /.../ Prebral sem Tvoja *Pričevanja*. Na dušek. Tako spiješ vodo, če si upهان od sonca, ali poješ kos kruha, če te pesti lakota. Vse te pesmi, ampak dve, dragi moj, dve med njimi: *Postelja* in *Miza* sta pa pesmi, ki narekujeta bravcu spoštovanje, takšnemu kot sem jaz seveda. Ki sem nekoč tudi sam pesnikoval. Zakaj nekaj o poeziji vem in celo še zmeraj znam. Genijalni sta! Zdaj lahko mirno umreš. Napisal si dve, ki bosta nesli tvoj lik v večno samoto in imenitno lep. /.../ *Postelja* in *Miza* sta iz takih besed, da se ves, kar te je, preprosto podreš. Odprl si lino resnici!«. Zapis je Zidar sklenil: »Ampak zame si velik pesnik!«

Kako bereš to pismo danes in kako gledaš na zbirko s pomenljivim naslovom *Pričevanje*, za katero si dobil nagrado iz Prešernovega sklada. Kaj ti je tista nagrada tedaj pomenila?

Pesem *Miza* je iz cikla *Tesnoba* in je pričevanje o moji družini. Zbirka je bila že takoj očitno priznana kot umetniški dosežek in sem zanjo prejel nagrado Prešernovega sklada 1978. Namenjena mi je bila že prejšnje leto, a se je tudi takrat zadnji hip našel nekdo, ki je bil proti. Na žalost pa mi je Ciril Zlobec že pisal pismo, da sem nagrajen, tako je namreč sklenil upravni odbor, vendar predsednik Ivan Potrč sklepa ni podpisal. Toliko še k utemeljitvi, da nagrade lahko dobiš, kot ne dobiš.

Ko sem se vrnil v Trst z vsemi svojimi pesniškimi izkušnjami, a brez svojih ljubljanskih prijateljstev, sem se znašel v vaseh, ki zame niso imele niti skromnega stanovanja, ne rodni Križ, ne Kontovel, še celo Nabrežina ne, kjer se takrat za Križana ne bi spodobilo stanovati, skratka, moral sem se preseliti v mesto. Tu mi je rasla družina s sinovoma, rojenima v Ljubljani, in obhajala me je tesnoba, kaj bo z njima, ki ju z balkona opazujem, kako gresta žrebička v svet. Potem vidiš, da se zgodi, kar se lahko zgodi živemu človeku. Skratka, da moraš biti zadovoljen, da je vsaj drugi še med živimi.

Kakor mi je težko o tem govoriti, je verjetno potrebno, da razumete moj odnos do vsega našega takratnega življenja, do skupnosti kot take, do propadanja naših vasi in za kakšno ceno se je to propadanje zaustavilo, če se je, do skrbi za mlade brez perspektiv in predvsem do velikega dela, ki smo ga takrat opravili v Benečiji in ki je obrodilo sadove nad našimi pričakovanji. Vsaj mojimi. V *Pričevanju* in tudi sicer namreč nisem bil tako optimistično razpoložen. Tiste može in fante, ki so se v glavnem zakopali v rudnike v Belgiji in raztepli drugod po svetu, ali dekleta, ki so šla do Milana in čez, sem v bistvu videl že odpisane. Na srečo se to ni zgodilo. Začeli so se vračati in danes imamo tam dvojezično šolo in trdno slovensko bazo, za tisti čas gotovo presenetljivo.

Moja knjiga je torej prizadeto poročilo o določenem zgodovinskem trenutku, kjer se vse bojazni le niso realizirale. Življenje je bilo nekje nekoliko širokosrčnejše, zato pa me je drugje tem bolj prizadelo.

Pavle Zidar pa je bil predvsem imeniten fant, rogovilež po naturi, bi rekel, veseljak, obremenjen s tragičnim dejanjem iz svoje mladosti in izjemno nadarjen pisateljski duh, ki je na svojo in našo nesrečo hotel živeti od avtorskih honorarjev. Zato je začel pisati kar vsevprek, ker je vsako leto moral objaviti vsaj eno, če ne dve ali tri knjige, da je preživel. Vendar Pavle je bil eden prvih, ob Kovačiču in Rožancu, ki je začel gledati, kako bo potem. In napisal je umetniško prepričljivo povest o belogardizmu, pravzaprav kratki roman *Sveti Pavel*. Ob tej zame temeljni knjigi se je utrdilo najino prijateljstvo. Nekega dne, ko sem se iz gledališča izločil in odselil na Založništvo tržaškega tiska, mi je prišlo v uredništvo revije *Dan* omenjeno pismo. Moram reči, da sem mu bil takrat tako hvaležen, kot sem mu še danes. Bil je prvi, ki mi je nedvoumno povedal nekaj in mnenje utemeljil. Pa ne kdorkoli, ampak nekdo, ki je vedel, o čem govori.

V letih študija v Ljubljani so se v slovenskem pesništvu dogajale vznemirljive stvari. Mislim na prvi val intimistične poezije mladih s Kovičem, Zlobcem, Menartom in Pavčkom na čelu, še bolj pa na drugi, zelo močan povojni val, s katerim se je začelo resnično novo obdobje povojne lirike. Gre predvsem za razburljivo poezijo Daneta Zajca, Vena Tauferja, za eksistencialne disonance Gregorja Strniše. Kako si dojemal to pesništvo? V prvi zbirki *Morje brez obale* (1963) si pesem *Španski motiv* celo posvetil Danetu Zajcu. In kako je to pesništvo delovalo nate, ki si prihajal iz čisto drugačnega okolja, prežet z drugimi duhovnimi, jezikovnimi in narodnostnimi problemi?

Izid *Pesmi štirih* leta 1953 je bil zgodovinsko resnično prelomno dejanje, saj je preusmeril tok tedanje slovenske poezije iz struge družbene angažiranosti za obnovo razdejane domovine v strugo intimno človeškega, ampak pesniško kristalnega v teh prisrčnih, vsebinsko in formalno precej raznolikih pesmih ni bilo veliko. Na omenjeni drugi val je bilo treba čakati še celih pet let, kar je iz današnje perspektive zanemarljivo kratko obdobje, a za nas, ki smo hlastali po sveži poeziji, je bila to cela večnost. Tako smo segali v predvojni čas, še posebno k Božu Vodušku in v njegov *Odčarani svet*.

Omeniti pa je treba tudi dva samohodca, ki sta svoje prve pesmi prinesla še iz partizanov, Petra Levca in Iva-

Danetu Zajcu

Jutri.
 Danes rjoveš,
 danes tekaš,
 danes si prost
 v tej omejeni svobodi:
 pašnik
 je ograjen z bodečo žico.
 Jutri.
 Danes biješ sonce,
 danes si črn lok poguma,
 danes, med svojimi.
 Jutri.
 (Tema bo posejala pašnik
 in ti boš legel kjerkoli.
 Čutil boš
 zemljo ob trudnem telesu:
 rasla bo vate in z njo
 boš rasel ti, največji.)
 Jutri.
 Jutri
 te odženo v areno.
 Zarjovi, črni bik,
 temno in tožeče zarjovi
 tudi zame.

na Minattija. Slednji je z izidom zbirke *Pa bo pomlad prišla* obveljal kot izrazit predstavnik intimizma in eden najbolj priljubljenih slovenskih pesnikov, kar je čez leta potrdil še z *Nekoga moraš imeti rad*. Med tema dvema knjigama pa se že pojavijo prvenci omenjenega drugega vala, predvsem zame usoden pesniški izbruh Daneta Zajca.

V samozaložbi izdana *Požgana trava* je bila leta 1958 literarni in družbeni izziv. Živo se še spominjam trenutka, ko mi je v seminarju kolega Venó Taufer izročil deset izvodov drobne modre knjižice, naj jih skušam prodati, in da je enega prvih kupil tedanji študent igralske akademije Alojz Milič. Pesmi smo seveda poznali že prej, tako rekoč od nastanka, iz revij in literarnih večerov, ampak tako zbrane so bile silovit udarec s pestjo v obraz, izmed vseh pa je bila za politiko najgorenkejša *Jalova setev*.

Vsekakor mi je bilo Danetovo prijateljstvo, ki se je z leti poglobljalo, izjemno dragoceno, o čemer priča tudi med prvim obiskom v Španiji napisana pesem. Ob njegovi mi je bila najbližja poezija Kajetana Koviča. Žal vsega tega ni čutiti v *Morju brez obale*. Moje zorenje je pač zaradi vseh naštetih problemov šlo svojo pot.

Julija Kristeva piše, da je vsaka leposlovna stvaritev mozaik citatov, tudi za Rolanda Barthesa je vsako literarno delo dvorana odmevov. Kateri glasovi odmevajo v tvoji »pesniški dvorani«?

Moram seveda začeti pri prvem, pri Federicu Garcii Lorci. Bil sem tudi eden prvih njegovih velikih častilcev svoje generacije, hkrati pa tudi med prvimi, ki so sprevideli, da po začetnem zagonu hoditi še naprej po Lorcovih sledeh je samomorilsko. Tako sem naenkrat drastično sklenil, da bom od tistega dne naprej zavrgel sleherno pesem, v kateri bom zasledil kakšen sumljiv odmev. Takrat sem pisal celo pesmi s citati njegovih verzov, na primer pesem *No salgas, paloma, al campo*, ki sem jo interpretiral seveda čisto iz svojega zornega kota. Lorcov glas je vsekakor dolgo odmeval v dvorani mojega spomina.

V njej je sicer bolj malo odmeval glas, zato pa je tem bolj živ občutek neke hladne prisotnosti, če smem tako reči, nekaj, kar spominja na Umberta Sabo. Ta je bil zame odločilen s svojimi pesmimi o nogometu, *Cinque poesie sul gioco del calcio*, odprl mi je vrata na stežaj, ampak to je bilo enkratno dejanje. Povedal mi je edino, da je Triestina lahko tudi moštvo, skozi katerega doživljam nogomet in hkrati presojam propad svojega mesta. Če želite vedeti, kako je danes s Trstom, zado- stuje, da pogledate, kje je Triestina: predzadnja v B ligi, potemtakem obsojena na izpad. Take primere so razumljive tudi neki širši publiki.

Imeti moramo pred očmi, da se tudi sicer o športu ni dalo pisati v literaturi, dokler ni nastopil suvereno, z resnično visoko držo Marjan Rožanc in pisal o demonu Iva Daneva. Naenkrat je ta esej postal nekaj, kar citiramo še po desetletjih.

Zato sem se odločil, da v svojem kratkem, predpisano kratkem zahvalnem govoru ob prejemu Prešernove nagrade omenim športnike kot veliko kohezijsko silo naše skupnosti. Ne moremo pač samo v časopisju hvaliti Tanje Romano in drugih naših športnikov, ampak se moramo zmeraj in povsod zavedati, da imamo v svoji sredi petnajstkratno svetovno prvakinjo. Če jaz vem, koliko študija in žrtvovanja je bilo treba za peščico verzov, si lahko predstavljam, da je bilo treba ogromno odpovedovanja in zapravljenosti mladosti tudi neki Tanji Romano, že če smo pri njej, da je dosegla, kar je dosegla. In če je težko doseči svetovni vrh, koliko strahovitega napora je šele treba, da doseženo ohraniš. Če smo Slovenci ponoreli, recimo, ob olimpijski zlati medalji Primoža Kozmusa in če norimo ob zmagah nogometašev v zelenih majicah (ki bi jih jaz želel v narodnih barvah, pa se je komu Jugoslavija tako zamerila, da je dal drese samostojne Slovenije ukrojiti raje muslimansko), se mi zdi prav, da se

jih spomnimo tudi ob svojem kulturnem prazniku, če že govorimo o preživetju. Čeprav se o športu veliko govori in piše, pa tega ni nihče opazil, ko da je nekaj povsem vsakdanjega, da Prešernov nagrajenec hvali športnike.

No, da se vrnemo k Sabi. Gre preprosto za to, da so stvari, ki so vredne pesmi, lahko še tako majhne in na videz nepomembne. Na primer njegova koza in vse koze, ki me spremljajo skozi življenje: še žena mi je naredila čudovit kipec, s katerim se (zame) lahko primerja samo tista, ki jo je oblikoval Picasso.

Kratko in odsekano je v dvorani odmevov zazvenel tudi Giuseppe Ungaretti, izjemno pomemben zaradi ritma, sežetosti pesmi in ostrine verzov. Brez dvoma pa se moram najgloblje prikloniti Pablu Nerudi, ki ni treba, da povem, za kaj vse.

Rodil si se in zrasel v domačnosti narečja. Prvi jezik, ki si ga slišal, kot nekje praviš, je bil jezik ribičev in kamnarjev. Mislim, da je bil za tisti čas, ko si začel pisati, tak pozitiven odnos do narečja nekaj nenavadnega. Slovenska kulturna elita ni bila najbolj naklonjena narečni poeziji. Vse prej kot to. Tvoja poezija ni narečna, ampak od časa do časa vnašaš vanjo kakšne narečne besede. No, zdaj se mi je utrnila misel, če nisi mogoče ti pod vplivom italijanske narečne poezije, recimo Pasolinija, gledal na narečje drugače, kot so gledali v Sloveniji?

Nikakor ne. Pier Paolo Pasolini je bil zame predvsem pesnik socialnega in poeme *Le Ceneri di Gramsci*, šele v poznejši fazi smo ga spoznali kot narečnega avtorja, čeprav je to bil na samem začetku.

Njegova omemba pa mi je priklicala v spomin še en problem mojega vraščanja v ljubljansko okolje. Težava ni bila zgolj v jeziku, ker je bila moja slovenščina — za literarne ambicije — neblogljena, šolsko papirnata in obremenjena z italijansko kadenco, ampak tudi v aktualnosti poezije na eni in drugi strani meje. V Sloveniji, kot rečeno, je po zbirki *Pesmi štirih* prevladal intimizem, medtem ko je bila v Italiji, ki ni doživela revolucije in kjer se je nadaljeval razredni boj, bolj ko kdajkoli prej aktualna družbeno angažirana poezija, kakršno je utelešal Pasolini. Zato sem se znašel kot riba na suhem in od tod, mislim, tudi moje daljše zorenje, saj sem moral preboleti kar nekaj šokov.

Če naj se vrnem k vprašanju, moram priznati, da vsekakor drži, kar si povedala o narečju, le da moraš med tiste, ki imajo hude pomisleke v zvezi z narečno poezijo, šteti tudi mene. In to prav iz spoštovanja, da ne rečem ljubezni, do narečja. Vsekakor cenim Marijo Mijotovo, žlahtno pesnico, ki si je pomagala, kakor je vedela

KRIŠKI RIBIČI

Kriški ribiči, kraški ribiči,
sloki jambori, nosna jadra,
vesla čez ramo, trnki v grlu,
mreža na soncu, v bregu pesem,
smeh in vino, kruh in sol,
ribe, ženske, ribe, ribe,
in abauta, sončni kriki,
in de grasa in de magra,
mater tvojo, vzdigni mrežo,
nizko svinec, više, niže,
in v očeh le sinje zvezde
v divjem, strašnem, zadnjem boju,
kri do lakta, škrge tune,
babe, zdaj bo mir čez zimo,
joj, kako ste zrasi v meni
skoz viharje in skoz kletve,
mreže, vesla, znoj in smrt,
dajte, da vam stisnem roko,
da ponudim vam pijače,
da zapojem z vami pesem,
ki je, kakor vi, spomin.

in znala, ker je ustvarjala za pripoved, za recitacijo, in ji je zapisana beseda krivična. Nekaj podobnih primerov imamo še v dolinah na Videmskem, med njimi je treba omeniti vsaj Renata Quaglio in Silvano Paletti, kjer imamo še živo narečje in več ko en sam razlog za utemeljitev njihove odločitve.

Sicer pa je večina takšnega verzificiranja psevdona-rečna, brez dejanske osnove v ljudskem govoru, groba žalitev tistega, kar je bilo nekoč narečje in kot tako jezik vasi ali skupnosti s svojim kulturnim bogastvom, tradicijo in nezamenljivim zvenom. V narečju je treba najprej misliti, v narečju je treba živeti: to je moje izhodišče pri ocenjevanju tega, kar se v narečju piše.

To velja tudi za italijanska imena, ki sta jih Damiani in Grisancih zbrala v zajetno antologijo, po večini verzifikatorje, ki kujejo pesmi v nekakšni svojim zmognostim prirejeni tržaščini. Med pesnike vsekakor sodi Sabov nasprotni pol Virgilio Giotti, ob njem po svoji sloviti oznaki Trsta kot *la città del sì, del da e del ja* znani Carolus L. Cergoly in komaj še kdo. Seveda tisto o italijanskih imenih je treba razumeti kot vse tržaške sezname: med priimki jih je kar nekaj slovenskega izvora, precej pa tudi nemških.

Da spoštujem in cenim tudi pisanje v narečju, kadar gre za dejansko ustvarjanje, sem dokazal s prevodi Biagia Marina, gradeškega pesnika, ki sem ga spoznal sredi šestdesetih let v Gorici obenem z Ungarettijem.

Zdi se mi, da si kot pesnik samohodec zvest samemu sebi; nikoli nisi sledil modnim tokovom. Tudi sam nekje praviš, da se v Ljubljani nisi vključil v nobeno od tamkajšnjih skupin, skratka, da nisi klanovski človek. Tvoja pesniška izpoved je vse prej kot hermetična, komunikativna je in ne izgublja zanesljivega pomenskega zaledja. Tudi v slogu, kljub svobodni asociativni metaforiki, je odkriti še vedno temelje klasike. Niko Grafenauer je v intervjuju, ki ga ja imel s teboj v *Novi reviji*, zapisal, da sta pesnika dveh različnih poetik. »Jaz sem modernist – piše –, ti si tradicionalist.« Kaj meniš ti o tem?

Niko ni samo briljanten pesnik, ampak tudi prodoren esejist, mimo tega pa še kot osebni prijatelj nad pol stoletja spremljevalec mojega življenja in dela. Če je tako zapisal, potem bo že držalo. Tudi sam sem ob analizi najinih skupnih začetkov z Marijanom Krambergerjem redno poudarjal različnost naših poetik in čudežnost naše združbe. Prav v omenjenem intervjuju sem ugotavljal, da smo bili iz treh različnih mest na slovenski diagonali in da verjetno to ni bilo brez pomena, ker je vsak petelinček lahko kikirikal na svojem gnoju, vsak je bil nekje bolj doma od ostalih dveh. Navsezadnje smo bili različni tudi po značajih, delovnih navadah, rojstnih letnicah in družini. Ampak prijateljstvo je čudež, zato pa tudi tolikšna dragocenost.

Sicer pa je treba njegovo trditev dopolniti s pojasnilom, da smo bili sredi prejšnjega stoletja kar vsi po vrsti ožigosani kot modernisti. Zato naj se dijaki nikar ne čudijo, če naletijo na to oznako tudi ob mojih prvih knjigah. S časom se pač pomen besed in nekaterih definicij spreminja. Res pa je tudi, da je Niko svojo trditev »jaz modernist, ti tradicionalist«, ki bi lahko komu zvenela omalovaževalno, dopolnil s stavkom, ki to odločno spodbija: »Moram reči, da sem ti čedalje bližji.«

Se ti zdi zgolj naključje, da je med tako imenovanimi »zahodnimi« avtorji slovenskega literarnega zemljevida na meji z romanskim svetom že od nekdanj opaziti tako močno hotenje k višji jezikovni in stilni kulturi? Potegnimo približno črto od Gregorčiča mimo Kosovela, Preglja, Kosmača do Rebule, Vuge in tebe!

Naključje je izključeno, če se smem poigrati z besedami. Od zmeraj sem bil prepričan, da je te občutljivosti in skrbi za zlahtnost pisane besede kriva srčna ljubezen do zaničevane, preganjane in celo prepovedane materinščine. Pisateljstvo je pričevanje: vsebine pričajo o usodi ljudi, jezik priča o njihovi ljubezni. In nam *na robu*, da rečem z Venom Pilonom, na tem prepisnem primorskem koridorju, je jezik vse drugačna dragotina

kot nekje v osrčju domovine. Še več. Marsikdaj nam je nekaj lépo že, če je lepó povedano.

Vendar vse to še ne razloži Preglja ali Vuge, dveh stilnih virtuozov, mojstrov baročne pripovedi. Tako se mi pojavlja tudi sum, da utegne nekaj krivde pasti tudi na italško sosedstvo.

Številni novejši italijanski pesniki in prevajalci, kot vemo, zavračajo prav rimo. Dober poznavalec naše poezije in sam prevajalec slovenskih pesnikov v italijanščino Luigi Salvini se je že pred šestimi desetletji, ko je pripravljaj zbirko *Sempreverde e rosmarino*, odločil, da bo žrtvoval rimo zato, da bi ohranil predvsem ritem. Rima je po Salviniju že od Leopardija dalje izgubila tisto veljavo, ki jo je imela v prejšnjih obdobjih. Pri nas gredo stvari v nasprotno smer. Mnogi sodobni pesniki se vračajo ne le k rimum, ampak celo k sonetu (Zlobec, Boris A. Novak, Grafenauer, Taufer, da sploh ne govorim o Milanu Jesihu). Kako gledaš ti na ta problem?

Antologija *Sempreverde e rosmarino* je zanimiv primer prevajalske arheologije, Salvinija pa smo navajali, ker je bil skoraj vse, kar smo imeli prelitega v jezik naših sosedov. Njegovo mnenje o rimah, ki se očitno krije z Montalejevim, gre jemati v poštev kvečjemu v ocenjevanju italijanskih prevodov naše poezije (ali, seveda, pesmi sodobnih italijanskih avtorjev). Kot merilo torej nikakor ni uporabno pri vrednotenju sodobne slovenske ustvarjalnosti.

Zase lahko rečem, da sem začel s svobodnimi verzi kot skoraj vsi moji vrstniki v tistem času, kar pa ne pomeni brez pravil. Pomanjkanje oz. odklanjanje prefabriciranih pesniških obrazcev, klasičnih kalupov pesmi, kitic, verzov, si moral nadomestiti s svojimi pravili: s svojimi oblikovnimi rešitvami, svojimi ritmi, svojo melodijo.

V tem pogledu je bil zame odločilnega pomena Ungaretti, od katerega sem skušal prevzeti izklesan ritem in skrajno ekonomičnost izraza. Opuščanje vsega odvečnega ob hkratni gradnji strukture na več nivojih je narekovalo jasno definirano besedišče in razpoznaven ritem. Vse to se je seveda levilo zlagoma in intuitivno, ampak nazadnje je vsaka pesem morala imeti več ko en sam pomen, primarni vir gradiva mi je postalo narečje, ritme je določalo morje.

Kmalu pa so mnogi pesniški sopotniki začeli prestopati na drugi breg, k Menartu med kitic in rime, k Strniši med kitic in asonance, vsekakor k vezanim oblikam, dokler niso nazadnje prej navedeni zabredli celo v sonete. Sam se nisem nikoli spozabil do take mere, čeprav sem se predal kitičnosti ob neobveznih rimah ali asonancah, primaren pa je še zmeraj ritem. Več ko pol stoletja dolga pot pač zahteva svoj davek.

O trenutni obsedenosti s soneti mnogih naših najuglednejših pesnikov si mislim svoje. Priznati pa moram, da je Milan Jesih s svojimi mojstrovčinami ustvaril nekaj najzlahotnejše sodobne poezije.

V mnogih pesmih se razkriva tvoje razmerje do sveta, tvoja razpoloženska razpetost med temo in svetlobo, med upom in brezupom, med upornostjo in resignacijo. Hkrati pa je položaj človeka v nekaterih tvojih pesmih položaj skrajne ogroženosti in brezupa. Je to povezano tudi z usodo manjšine?

Vsekakor. Morda celo vse izhaja prav iz manjšinske danosti. Po svoji naravi sklepam, da sem bil rojen za drugačen svet od tistega, v katerem sem se znašel, za drugačno skupnost od tiste, s katero delim usodo. Hkrati pa je v mojem značaju jasno določljiva kal upornosti, kljubovanja, vztrajanja, kar je mogoče, celo nujno cepiti z usodo skupnosti.

Nekaj o tem pove nedvomno tudi dejstvo, da je bilo moje pesnikovanje v ljubljanskih letih manj obremenjeno, čeprav se nikoli nisem rešil občutka, da pripadam zamejstvu.

Kot pesnik si tudi izrazil glasnik primorskega prostora. Seveda ne gre za literarni regionalizem ožje vrste. Gre za topografsko snov, ki ni nikoli samo to, ampak je hkrati metafora, odprta v globlje pomenne: osebne, zgodovinske in občečloveške. Kako čutiš funkcijo pokrajine v svoji poeziji?

So vprašanja, na katera preprosto nimam odgovora. In to je eno od takih. Nikoli se pač nisem zamislil v funkcijo pokrajine ali česa podobnega v moji poeziji, pa tudi mi ni, da bi razmišljal o tem. Tovrstne analize so pač stvar kritikov in literarnih zgodovinarjev.

No, ja, sicer vse povedano nedvomno drži, vsaj upam, da drži, ker se trudim, kot sem prej omenil, da bi se nivoji prepletali, da bi bila veljavnost metafore, v tem primeru, resnično osebna, zgodovinska in občečloveška, če naj povem s tvojimi besedami. Ampak to se rodi s pesmijo, je latentno v njenem zametku, zaveš se ga, ko jo imaš pred sabo.

Pokrajina ni odrska kulisa, je živi izvir, iz katerega ti prižubori ali zlagoma prikaplja pesem. Brez izvira tudi pokrajine ni, pa če se še tako trudiš s kulisami.

S kraško pokrajino so povezani tudi spomini na tvoje vaško otroštvo. Tu ne gre za domačijsko idilo. Vanje vdirajo travmatična doživetja iz druge svetovne vojne. Kako dojemaš to svojo tematiko danes?

Trenutno so mi ti spomini živo pred očmi, ker jih skušam izoblikovati v prozno pripoved. Pri tem znova in znova ugotavljam, kako srečno otroštvo sem preživel, če me tisti krvavi čas ni globlje zaznamoval z odporom do življenja in sveta. Prav nasprotno.

Rekel bi, da sem živ dokaz, česa človeški mladič najbolj potrebuje za preživetje. Zavesti, da je sredi ljudi, ki ga imajo radi. Raje kot sami sebe. Kaj zato, če mu v vihri ne morejo zagotoviti vsakdanjega kruha, če ga med letalskimi napadi vlačijo v kraške jame, če ... Med vojno pač žanje smrt, ure daljšata lakota in mraz, s tem se pač otroci sprijaznijo brez večjih težav, kadar v stiski lahko pristanejo v varnem naročju, kadar jih premražene ogrne toplo krilo.

Zato je tudi v pesmih vojna podoživeta skozi ta filter zaščitenosti. Groza pa me obhaja pred ekranom, ki kaže tavanje samotnih otrok med ruševinami, pa naj bo posledica vojne ali potresa ali v mojem otroštvu nezna-ne strahovite besede – cunami.

PISMO NIKU GRAFENAUERJU

Tu stvari merimo z drugačnimi merili:
človek je v stiski, človek je v sili.

Včasih kipim od sreče, včasih me zmaga jok.
Morda mislim na prihodnost svojih otrok.

Kisika je komaj za sprotno rabo —
tudi zato ne morem za tabo.

Stiska jezika
gore premika,

stiska človeka ustvarja
rudarja.

V Trstu, junija 1975

V prijateljskem Pismu Niku Grafenauerju si spregovoril o položaju pesnika na Tržaškem, ki ga pestijo vse drugačne stiske, povezane z umiranjem njegove skupnosti in jezika. Kdor piše tistemu delu svojega naroda, ki je ogrožen v tuji državi, najbrž ne more eksperimentirati z jezikom, kar je bilo značilno za »stisko jezika«, o kateri je govoril Niko Grafenauer. Kako je s tem vprašanjem danes?

Pesem *Pismo Niku Grafenauerju* je datirana junija 1975 in je bila mišljena kot sežeto poročilo prijatelju nekaj let po ločitvi in moji vrnitvi domov. Znašel sem se v raz-

merah, ki so rodile zbirko *Pričevanje*, v bistvu resnično pričevanje o osebni in družinski stiski, o asimilaciji, o nezadržnem propadanju naših vasi, o brezizhodnosti. Natanko deset let prej je namreč Niko objavil zbirko *Stiska jezika*, v kateri se je spopadel z nemočjo besede, da bi poimenovala bistvo stvari. V ogledalu njegove pesniške zadrege sem jaz zrcalil svojo človeško stisko. Z leti je *Pismo* obveljalo kot moja (skromna) poetika, ker se česa drugega v tej smeri nisem lotil.

Kako je danes? Grafenauer je uspešno prebrodil še nekaj izjemno pomembnih faz in je ta hip upravičeno na vrhu slovenskega Parnasa, o sebi pa mislim, da bi povedanemu lahko dopisal samo še dva verza: »*A jaz sem se krotil / in lastni pesmi stopil na grlo.*«

Pa me je prehitel Vladimir Majakovski.

TA TRST

Ta Trst je ko mesto na robu sveta.
Obreden in star gre pod stojnico hiš,
na grla kakor na flavte igra,
ko mu v srebrnino obraze loviš.

Cesarsko odpada nekdanji sijaj.
Po ulicah ladje na vetru drse.
Kot ženska odpira se na stežaj.
Grenkejši ko pelin so mrtvi ljudje.

Opasan z jeziki, ki pesmi pojo,
pijan od požara in strog od soli,
okraden za jutri, ob čast in nebo —
ta Trst je kot vera, ki ne dogori.

Tudi tvoj odnos do Trsta, tega nekoč svetovljanskega in vitalnega, danes pa shiranega, dušljivega mesta, kot praviš nekje, je dvojen. Globinsko si navezan nanj, ker je Trst tudi tvoje mesto. Obenem pa ti je tuje zaradi svoje ozkosti, zazrtosti v svoje lažne mite in nezmožnosti sprejeti drugačne ob sebi. Kakšen je tvoj današnji pogled na prihodnost našega mesta?

Ne vem, če sem kdaj rekel, da mi je Trst kakorkoli tuj. Če sem, se mi je zareklo. Ne, Trst mi v nobeni od svojih podob ni in ne more biti tuje mesto. Ponavljam: to mesto v zalivu je naše mesto, *tudi naše* mesto, to mesto in ta zaliv. Globoko pa me prizadeneta manipuliranje zgodovine in ščuvanje narodnostne mržnje, katerih žrtev je že celo stoletje, v vprašanju omenjena zazrtost v lažne mite, ki je sicer novejšega datuma, vendar neposredna posledica manipulacije, zapiranje oken in vrat ne le sosedom, ampak prihodnosti. Za vse naštetu in še marsikaj, kar

sodi k temu, pa tudi ne morem reči, da mi je tuje, prav zato, ker je iznakazilo dušo našega mesta. To je tista maligna tvorba, ki je nikakor ne moremo izrezati, dokler se bo podžiganje sovraštva tako bogato obrestovalo, kot se je že dolgo in se še zmeraj. Preostane nam upanje, da se bo prej ko slej pojavila na obzorju generacija, ki bo odprla vrata in okna in srca silovitemu prepihu.

JUTRIŠNJE TRŽAŠKO JUTRO

Nekega dne se bom zbudil in si dejal:
«Buongiorno, Košuta! Come stai?»
»Dobro,« odvrnem, »saj zjutraj sem zdrav.«
Potem se zdrznem, prisluhnem napeto
in zmedeno vprašam: «Che cosa hai detto?
E perchè parli per zakai?»

Hodil po zemlji sem naši, hodim in iščem
in vem, o vem, da je iskanje zaman.
Slišim le grla v zanki s tujim besediščem,
da s koledarjem računam: ni daleč dan,
ko se še v meni dva jaza zbudita.
Ma cosa vuoi — così è la vita!

V tvoji poeziji ni mogoče prezreti skrbi za prihodnost manjšine. Strah pred tiho asimilacijo je pogost. Ta tematika je v pesmih, kot sta *Beneška narodna*, *Jutrišnje tržaško jutro*, zelo intenzivna in raznovrstna. V pesmi *Jutrišnje tržaško jutro* lahko vidimo, da iskanje lastne identitete pa še problem dvojne duše prej ali slej načne mnoge izmed nas. Je tvoj odnos do tega vprašanja danes drugačen, morda manj pesimističen?

Ne bi rekel. Ko bi zdavnaj napisano pesem *Jutrišnje tržaško jutro* ohranil v predalu, bi jo zdaj lahko mirno objavil z včerajšnjim datumom ali jutrišnjim. Česa takega pa ne bi mogel reči o *Beneški narodni* in sorodnih pesmih iz cikla *Božime*. Sredi sedemdesetih let sem bil glede usode naše skupnosti v Nadiških dolinah očitno preveč črnogled. Na srečo me je življenje postavilo na laž, ampak — če smo pošteni — takrat ni bilo med nami nikogar, ki bi imel pred očmi privid dvojezične šole in še mnogo marsičesa, kar nam je danes v ponos. Kolikor pa se je prevesilo v našo korist v videmski pokrajini, toliko in več smo utrpeli hudega na Tržaškem.

PRASTRAH

To je prastrah —
obrazec poznam.
Želja v nogah,
da pojdeš drugam.

Pasji nagon,
ki sluti obroč.
Sončni zaton
in v hipu noč.

Votel in nag
hočeš domov,
planeš čez prag —
v hišo strahov.

***Prastrah* je v tvojem opusu ena najbolj vidnih pesmi. Hkrati je ključna beseda tvoje eksistencialne lirike sploh. Kakšno vsebino naj ji pripišemo: osebno, zgodovinsko, občečloveško ali morda vse to hkrati?**

Sam sem kmalu opazil, da je ta drobcena pesem v rešnici mnogo več, kot sem sprva mislil. Morda zato, ker se mi je izlila na papir scela, skoraj brez popravkov. Njen ritem mi je kljuval v sencah, ko da se spuščam v temen predor na razmajanih tirnicah, nikakor pa nisem mogel priti do besed. Ko sem jo imel pred sabo, se spominjam, da sem se spotikal samo ob ločila. Še pri zadnjem natisu v *Drevesu življenja* se mi zdi, da sem nekaj popravil ali nameraval popraviti.

V tistih dneh je nastala še vrsta sorodnih pesmi, a nobena, se mi zdi, ni tako lapidarna in pomenljiva. Vendar mi tiste pesmi pomagajo razumeti, da je *Prastrah* vsekakor osebna pesem, globoko osebna, zato pa tudi občečloveška. Ali vse navedeno hkrati. Verjetno pa je ne bi nikoli napisal, če ne bi bil pripadnik manjšinske skupnosti ali malega naroda.

Da bi pogledali v dušo nekemu pesniku, moramo, kot piše Charles Baudelaire, poiskati v njegovem opusu tisto besedo, ki se pojavlja najpogosteje. Ta ključna beseda naj bi namreč izražala jedro pesnikove duhovnosti. V tvojem pesniškem slovarju je ena osrednjih besed *morje*. V čem čutiš posebnost svoje morske metaforike, kako je nastajala, kakšno je njeno sporočilo?

V antologiji *Kriško kraške* sem opisal mulca, ki se odpravlja na plaha raziskovanja vasi in se hitro vrača

domov, da se ne bi izgubil. Dolgo ga zadrži samo nad morjem. To ni izmišljena metafora, ampak avtobiografski podatek, opis mojih prvih doživetij.

»Kadar sem prišel na mesto,« pišem, »od koder sem se lahko razgledal po širjavi sinjega med Istro in Furlansko ravnino, ki se je naravnost pred mano stikala z nebom, včasih v prelivu iste modrine, včasih z ostro zarezano črto obzorja, sem dolgo strmел odprtih ust. Bilo je neverjetno mogočno, bilo je neverjetno preprosto.« Lahko bi navedel celo poglavje. Morje je morje, obenem pa je morje tudi to, kar je tam čez, tam na dnu onstran obzorja, to, kar te vabi z milim glasom siren. Naj poudarim, da nisem samo stanoval ob morju, ampak sem predvsem živel z morjem. Odkar sem stopical, sem bežal pred čudovitimi stvaritvami morske pene in z vriščem zasledoval vrnitev valov v globine. Z Aškerčevim ribičem bi morju lahko rekel: »Ti si moja njiva, vrt si čudovit ...«

To njivo sem oral, ta vrt mi je cvetel. Mislim, da preostalo pove moj mladostni psevdonim: Miroslav Morje. Skratka, Baudelaire se vsaj v mojem primeru ni motil.

ULICA SLEDOV

Ta ulica diši po pomarančah
in sinja je, ker sega do neba.
Še zdaj golobje zletajo iz tlaka,
ker si nekoč ti z mano skoznjo šla.

Zeleni volk se je zagrizel v leta,
obstopil čas je najin sen.
Nič več ne najdem tistega dekleta,
ko da sem sam odšel iz sebe ven.

V tvojem pesniškem delu ni mogoče mimo ljubezenskih pesmi. Gre za eros, ki je prvinski, polnokrven, izpovedan pogosto s svobodno, čutno metaforiko, ki se veže na Trst, morje in Kras. Kakšno mesto pripisuješ danes tej tematiki?

Nedvomno drži, da je ljubezenska lirika eno temeljnih poglavij moje poezije, in občutek imam, da jo vprašanje precej natanko opredeljuje. Danes pač to lahko samo jemljem na znanje.

V tvojem pesnjenju ima zelo vidno mesto tudi otroška poezija. Etnografsko zakoreninjena v naš prostor, je po svoji radoživosti, vedrini in humorju, živahnem ritmu in domiselnih rimah tako izrazita, da

se zdi, kot da se od otroštva sploh nisi poslovil. Po svoji komunikativnosti je taka, da jo berejo otroci in odrasli. Od kod potreba po pisanju pesmi za otroke, kdaj si jih začel pisati?

Pisanje otroške poezije sega v zgodnja univerzitetna leta. Iz Ljubljane sem poslal dve ali tri konvencionalne pesmice *Galebu*, ki ga je kot urednik podpisoval Ivan Grbec, pa si je nekdo dovolil poseči v moje verze in je bilo sodelovanja konec. Tisti čas je bila otroška poezija bolj malo cenjena in posvečali so se ji skoraj sami predvojni avtorji. Edina novost na tržišču je bila Pavčkova zbirka *Maček na dopustu*, tako sva se z Nikom Grafenauerjem najprej za šalo, se pravi za honorar, potem zares, zavzeto in z ambicijo, odločila, da se preizkusiva tudi na tem pionirskem področju. Precej je pripomoglo tudi dejstvo, da je ob *Cicibanu* začela izhajati *Najdihojca*, mladinska priloga *Ljubljanskega dnevnika*. Bilo je dovolj za začetni zagon, saj so se v kratkem pridružili številni drugi pesniki, od Koviča do Zajca.

Spočetka sem se zavestno opredelil za nadaljevanje poti, ki jo je pri nas utrl Igo Gruden z zbirko *Na Krasu*. To sem tudi očitno priznal, ko sem za svoj prvi izbor dopolnil njegov naslov v *Na Krasu je krasno*, s čimer nisem pokazal samo na svoje korenine, ampak tudi že napovedal nadaljnjo usmeritev v besedne igre in humorne vragolije.

Kaj ti pomeni pisanje songov, popevk in še posebej epigramov? Z epigrami si se pomeril še zelo mlad. In pred nekaj tedni si objavil zbirko *Mavrična školjka*, v kateri je najti lepo število »epov v gramih«.

Songi, popevke in epigrami sodijo v tri različna službena obdobja. Ko so mi po diplomi dopovedali, da je obljubljenost mesto v tržaškem gledališču odplavila ena izmed občasnih kriz, sem bil sprejet v mladinsko uredništvo Radia Ljubljana, kjer so me navdušili za pisanje radijskih iger. Prehod v literarno uredništvo je sovpadal z željo direktorice za kvalitetno rast slovenskih popevk in tako so me povabili k pisanju izvornih besedil. Prihod v gledališče je narekoval pisanje songov, urednikovanje revije in sodelovanje z dnevnikom pa epigrame. Skratka, sleherno delo sem opravljal z največjim veseljem in kulturna tlaka se mi je spreminjala v užitek, ki so ga številne nagrade še večale. Dejstvo, da so nekatera dela še aktualna ali zimzelena po štiridesetih in več letih, nedvomno dokazuje, da so bila priznanja zaslužena.

Izbora starih in novih štirivrstičnic *Mavrična školjka* pa sem Celjski Mohorjevi družbi ponudil po sporočilu, da prejmem Prešernovo nagrado. Založba me je že dolgo

vabila k sodelovanju, za katero sem se odločil tudi v spomin na nono Alojzijo Florenin, ki je bila ud Mohorjeve družbe in lastnica za časa fašizma prikrivanih knjig, mojega prvega slovenskega branja.

Kaj meniš o odnosih med italijansko večino in slovensko manjšino danes v Trstu? Koliko je med Italijani takih, ki so pripravljene priznati njegovo »dvojno dušo«, in da smo Slovenci tu doma od daljne preteklosti?

Mislil si stvari, ki jih ne kaže obešati na veliki zvon. Tudi zato, ker me obhaja občutek, da je v tem mestu preveč ljudi, ki prežijo na to oglodano kost, da se izpriso z nasprotnimi mnenji, pa naj rečeš, kar hočeš. Vsekakor imamo med italijanskimi someščani nekaj iskrenih prijateljev in nekateri izmed njih celo odlično govorijo slovensko, s čimer dokazujejo, da so vsi izgovori o težavnosti slovenščine iz trte izviti, ne bi pa tvegali trditve, da jih je več kot prstov na roki.

Pisal si tudi za gledališče. Za mladino in za odrasle. Kako bi ocenil tovrstna dela? O gledališču samem pa si zapisal leta 1995 pomenljive besede: »Takšno, kakršno je, je SSG preveliko za našo narodno skupnost, ali, če vam je ljubše, je ta manjšina premajhna za to gledališče.« Kako gledaš danes na ta problem?

Izvirna dela za oder sem v glavnem pisal po naročilu. Najpomembnejša je gotovo bila dokumentarna drama *Rižarna*, ki sva jo s Filibertom Benedetičem napisala po zbranem gradivu Albina Bubniča. Za mladinske igre smem reči, da so žele lep uspeh, saj so bile uprizorjene, mimo Trsta, tudi v Novi Gorici, Celju, Mariboru in na Reki.

O Slovenskem stalnem gledališču pa ne dajem izjav, ker sem v njem preživel tretjino svojega življenja. Kar sem rekel, pa sem mislil in podpisal.

In še za konec: kaj meniš o prihodnosti slovenske poezije, kakšni so njeni obeti? Ali se ti ne zdi, da izide na leto sumljiva količina pesniških zbirk, toliko, da jih ni mogoče resno prebrati in da lahko že govorimo o pesniški inflaciji, pesniški diareji, kot se je

drastično izrazil Alojz Rebula. S kritiko tega pojava pa je začel že Prešeren v *Novi pisariji*. Spomnimo se njegovih verzov: »*De zděj – ko že na Kranjskem vsak pisari, / že bukve vsak šušmar dajè med ljúdi ...*«

Življenje se spreminja, spreminja se odnos do književnosti, spreminjata se pomen in vrednost knjige, kakršno smo podedovali od Gutenberga. Mislim pa, da ne bo nikdar zmanjkalo takih norcev, kot sem sam, ki bojo pobožali lepe platnice in ovohavali sveže potiskan papir. Ki pa ne diši zmeraj prijetno, da se razumemo. Ampak jaz sem se tega navzel od sveže žaganega lesa v očetovi delavnici.

Pri objavah tako imenovanih pesniških zbirk pa ne gre za inflacijo poezije, saj poezije v večini od njih ni kaj prida, ampak za čezmerno, če že ne kar bolešno razbohotenje samoljubja in slavohlepja. Sodobna tehnologija pa omogoča tudi tovrstno samozadovoljevanje.

No, Rebulov temperament, njegovo kraško naturo in spontanost poznamo, ob Prešernu pa bi ponovil za Župančičem: »*O, da bi hotel danes nam zapeti! / Pa ni mu treba: vse nam je povedal.*«

Pač Prešeren, pevec, videc véliki!

Srečanje s pesnikom Miroslavom Košuto, letošnjim Prešernovim nagrajencem, je priredilo Slavistično društvo Trst-Gorica-Videm v Narodnem domu v Trstu 4. marca 2011.

Objavljamo dopolnjeni pogovor z dodanimi vprašanji.

Pesmi na prireditvi v Narodnem domu so recitali: Tanja Valič, Matjaž De Luisa, Tjaša Oblak, Nicola Pinzani, Katerina Pertot, Barbara Ferluga, Ivan Zudek

upor proti fašizmu in z njimi izmenjala novice. Iz zasede sta streljala na fašistične patrolje, na okna in prage vojašnic in stražarnic sta postavljala bombe: skratka, vznemirjala sta italijanske oblastnike in jim dala razumeti, da med domačim prebivalstvom vre.

Ta mladostna, viharška doba TIGR-a je trajala do konca leta 1930. V letih 1928–1930 je bilo tako ubitih na ozemlju Italije 6 oseb (5 Italijanov in 1 Slovenec), prva septembra 1929 in zadnja novembra 1930: od tega vsi načrtno – razen na Kalu novembra 1930 – na predlog in zahtevo krajevnih tigrovcev oziroma krajevnega prebivalstva in z njihovo pomočjo: saj so le domačini vedeli, kateri fašist izstopa po svoji protislovenski aktivnosti, kdo jim je najbolj nevaren in kateri Slovenec jih ovaja Italijanom. Le domačini so jim lahko povedali, kje in kdaj in na katero osebo konkretno naj streljajo. Za tigrovske navezo Zelen-Černač je bilo manj nevarno kot za domačine, saj sta se lahko umaknila čez mejo. Tržačani so na veliko zažigali potujočevalnice slovenskih otrok, otroške vrte in šole, kar so opravili ponoči, ko ni bilo v njih ljudi. Leta 1931 je prišlo še do ene, zadnje likvidacije konfidenta, slovenskega ovaduha, vendar v Ljubljani, s čimer je potem imela opravka slovenska policija.

Za leta 1928 in 1929 in še v začetku leta 1930 je bila torej značilna izredna aktivnost tigrovskega odporniškega gibanja, tako zlasti tržaških tigrovcev-borbašev in Zelenove skupine iz Jugoslavije, s katero so bili Tržačani povezani. Ta upor je dosegel višek v začetku leta 1930 z dvema atentoma, ki sta bila načrtovana na dva simbola tega zatiranja v Trstu, na svetilnik

Edina ohranjena slika Franca Fortunata (1907–1945) iz Volč pri Tolminu

zmage in na stavbo časopisa *Il Popolo di Trieste*, pri katerem pa je bil po nesreči ubit tudi italijanski novinar.

Po krvavem zatrtju upora, smrtitvah na Bazovici septembra 1930 je TIGR še nekajkrat napadel in streljal, da dokaže, da je organizacija še živa in aktivna, potem pa je v njej nastopil popoln preobrat, doba t.i. terorizma se je končala.

Zadnji povod za ta preobrat so po mojem mnenju dogodki na Kalu pri Koprivščini novembra 1930 in njih posledice.

Ob bazoviškem procesu je po vsej Julijski krajini vladalo napeto vzdušje, saj so Italijani upravičeno pričakovali povračilne akcije slovenskih upornikov. Tako je v začetku oktobra padel v Vrhpolju učitelj Sottosanti. Zadnje nedeljo v novembru sta se Danilo Zelen in Franc Fortunat na enem takih svojih pohodov, da dokažejo, da je organizacija še nedotaknjena in da deluje, znašla na Kalu nad Kopriviščem in za grmovjem ob poti počivala in kadila, ko sta ponovno zaslišala karabinjerski kamiončin in glasno govorjenje. Menila

sta, da ju zasledujejo, streljala oba hkrati v tisto smer in po kričanju sklejala, da sta nekoga zadela. Zbežala sta proti Avčam, čez most na drugo stran Soče, preden so most zastražili, ter nato tekla po bregu navzgor proti Benečiji. Dejansko sta do smrti ranila nekega financarja. Italijani so aretirali gostilničarja in ljudi, ki so se slučajno takrat nahajali v bližnji gostilni, uprizorili proti njim proces in jih s policijskimi metodami prisilili, da so priznali ta umor. Brez materialnih dokazov so obsodili na dolgoletno ječo povsem nedolžne ljudi, ker so na vsak način hoteli dokazati, da so našli krivce.

Ob tridesetletnici Zelenove smrti leta 1971 je Rejec napisal več spominskih člankov za razne slovenske liste in enega tudi poslal dr. Sfiligoju v Gorici za list *Demokracijo*. List ga je brez navedbe avtorja objavil v dveh delih: prvi, daljši del v nekoliko skrajšani obliki konec maja 1971 o Zelenovem delu in pomenu, drugi, krajši, o dogodkih na Kalu pa 7. julija. Rejcu se je zdelo primerno, da je napočil čas, da TIGR javno prizna to dejanje. V neskrajšani obliki, v celoti in z navedbo Rejca kot avtorja pa je Sfiligoj kasneje uvrstil ta članek v svoja pričevanja *Boj Slovencev pod fašizmom za narodne pravice*, ki so izšla v Gorici leta 1984.

Kaže, da Kacinova v svojih dveh knjigah iz leta 1990 in 2008¹ teh objav ne pozna, ker jih ne omenja, ko obravnava te dogodke. Ko je Boža Škoberne, vnukinja tistega po nedolžnem obsojenega gostilničarja, prvič od mene slišala, da sta streljala tigrovca Zelen in

1 Kacin-Wohinz M., *Prvi antifašizem v Evropi*, 1990, str. 367-373.
Kacin-Wohinz M., Verginella M., *Primorski upor fašizmu 1920-1941*, 2008, str. 193-198.

Fortunat, mi je povsem verjela šele, ko je Fortunatov sovaščan Anton Konc, ki je takrat mlekaril v Benečiji, njej in Lidi Turk potrdil, da sta se po tistem dogodku oba nekaj dni skrivala pri njem. Da je Posebni tribunal leta 1932 obsodil nedolžne ljudi, je pisal že dr. Čermelj v svoji knjigi leta 1936², kar je posebej razkačilo državnega pravdnika Fallaceja – kot omenja Čermelj v svojih spominih – ko je nastopil v isti funkciji na 2. tržaškem procesu leta 1941. Pri opisu teh dogodkov Kacinova po tolikih letih izza svoje pisalne mize v miru in hladno upravičeno ugotavlja nepotrebno te smrti, ki je povzročila tolikšno trpljenje skupini Slovencev.

Fortunat je bil po pripovedovanju Rejca najinteligentnejši med gverilci, izredno drzen, fizično gibčen in v skalah spreten kot gams, človek hitrih refleksov in reakcij. Po pripovedovanju Toneta Rutarja je bil nekak samorastnik, ki ni nikogar poslušal in je včasih delal tudi po svoje. Vemo, da sta Zelen in Fortunat v našem primeru prišla na Primorsko, da se maščujeta za Bazovico. Ko sta zaslišala kamiončin, ni bilo časa za premišljevanje, ali je pametno streljati ali ne. Za človeka, kot je bil Fortunat, je bila naravna reakcija: »Streljaj! Še smo tukaj in vam nevarni!« Potem pa zbežati. Vedno dotlej je tako uspel, zakaj ne bi tokrat?! Tako je Italijanom pred njihovimi očmi ušel iz že obkoljene domače hiše v Volčah pred pobegom v Jugoslavijo.

Streznitev je prišla, ko sta bila čez mejo in je Zelen v Ljubljani izvedel za italijanske represalije nad nedolžnimi rojaki. Ta pretres je bil tako temeljit, da se organizacija leta 1931 za njegovo uveljavitev ni pomišljala ustaviti taka skrajna sredstva. Stanku Petarosu iz Boršta se je pred Bazovico posrečilo zbežati v Jugoslavijo. Čeprav je bil bolan in slaboten, se nikakor ni mogel umiriti in je venomer silil v svoj Breg, da ga osvobodi vseh tujcev. Ko je v ta namen organiziral strelske vaje za Šmarno goro, jih je preprečila policija. Tako mi je Just Godnič, ki se je pridružil izvršnemu odboru v Ljubljani leta 1931, povedal, da na svojih neštetih pohodih vseh deset let ni streljal na nikogar razen v samoobrambi, če so jih zalotili pri prehodu meje, kar pa se je zgodilo povsem izjemoma.

Rejec mi je na kratko razložil, da so bile žtve ob Bazovici prehude in so zato prenehali z direktnimi napadi. Rejčev koncept je bil, da se opusti zastraševalne pohode tigrovcev na Primorskem, ker so represalije Italijanov prehude in TIGR ne sme dopusti-

ti, da bi se nadaljeval juridični pokol najbolj idealnih slovenskih fantov. Vse ostale dejavnosti so ohranili. Število krajev, kjer so prehajali mejo, so še povečali in so tako redno hodili čez njo vzdolž vse meje od Snežnika pa do Jalovca. Izdajali in prenašali so svoje ilegalne liste, predvsem Svobodo in protifašistični italijanski tisk iz Pariza. S svojimi zvezami preko meje jim je šlo predvsem za to, da ohranijo v Primorcih zavest, da niso pozabljeni, da obstaja tajna organizacija, ki zvesto spremlja in beleži vse krivice, jih bodri in podpira v njihovem odporu, seznanja Jugoslovane in ves kulturni svet z njihovim stanjem in bo ob prvi ugodni priliki v Evropi aktivno posegla v boj za njihovo osvoboditev. Res da niso več streljali, so pa še z večjo vnemo zbirali orožje za čas, ko jim bo politični položaj v Evropi omogočil boj z realnimi izglede za uspeh.

(dalje)

Vladimir Kos

V vstajenjski spomin

*Tudi potem, ko vstajenjski zvonovi
nehajo peti o zmagi vseh zmag,
gledam ob križu Te, kjer Ti sam vrag
šepeta, da Ga za lažjo bo ulovil.*

*Ljuba Marija, Ti Vanj si uprta,
Vanj, ki ljubeč za resnico trpi.
Tvoje topé se v Njegove oči,
Tvoje podpirajo pljuča zatrta.*

*Rada bi dala Mu svoje življenje,
lažje da zmore nebeški namen.
Z Njim si dotlej, da zgorí v zmago stenj,
v zmago, ki nosi ime Odrešenje.*

*Ljuba, do konca junaška Marija,
dekla Gospodova v križa temi!
Zdaj se Vstajenja s Teboj veselim:
naj bo ta pesem »V spomin« melodija.*

2 Čermelj L., Life-and-Death Struggle of a National Minority (The Yugoslavs in Italy), 1936.

Saša Martelanc

Maksim Gaspari je cenil »Mladiko«

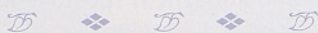
Ko sem lanskega oktobra v nekem sončnem dopoldnevu končno odkril mogočno Pristavo čisto blizu Blejskega jezera, sem si oddahnil in se pripravil na veliko, praznično doživetje. S pročelja mi je velik napis sporočal, da me čaka retrospektivna razstava velikega slovenskega slikarja, ilustratorja in avtorja legendarnih razglednic. »Največja Gasparijeva razstava vseh časov z nad dvesto izvirnimi slikami in s preko petsto razglednic in tiskov« je podrobneje napovedal tiskani prospekt v slovenščini in angleščini.

Zdaj stopam v svet, ki sem ga vedno imel rad, sem si rekel ter se spraševal, kako dojeti z očmi in zajeti v dušo tolikšen koncentrat lepih zamisli, upodobitev in sporočil iz več kot sedemdesetletnega opusa enega najbolj priljubljenih slovenskih umetnikov vseh časov. Kaj bom videl že poznanega in kaj čisto novega, katera drobna presenečenja ali pa ljubi spomini me čakajo na srečno dolgi poti skozi razstavne prostore dveh nadstropij?

Veliko je bilo vsega tega, še mnogo več, kot sem že pričakoval.

Sprehajal sem se skozi praznične pokrajine neke ljubljene dežele, skozi vsakdanja opravila na zemljo navezanih ljudi, skozi veselja in upe mladih in starih v vseh letnih časih in življenjskih dobah, skozi pričakovanja in doživljanja praznikov ter še posebej obeh največjih, Božiča in Velike noči. Negibne podobe so kar utripale od življenjskih zgodb od zibelke do groba: s cvetjem in glasbo polepšani dnevi preprostih ljudi, njihova neskajljena veselja in tudi bridkosti ob stiskah srca in življenja, njihova delavnost, družabnost, humor in ljubezen, strmenje v čuda narave in zaupanje v Tistega, ki so mu brez pomislekov pravili Stvarnik.

In za vsemi temi prizori, utrinki in doživljanji – velika ljubezen slikarja, ki je svojim rojakom podarjal njih lastne portrete in pa veliki, dragoceno prisrčen mozaik domovine.

Skrivaj sem upal, da bom na razstavi zagledal tudi sliko, ki bi mi veliko povedala. Žal je ni bilo, mogoče ni bila nikoli dokončana ...

Govorim o sliki, ki sem jo nekoč videl šele v nastajanju, samo izrisano. Prikazovala je idilo v planšarskem

svetu, striženje ovac na planini. Samo s potezami svinčnika, še brez barv, pa že prav izrazita. Slika je slonela na stojalu v delovni sobi mojstra Gasparija v Ljubljani, na njegovem domu v Gradišču, nekega popoldneva na začetku decembra 1964. Uresničila se mi je tistega dne velika, davna želja: na obisk me je sprejel sam avtor ilustracij in slik, ki so me spremljale od prvih šolskih dni skozi vse življenje.

Potrpežljivo mi je posvetil ves popoldan, pripovedoval o svojem življenju in delu, mi pokazal to in ono, jaz pa sem beležil na papir in v spomin čimbolj vse podrobno. Vnaprej sem mu povedal in dovolil mi je, da bom poskušal vse to popisati za neko revijo, ki izhaja v Trstu. Ob slovesu mi je ljubeznivi umetnik za spomin

Umetnikov avtoportret na naslovnici osrednjega slovenskega mladinskega glasila, ki ga je v Ljubljani urejal pisatelj Josip Ribičič, po prvi vojni nekaj časa učitelj v Trstu.

Velikonočni motiv v ilustriranem družinskem mesečniku OBISK, ki sta ga urejala pisatelj Mirko Javornik in literarni kritik Ludvik Klakočar, povojni dirigent tržaškega radijskega zbora ŠKRJANČEK. Pisalo se je leto 1940. Na naslednjo cvetno nedeljo, čez točno leto dni, bo Slovenija že plen okupatorjev.

podaril grafiko-akvarel z motivom dekleta ob nagelnih na balkonu.

Članek z opisom obiska je bil kmalu zatem objavljen v božični številki naše Mladike. Dva izvoda revije sem seveda takoj poslal Maksimu Gaspariju, ki se mi je kmalu po Novem letu oglasil s pismom, ki ga tukaj navajam (sicer z drobno zadrego zaradi kar preveč ljubeznive pohvale).

Iskreno se Vam zahvalim za prijazno Vaše pismo in za lepo in umno napisano oceno mojega življenja in dela.

»Mislim – pravi Olga, moja žena, da tako lepo ti še ni noben napisal«.

Enako prejmite srčno zahvalo za oba zvezka MLADIKE, katerih eno dam bratu Tonetu ali pa Dr. Mikužu, ki znata oba ceniti, kaj je VREDNOTA KULTURE.

Vesel bom, kadar me obiščete, ko ste v Ljubljani, da se kaj pogovorimo in ako bo v doglednem času predvajan film od VIBE (kratkometražen) Vas obvestim.

Jaz kot moja žena Vas prisrčno pozdravljava!

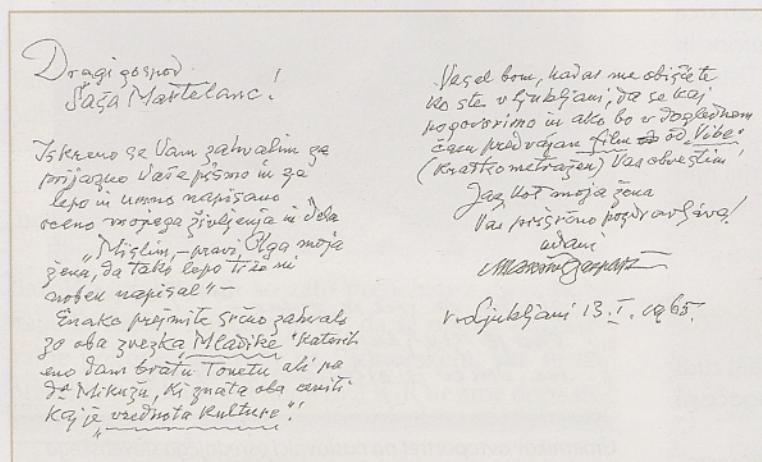
Vdani

Maksim Gaspari.

V Ljubljani, 13. I. 1965.

se rubrike in pripovedi: vse čisto normalno. Toda med knjižnimi ocenami so bile tudi novice iz »prepovedane Slovenije«, iz Argentine; iz božičnih tekstov je dihala sproščena tradicija brez predpisanih obveznosti do novoletne jelke in dedka Mraza; predvojni družinski spomini Zore Saksidove so imeli ohranjevalni čar ljubih in nepozabljenih navad; pogledi v tuje dežele niso bili ne prepovedani ne zaukazani; edini naš cenzor je bil jezikovni korektor. Vsega tega sami nismo niti opazili, tako samoumevno in svobodno slovensko je bilo vse skupaj pri tisti zastojarski avanturi. Šele pogledi od zunaj lahko včasih kaj osvetlijo ali celo ovrednotijo. Tako razumemo tisto lepo oznako o VREDNOTI KULTURE, za katero je Mladika še danes lahko hvaležna.

Maksim Gaspari nas je zapustil leta 1980 v častitljivi starosti 97 let. Njegova blejska razstava je obiskovalca napolnila z občudovanjem, z občutki lepote in trajne mladosti ter s ponovnim spoznanjem, da imamo ljubezni in spoštovanja vredno (in potrebno) domovino.

Pismo Maksima Gasparija januarja 1965.

MAKSIM
GASPARI
U O PENIRE 20
U O NEVSTABR
27. 12. 1917
JUGOSLAVIJA

Mirjam Oblak

»Biseromašnik, bod' pozdravljen!«

60 let služenja gorečega duhovnika in zavednega Slovenca

Vnedeljo, 20. marca, je slovenska skupnost v Argentini praznovala 60 let mašništva patra dr. Alojzija Kukovice DJ. Množica vernikov se je zbrala v stolnici v San Justu (Buenos Aires) pri zahvalni sveti maši. Sprevod narodnih noš je stopil pred oltar, za njim so prišli številna skupina ministrantov, osem sobratov duhovnikov in naš dragi biseromašnik, ki se je najprej ustavil pred oltarjem brezjanske Marije Pomagaj in se ji poklonil v pozdrav.

Učenca Balantičeve šole sta ga pozdravila in mu izročila slovenski šopek in biseromašniški križ. Mešani pevski zbor San Justo je z mogočnim petjem spremljal sveto daritev. Po globoki pridigi delegata slovenskih dušnih pastirjev v Argentini msgr. dr. Jureta Rodeta smo se vsi prisotni približali oltarju za poljub križa in ob »ofru« prejeli tudi spominske podobice. Po sv. maši sta jubilarntu izrekla čestitke provincial jezuitov p. Jose Alfonso Gomez in sanhuški župnik Pablo Pinto Gross.

Slavje se je nadaljevalo v Našem domu San Justo, kjer je bilo vse praznično pripravljeno. Na mogočni papeški zastavi je visel grb z geslom našega biseromašnika: »SLAVI MOJA DUŠA GOSPODA!« Mladina je jublanta pozdravila z Marijino pesmijo. Sledilo je kosilo, ki je potekalo v prijetnem in prisrčnem vzdušju. Medtem

Pater Alojzij Kukovica.

so se vrstili pozdravi, od gojenca iz zavodskih let in sobratov duhovnikov do predstavnikov slovenske organizirane skupnosti. Prejel je tudi čestitke misijonarja Pedra Opeke z daljnega Madagaskarja.

Biseromašnika smo presenetili tudi s filmom o njegovem življenju. Ob koncu nas je še sam pozdravil in se vsem toplo zahvalil. Med gosti je bila tudi njegova sestra Cveta, ki je za to prišla iz Kanade in ga pozdravila z besedami: »Visoki jubilej mašništva praznuješ danes v svoji slovenski skupnosti v Argentini ... Res, božja pota niso naša pota, in kolikokrat s težkim srcem sprejemamo božje načrte.«

P. Alojzij se je rodil 22. junija 1926 v župniji Devica Marija v Polju pri Ljubljani kot osmi od šestnajstih otrok.

Največji del svojega življenja je preživel daleč od svoje rodne družine. Še kot otrok je moral zapustiti domače ognjišče: Svoje gimnazijske študije je opravil v škofijski klasični gimnaziji v Šentvidu pri Ljubljani. Po izbruhu revolucije se je uvrstil med domobrance. Ko je morala bežati pred komunizmom, zaradi katerega so bili kruto umorjeni kar štirje njegovi bratje, je družino Kukovica pot pripeljala v Ekvador.

Medtem je p. Alojzij stopil v slovensko begunsko semenišče, najprej blizu Padove v Italiji, naslednje leto pa v Briksnu na Južnem Tirolskem, od koder je šel v

Med slovesnostjo na odru.

Pogled na dvorano med slavnostnim kosilom.

Po Sv. maši v stolnici. (Slike je posnel Marko Vombergar.)

Argentino. Slavljenec je bil posvečen v duhovnika 19. marca 1951 v San Luisu. Ko se je slovensko semenišče preselilo v Adroque (Buenos Aires), je postal prefekt dijaškega zavoda in tudi profesor za cerkveno pravo v bogoslovju. Leta 1957 je stopil med jezuite. Noviciat in dopolnilne študije je opravil v Nemčiji in v Rimu, kjer je doktoriral iz cerkvenega prava. Po vrnitvi v Argentino, leta 1962, je na jezuitski univerzi v San Miguelu dolga leta poučeval moralno teologijo in cerkveno pravo. Prevezel je tudi službi narodnega direktorja Apostolata molitve in urednika Glasnika Presvetega Srca Jezuso-

vega. Dolga leta je še pomagal pri zakonskih zadevah na cerkvenem sodišču v Buenos Airesu. Vodil je nešteto duhovnih vaj za argentinske profesionalce.

Kljub svojemu odgovornemu delu med jezuiti in neprecenljivemu poslanstvu med argentinsko skupnostjo je vsa leta tudi zavzeto sodeloval pri slovenskem dušnem pastirstvu. Kot aktivni član Slovenske kulturne akcije je bil vodja Filozofskega in Teološkega odseka. Z zanimivimi članki je bogatil slovenske revije in časopise, vodil je duhovne vaje za mlajše in odrasle skupine. Marca 1998 je prevzel mesto dušnega pastirja za Slovence v Castelarju (Pristava) in leta 2004 za sanhuško skupnost, katere dušni pastir je še danes.

60 let je res dolga prehojena pot. Pater Alojzij je s svojo življenjsko držo v zvestobi verskim in narodnim svetinjam vsem vzor gorečega duhovnika in zavednega Slovenca. Kljub bolezni in težavam p. Alojzij še vedno vodi našo sanhuško skupnost, mašuje, spoveduje, deli ostale zakramente, se udeležuje sestankov. Občudujemo njegovo močno voljo in duhovniško srce, ki bije le za Boga in za blagor duš.

Slovenska skupnost v Buenos Airesu se mu iskreno zahvaljuje za prelepi zgled duhovnika, ker živi za Boga in seje v duše vernikov vero, upanje in ljubezen. Naj ga Bog ohrani še mnoga leta!

POD ČRTO

Nostalgija ali kaj

Vse diktature so že po svoji naravi izpostavljene napakam, če pa so prepričane v svoj univerzalni odrešenjski nauk ali predane svojim nacionalistično-rasnim delirijem, kakor je bilo usodno za tri totalitarizme preteklega stoletja, postanejo tudi zločinske. Zato je za naše pojme toliko bolj nerazumljiva kakršnakoli nostalgija po režimih, ki so povzročili toliko gorja po celem svetu in pri nas. Normalni ljudje bi ne smeli zdihovati po kakršnikoli diktaturi, ne glede na to, ali je naredila kaj koristnega za državo in ljudi, katerim je sicer odvzela svobodo v vseh svojih oblikah: svobodne volitve, svoboden tisk, svobodo združevanja, svobodo misli, svobodo posedovanja ... Totalitarizmi niso nič bolj sprejemljivi, tudi če so pustili za sabo velika javna dela, avtoceste, mostove, spomenike, ali pa urejeno šolo, javno zdravstvo, učinkovito industrijo. Toda vsi so bili tudi izpostavljeni korupciji, nerazsodnemu zapravljanju za vojsko, policijo in propagando, vsi so polnili zapore, koncentracijska taborišča, gulage ali gole otoke. Zato so nesprejemljivi in nikakor ne zaslužijo hvaležnega spominjanja ... Toda vsi ne mislimo enako in tako imamo neonaciste in neofašiste, neokomunisti še zamujajo morda zato, ker krožijo še izvirniki, tudi po neotitovcih še ni čutiti potrebe, ker je pravih še preveč v obtoku.

No, morda je bilo pričakovati, da bodo ljudje iz nekdanje Jugoslavije vzdihovali za socialističnim blagostanjem, ki so

ga uživali, ker se pač ne zavedajo, da je bilo osnovano na trhljih temeljih diktatorskega režima in da mu ni bilo usojeno trajati dlje od padca berlinskega zidu. Jugoslovanska ekonomija je pač slonela na pomoči, ki je tri desetletja dotekala izmenoma z Zahoda in Vzhoda. Naši domači nostalgiki, ki niso nikoli živeli v realnem socializmu, so bili zaslepljeni od otipljivega, a v bistvu lažnega blagostanja, ki so mu bili priča med kratkotrajnimi obiski ali kvečjemu počitnicami. Še bolj jih je slepil ugled, tudi ta navidezen, ki si ga je pridobila Jugoslavija z vidnim mestom med gibanjem neuvrčenih, ki ga je sicer ustanovila, a ni nikoli postalo resnična alternativa v spopadu med Vzhodom in Zahodom. Na veliko je Titov režim zapravljal denar, a rezultatov ni bilo. In tako imamo danes med sabo jugonostalgike, ki se jim toži po Titovem socializmu, nekateri pa gredo še dlje, toži se jim po Osvobodilni fronti kot edinem zveličavnem dejavniku, ki naj bi zagotovil obstoj slovenskega naroda. Proti čemu le in s kakšnimi cilji (in kakšnimi čistkami) bi nastopila nova Osvobodilna fronta slovenskega naroda? OF spada brez dvoma med velike dogodke (z mnogimi sencami) v življenju naroda, ki pa bi ne bili mogoči brez velikega dogajanja med Slovenci leta 1848, brez Slomškove Mohorjeve družbe, brez Jegličeve šentviške gimnazije in njenih prvih slovenskih učbenikov, brez tihega dela Svečnikov svetega Pavla na Primorskem, brez Marijine družbe v Trstu.

SLOVENSKA OSNOVNA ŠOLA V MENDOZI

V Mendози v Argentini so 7. decembra lani odprli prvo slovensko osnovno šolo v Argentini (z vrtcem za petletne in predvrtcem za štiriletne otroke) - zavod Colegio Esloveno Anton Martin Slomšek, za katerega skrbi ustanova Fundacion SLO. Ravnateljica osnovne šole je Valerija Bajda Elias. Na slovesnost so prišli nekateri otroci oblečeni v slovensko ali argentinsko narodno nošo. Šolsko poslopje, učne prostore in vse navzoče je blagoslovil Janez Cukjati. V imenu Fundacion SLO pa je spregovoril njen predsednik inž. Franci Šmon. Slovesnost z več pozdravi in kulturnimi točkami je povezoval Janez Bajda.

UMRL JE JOŽE A. HOČEVAR

Na slovenski obali je 28. marca preminil slavist, publicist in urednik prof. Jože A. Hočevar. Rodil se je 29. novembra 1934 v Štanjelu, živel pa je v Kopru, kjer je bil prej šolnik, nato pa med drugim ravnatelj Osrednje knjižnice Srečka Vilharja in pa direktor založbe Lipa.

In stoletje bo zardelo

Andrej Inkret

Literarni in gledališki kritik in zgodovinar Andrej Inkret, ki za ugledno zbirko Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev ureja zbrana dela Edvarda Kocbeka, je pri ljubljanski založbi Modrijan na 639 straneh izdal poglobljen prikaz pesnikovega življenja in dela pod naslovom *In stoletje bo zardelo*, Kocbek, življenje in delo.

Za Zbrana dela je od leta 1991 do 2008 doslej izdal 8 knjig v devetih debelih zvezkih. Gre za "čisto literaturo", čemur bi morali slediti še dnevniški zapiski, ki pa jih je Kocbek beležil vse od leta 1931 do 1978, ter ostali literarnozgodovinsko pomembni spisi.

Kocbekovi dnevniki, ki jih je prepisoval, urejal in objavljala Mihael Glavan, so v letih 1991–2004 v devetih zvezkih predstavili celotno gradivo za leta 1945–52 ter – v enem zvezku – še izbor iz dnevnikov 1954–77.

JUBILEJNA KOROŠKA POJE

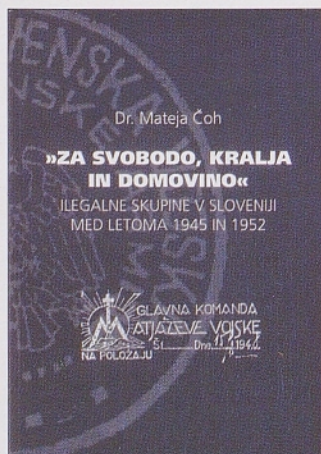
V Domu glasbe v Celovcu je Krščanska kulturna zveza 13. marca priredila 40. koncert Koroška poje. Spored je oblikoval prof. Jožko Kovačič, ki je dal poudarek podoživljanju zimzelenih uspešnic domačih skupin. Z uvodnim in sklepnim nastopom združenih zborov s skoraj 200 pevci sta zadoneli priljubljeni otroška Enkrat je bil en škrat in narodobudna Ob reki Drav'ci. Nastope je povezovala predsednica KKZ Sonja Kert Wakounig.

Dne 20. marca pa je bilo v Ukvah v okviru revije Primorska poje že uveljavljeno pevsko srečanje primorskih in koroških zborov Koroška in Primorska pojeta. Soprirediteljica je bila Krščanska kulturna zveza iz Celovca, za katero je prisotne pozdravil častni predsednik dr. Janko Zerzer, medtem ko je za domače Kulturno središče Planika spregovoril Rudi Bartaloth.

»ZA SVOBODO, KRALJA IN DOMOVINO«

To je naslov najnovejše knjige, ki jo je izdal Študijski center za narodno spravo iz Ljubljane, nosi pa podnaslov *Ilegalne skupine v Sloveniji med letoma 1945 in 1952*. Zgodovinarica dr. Mateja Čoh v njej predstavlja nastanek, organizacijo, delovanje in oboženo ter sodno zatiranje povojnih protikomunističnih ilegalnih skupin ali »band«. Teh je bilo okoli 35 in so se med seboj razlikovale, saj so nekatere organizirali politični emigranti, druge

so bile spontane, nekatere pa so bile sad provokacij same Udbe. V študiji na 319 straneh velikega formata se obravnava tudi protirežimsko ilegalno in obveščevalno delo na Tržaškem in Goriškem.

DENAR ZA ITALIJANSTVO

Druga lanska številka (dec. 2010) tržaške revije Qualestoria, ki jo izdaja Deželni zavod za zgodovino osvobodilnega gibanja v Furlaniji Juljski krajini, je bila skoraj v celoti posvečena za Slovence zloglasnemu Uradu za obmejni območja (Ufficio per le zone di confine), ki je pri predsedstvu italijanske vlade posloval v letih 1947–54. Ukvarjal se je z obrambo italijanskih interesov, kot so jih pojmovala takratne vlade, zlasti na mejnih območjih Furlanije, Juljske krajine in Južne Tirolske, z vprašanji meje, manjšin, beguncev. S tajnimi akcijami je finančno in drugače podpiral časopise, društva, stranke, cerkvene, športne in druge organizacije, ki so propagirali italijanstvo, a to predvsem na skrajni desni, torej pri nas tudi v izrazito protislovenskem duhu. Denarja za to je bilo na pretek.

Arhiv Urada do nedavnega sploh ni bil znan, zdaj pa je urejen in dostopen. Skupina zgodovinarjev iz Trsta in Bocna v omenjeni številki revije Qualestoria, ki jo je uredil prof. Raoul Pupo, v vrsti razprav in prikazov podaja obračun prvih raziskav v njem.

Revija opozarja tudi na nekaj novih knjig Deželnega zavoda za zgodovino osvobodilnega gibanja v Furlaniji Juljski krajini: Teodoro Sala, Storia e impegno civile (izbor Salovih razprav o Juljski krajini v času fašizma in referati na posvetu, ki je bil posvečen njegovemu spominu); Teodoro Sala, Il fascismo italiano e gli Slavi del sud (izbor razprav o italijanski okupaciji Jugoslavije); Nevenka Troha, Chi avrà Trieste? Sloveni e italiani tra due Stati (prevod dela Komu Trst?); Raoul Pupo, Il confine scomparso, Saggi sulla storia dell'Adriatico orientale nel Novecento (razprave o italijanski vzhodni meji, tržaškem vprašanju od Avstro-Ogrske do Evropske zveze, italijanski zasedbi Slovenije in Dalmacije, fojbah in istrskih beguncih, delu italijansko-slovenske zgodovinske komisije).

NOVA GENERALNA KONZULKA V CELOVCU

Nova generalna konzulka Republike Slovenije v Celovcu je Dragica Urtež. Imenovana je bila prav ob koncu lanskega leta, nasledila pa je Matjaža Longarja, ki se mu je mandat iztekel 31. julija. Pred rojaki na Koroškem je prvič javno nastopila ob Dnevu slovenske kulture v Pliberku. Nova konzulka je že službovala na slovenskem veleposlaništvu na Dunaju.

Knjige INZ

Inštitut za novejšo zgodovino iz Ljubljane je decembra predstavil tri svoje nove knjige. Najprej sta tu zbornika Slovenija – Jugoslavija, krize in reforme 1968/1988 (2. zvezek zbirke Vpogledi), ki ga je uredil Zdenko Čepič, ter Prežihov Voranc – Lovro Kuhar: pisatelj, politik, patriot, ki ga je uredil Aleš Gabrič in je izšel v sozaložbi s Slovenskim znanstvenim inštitutom na Dunaju.

Tretja knjiga je izbor študij pregledaj preminulega zgodovinarja z omenjenega inštituta Ervina Dolenca (1960–2009)

Med kulturo in politiko, Kulturnopolitična razhajanja v Sloveniji med svetovnimi vojnama. Uredil jo je Aleš Gabrič in je bila kot 11. zvezek vključena v zbirko INZ Razpoznavanja/Recognitiones.

V tej zbirki, ki jo ureja Gabrič, so leta 2009 izšli trije zvezki. Žarko Lazarevič in Aleksander Lorenčič sta uredila zbornik Podobe modernizacije, Poglavlja iz gospodarske in socialne modernizacije Slovenije v 19. in 20. stoletju (zvezek št. 8 zbirke). Jurij Perovšek je avtor knjige »V zaželjeni deželici: Slovenska izkušnja s Kraljevino SHS/Jugoslavijo 1918–1941 (zvezek št. 9), Žarko Lazarevič pa je izdal knjigo Plasti prostora in časa, Iz gospodarske zgodovine Slovenije prve polovice 20. stoletja (zvezek št. 10).

Vpogled v polstoletno zgodovino INZ (nekoč Inštituta za zgodovino delavskega gibanja) pa nudi zbornik Zgodovino pisje v zrcalu zgodovine: 50 let Inštituta za novejšo zgodovino, ki ga je leta 2009 uredil Gabrič.

TRŽAŠKO MORJE

Plodni publicist in zaslužni tržaški raziskovalec slovenske pomorske zgodovine kap. Bruno Volpi Lisjak je pri koprski založbi Libris lani na 205 straneh izdal svojo najnovejšo knjigo Tržaško morje, Kraška obala, mesto in vasi, Prezrti del zgodovine Slovencev.

To je njegova šesta knjiga o slovenski obali in njenih prebivalcih. Več je bilo ponatisov, dve knjigi sta izšli tudi v italijanskem prevodu.

SLOVENISTIČNI DNEVI

V Bukovici je Slavistično društvo Nova Gorica z drugimi sodelujočimi 8. in 9. aprila izpeljalo 21. Primorske slovenistične dneve. Posvetili so jih motivu ekonomske emigracije v slovenski književnosti in kulturi. V ospredju so bili trpka usoda Aleksandrinsk, a tudi mit Lepe Vide in pa ustvarjalnost pisatelja Marjana Tomšiča, ki je bil častni gost srečanja, a se je z udeleženkami zapletel v neljubo polemiko.

Mira Zelinka

V Celju je umrla mladinska pisateljica Mira Zelinka (rojena v Loki pri Zidanem Mostu leta 1932), ki je bila dolgo let sodelavka tržaškega radia, za katerega je nekaj let redno pisala pravljice za dobro jutro. Napisala je več otroških knjig in dve mladinski ter dobila več nagrad za pravljice in otroške igre. Bila je sestra naše sodelavke Zore Tavčar.

NAGRADA MAJI BLAGOVIČ

Združenje dramskih umetnikov Slovenije je za igralske dosežke v letu 2010 podelilo svoje priznanje igralki Slovenskega stalnega gledališča v Trstu Maji Blagovič, in sicer za vlogo Agate Matučeve v predstavi SSG Oblomov.

V ZDA JE UMRL IVAN JAKOMIN

V Clevelandu je 16. januarja umrl prosvetni delavec Ivan Jakomin. Rodil se je 14. julija 1929 v Polhovem Gradcu in po vojni emigriral v ZDA. V Clevelandu je bil zelo dejaven v slovenski skupnosti, posebno pri odrskih prireditvah in v cerkvenem življenju. Nekaj let je bil predsednik Kluba pristavskih upokojencev. Zadnjih 15 let je bil član Clevelandске radijske družine, ki dvakrat tedensko, ob sredah in nedeljah, pripravlja oddajo Pesmi in melodije iz naše lepe Slovenije. To je najstarejša slovenska »radijska ura« v Clevelandu. Leta 1953 sta jo ustanovila rajna Stane Šušteršič in Rado Menart. Dolgo jo je nato vodil Milan Pavlovčič. Ko se je upokojil, jo je leta 1996 prevzela Clevelandska radijska družina.

MOZAIK P. RUPNIKA V TRSTU

Tržaški škof msgr. Crepaldi je 16. aprila blagoslovil novo krstilnico in 25 kvadratnih metrov obsežno mozaično poslikavo v župnijski cerkvi sv. Terezije Deteta Jezusa nedaleč od Kulturnega doma v Trstu, delo jezuitskega patra Marka Rupnika in sodelavcev iz ateljeja duhovne umetnosti Centra Aletti v Rimu.

Sporočilo nove umetnine je zbranim v tamkajšnji cerkvi 11. aprila obrazložil sam p. Rupnik.

2. Nagrada Nadja Maganja

Po lanski prvi nagrajenki onkologinji in ustanoviteljici Hospica dr. Metki Klevišar je letošnjo Nagrado Nadja Maganja prejela ruska borka proti smrtni kazni Tamara Ivanovna Čikunova iz Uzbekistana. Podelitev je bila 21. februarja v Peterlinovi dvorani v Trstu.

V imenu odbora, ki podeljuje nagrado, sta o pomenu nagrade, liku pred petimi leti preminule Nadje Maganje Jevnikar, predvsem pa o poslanstvu letošnje nagrajenke spregovorili predsednica in tajnica odbora Maja Lapornik ter Federica Marchi, prisotne pa je pozdravila tudi predsednica tržaške pokrajine Maria Teresa Bassa Proapat. Denarno nagrado, sad prostovoljnih darov, in plastiko Zalke Arnšek je nagrajenki izročil Peter Jevnikar, nakar je občinstvo nagovorila Tamara Ivanovna Čikunova. Za glasbeno obogatitev je poskrbela Andrejka Možina.

Odbor je poskrbel, da je Čikunova prišla v stik s tiskom v Trstu in Ljubljani, v obeh mestih je imela tudi nastope na šolah in v javnosti.

Tamara Ivanovna Čikunova.

Umrla je Lea Pertot

V 91. letu starosti je v Luganu v Švici 27. januarja letos umrla gospa Lea Pertot, ki je do sredine petdesetih let živela v Trstu ter je skupno z možem Dušanom veliko sodelovala pri oddajah slovenskega radia. Pred mikrofoni je nastopala kot članica Radijskega odra, urejala pa je tudi razne rubrike. Tako je vodila oddajo Pogovor z ženo, več let pa tudi mladinsko kontaktno oddajo Mamica pripoveduje, ki je imela velik odmev tudi po zaslugi simpatičnega bur-

keža Pavlihe (igral ga je njen mož Dušan Pertot, sicer operni pevec in kasneje sodelavec Radia Lugano). Obeh se še mnogi spominjajo po kultiviranem nastopu in zelo prijetnem značaju.

BETTETOV NAGRAJENEC JUAN VASLE

Z NOVO ZGOŠČENKO

V Argentini leta 1954 rojeni basbaritonist Juan Vasle, ki je od leta 1990 stalni član solističnega ansambla Opere in baleta SNG v Ljubljani, je za posebne dosežke v glasbi decembra prejel Bettetovo nagrado, ki jo podeljuje Društvo slovenskih glasbenih umetnikov. Enako je bil nagrajen tudi pianist Andrej Jarc (1939). Tomaž Buh in Klemen Ramovš pa sta prejela Bettetovi listini.

Vasle je pevec, publicist (izdal je tri knjige) in športni časnikar. Njegova žena, ravnotako iz Argentine, je altistka Adriana Abbati Vasle in poje v Operi, a tudi hčerki se pevsko udeležujeta.

Ob nastopih v ljubljanski Operi Vasle koncertira v Sloveniji in po svetu. Posnel je pet zgoščenk. Najnovejša nosi naslov Ljuba si, pomlad zelena. Na njej je 17 slovenskih prirejenih ljudskih pesmi, ob klavirju pa ga spremlja pianistka Jelena Boljubaš.

Kratek pregled delovanja Društva slovenskih izobražencev

V ponedeljek, 21. februarja, so v Peterlinovi dvorani že drugič slovesno podelili nagrado Nadje Maganja Tamari Ivanovni Čikunovi, ustanoviteljici gibanja »Matere proti smrtni obsodbi in mučenju.« Nagrado podeljujejo Skupnost sv. Egidija, Slovenska zamejska skavtska organizacija, Društvo slovenskih izobražencev in družina Jevnikar. Zadnji ponedeljek v februarju je v DSI predavala mag. Neva Makuc o pogledu

Podelitev nagrade Nadje Maganja (foto KROMA).

tržaških in furlanskih zgodovinopiscev na Slovene pred pojavom nacionalizmov. V ponedeljek, 7. marca, je bil gost DSI glavni urednik Ognjišča Božo Rustja, ki je govoril o »zgodovinskem trenutku Cerkve v Sloveniji«. Na aktualno temo »Libija v plamenih« je v ponedeljek, 14. marca, predaval popotnik Bruno Križman, ki se je prav v kriznem času znašel v Libiji. Isti večer so pred predavanjem odprli dobrodelno razstavo Umetniki za Karitas, ki sta jo uvedli Jožica Ličen in umetnostna zgodovinarica Anamarija Stibilj Šajn. V ponedeljek, 21. marca, so vabili v Peterlinovo dvorano na »Koroški večer v besedi in glasbi«. Jasna Jemec Novak,

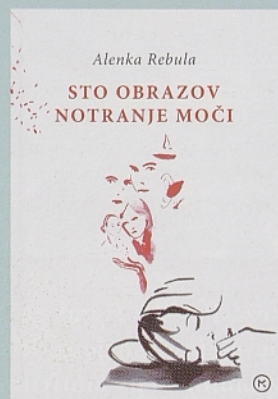
Mag. Neva Makuc (foto KROMA).

Božo Rustja (levo) in Bruno Križman (desno).

NOVA KNJIGA ALENKE REBULE PRI MLADINSKI KNJIGI

Tržaška šolnica, psihologinja in književnica Alenka Rebula Tuta je pri Mladinski knjigi v Ljubljani lani izdala zbirko krajših razmišljanj *Sto obrazov notranje moči*, *Meditacije*, ki je letos že doživela ponatis in ji med drugim prinesla tržaško nagrado *Vstajenje*. Njena knjiga *Blagor ženskam* (2007) je letos doživela že osmi natis, knjiga *Globine, ki so nas rodile*, *Zgodnje otroštvo v otroku in odraslem* (1998) pa dopolnjeno izdajo in več ponatisov.

Jožica Ličen predstavlja razstavo Umetniki za Karitas.

Ivo Jelerčič, Jasna Jemec Novak in Nužej Tolmajer (foto KROMA).

Ivo Jelerčič in Nužej Tolmajer so predstavili zbornik o koroškem skladatelju Pavletu Kernjaku in notno zbirko Jožeta Ropitza. V drugem delu večera pa je nastopil kitarist Janez Gregorič in zaigral vrsto skladb iz svoje nove zgoščenke. Zadnji večer v marcu sta skupaj priredila Društvo slovenskih izobražencev in Slovensko dobrodelno društvo. Odprli so postumno razstavo slikarke Majde Srebotnjak Ostan. Izkupiček od prodaje pa bo šel v dobrodelne namene. Na otvoritvi je uvodoma spregovorila Jasna Merku. V drugem delu bogatega večera pa je sledila še predstavitev najnovejših knjig Inštituta za novejšo zgodovino v Ljubljani o političnem, gospodarskem in kulturnem življenju Slovencev med obema vojnoma. Knjige so predstavili dr. Aleš Gabrič, dr. Bojan Godeša in dr. Žarko Lazarevič.

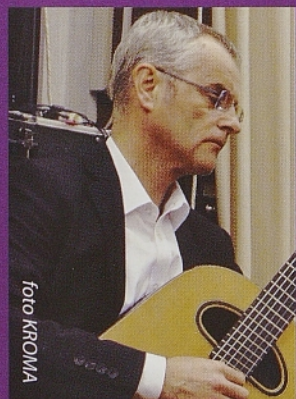

foto KROMA

Kitarist Janez Gregorič (levo) in Jasna Merku (desno).

Žarko Lazarevič, Bojan Godeša, Aleš Gabrič in Ivo Jevnikar.

PUSTNE PRIREDITVE

Na 44. Kraškem pustu je 5. marca na Opčinah nastopilo 8 vozov in 11 skupin pustnih šem. Prvo mesto je med vozovi odnesel Praprotni, ki je obdelal prenaseljenost merjascev pod naslovom Trst je naš in Gorica t'di. Med skupinami je bila najboljša Luna puhna iz Gropade in s Padrič.

V pustnem sprevedu v Sovodnjah, ki ga je priredilo društvo Karnival, pa je 6. marca šlo 8 vozov in 10 skupin. Prvo mesto je tudi v Sovodnjah zasedel voz iz Praprota, med skupinami pa se je najbolje uvrstila tista s Proseka in Kontovela.

SLOVENSKA PRISTAVA PRI CLEVELANDU

V Slovenskem narodnem domu v Clevelandu so se 22. januarja začele prireditve ob zlatem jubileju Slovenske pristave, na kateri se v poletnih mesecih ob koncih tedna zbirajo številni rojaki. Udeležence je pozdravila predsednica Mary Ann Vogel, nato je hčerka prvega predsednika Jerneja Slaka Mojca kratko opisala zgodovino te postojanke z dvorano, društvenimi prostori, igrišči, bazenom in parkom v clevelandski okolici. Silva Pišorn pa je prebrala poezijo, ki jo je napisal za to priložnost dr. Edi Gobec. Nato je nastopil ansambel, sledila sta večerja in ples.

ŽIVLJENJE URŠULINKE ANGELE LORENZUTTI

Uršulinica dr. Marija Jasna Kogoj je v knjigi *Skriti ogenj, Življenje uršulinke m. Angele Naše Gospe presvetege Srca*, ki jo je lani izdala Slovenska provinca uršulink, orisala življenje in delo malo znane, a pomembne predstavnice tega reda iz naših krajev. Gre za Angelo Lorenzutti, ki se je slovenski materi rodila v Trstu leta 1861, postala je članica redovne skupnosti v Škofji Loki, v letih 1910-26 pa je bila v Rimu vrhovna predstojnica Rimske unije Reda svete Uršule. Umrla je v Gorici leta 1933.

ZLATI JUBILEJ ŠZ OLYMPIE

Amatersko športno združenje Olympia so ustanovili pred 50 leti v Dvorani Brezmadežne na Placuti v Gorici s ciljem, da bi se mladi-
na iz goriškega mesta in bližnjih vasi ukvarjala s športom v zdra-
vem slovenskem okolju. Pobudnik in prvi predsednik društva je bil
prof. Martin Kranner, do danes se je zvrstilo deset predsednikov.
Združenje je gojilo tudi atletiko, smučanje, roket in druge pano-
ge, danes pa se posveča predvsem odbojki z ekipami obeh spolov
in različnih starostnih skupin ter orodni in otroški telovadbi.

Zlati jubilej Olympie so proslavili 24. marca v veliki dvorani Kul-
turnega centra Lojze Bratuž. Na odru so se zvrstili nekdanji predse-
dniki Martin Kranner, Ivan Černic, Karlo Brešan, Jože Vrtovec, Franko Bagon, Simon Komjanc in
Ivo Spazzapan ter sedanji predsednik Gregor Sfiligoj, ki so odgovarjali na vprašanja časnikarke
Erike Jazbar. Tako so preleteli 50-letno pot združenja, ki se je razvijalo zaradi prostovoljnega
dela in elana članov, obravnavali so izgradnjo telovadnice, športne dosežke, odnose v manjšini
in poročanje medijev.

Posebne priznanja so bili deležni še živeči igralci prve odbojbarske ekipe Olympie ter pred-
stavniki treh generacij odbojkarjev družine Terpin, in sicer Marjan, Simon in Jernej.

Večer je s podatki o zgodovini združenja povezoval podpredsednik Olympie Simon Komjanc,
poživile pa so ga telovadke, ki jih vodi Damjana Češčut.

Slavnostni govor je imel predsednik Olympie Gregor Sfiligoj, svoje pozdrave pa so prinesli
predstavniki civilne družbe, politike in športa.

Slavnostni govornik Gregor Sfiligoj.

Pogled v Dvorano.

Vsi predsedniki Olympie.

Telovadke Olympie.

BERNARDA IN MARKO FINK

Znana francoska glasbena založba Harmonia Mundi je na predlog Bernarde Fink, ki z njo sodeluje že dobri dve desetletji, izdala zgoščenko slovenskih samospevov in duetov Slovenija!, na kateri je 32 skladb. Izvajata jih omenjena mezzosopranistka Bernarda Fink in njen brat, basbaritonist Marko (Marcos) Fink. Pri klavirju je Anthony Spiri.

Spremna beseda Tomaža Faganela in besedila vseh pesmi so objavljeni v slovensčini, francoščini, angleščini in nemščini.

Notno gradivo omenjenega izbora samospevov in duetov pa je Društvo slovenskih skladateljev iz Ljubljane izdalo v posebnem zvezku svoje zbirke Edicije DSS.

UMRLA MISIJONARJA MED MALGAŠI

V noči na 17. februar je v Ljubljani umrl lazarisht France Buh. Rodil se je 18. septembra 1928 v Šmartnem pod Šmarno goro. Maja 1945 je nastopil begunsko pot, ki ga je povedla v Španijo in Argentino. Kot lazarisht je bil leta 1954 v Argentini posvečen v duhovnika. Deloval je v Argentini, Paragvaju in spet v Argentini, in sicer v Slovenski vasi. Leta 1968 je odšel za misijonarja na Madagaskar, kjer se je razdajal domačinom, dokler ga ni leta 2006 zadela kap. Naslednje leto se je vrnil v Slovenijo.

V kraju Tangainony na Madagaskarju, v katerem je preživela zadnjih 36 let, je 2. marca po skoraj 70 letih redovnega življenja umrla usmiljenka Marjeta Mrhar. Rodila se je v vasi Tihoboj v današnji občini Litija 19. oktobra 1923 in pri krstu dobila ime Hedvika. Usmiljenkam se je pridružila leta 1940 (večne zaobljube leta 1947) in do odpusta sester leta 1948 delala v bolnišnicah v Brežicah in Ljubljani. Nato je s tem poslanstvom nadaljevala v Makedoniji in študirala, dokler ni leta 1961 odšla kot misijonska bolničarka na Madagaskar.

PROF. SILVAN KERŠEVAN ODLIKOVAN

Zveza slovenskih glasbenih šol je 6. aprila v Cerknem podelila Gerbičevo nagrado, ki jo namenja glasbenim pedagogom in organizatorjem, prof. Silvanu Kerševanu, ki je že od sredine 70. let ravnatelj in duša Slovenskega centra za glasbeno vzgojo Emil Komel v Gorici.

Le vkup le vkup uboga gmajna

Mohorjeva družba v Celovcu je na 480 straneh izdala zbornik Le vkup le vkup uboga gmajna, Preganjanje kmetov in kmečki upori v Sloveniji 1945–1955. Uredil ga je donedavni direktor Muzeja novejšje zgodovine Slovenije v Ljubljani zgodovinar Jože Dežman, ki je zanj tudi napisal temeljno študijo. Ob Dežmanu pa v njem sodelujejo avtorji razstave Le vkup le vkup uboga gmajna, ki je bila na ogled v omenjenem muzeju od decembra 2009 do junija 2010. Med prilogami pa je še veliko dokumentov, primerov, zgodb in pričevanj.

UMRL JE FOTOGRAF EDI ŠELHAUS

Znani slovenski fotoreporter, umetniški fotograf in publicist Edi Šelhaus je 6. marca preminil. Rodil se je 15. avgusta 1919 v Podkraju nad Vipavo, otroštvo preživel v Trstu, nato pa z družino delil usodo primorskih emigrantov v Jugoslaviji. Kot fotograf je prevzel poklic očeta in matere, v partizanih pa je postal vojni fotoreporter. S partizani je maja 1945 prišel v Trst, kjer je ostal do leta 1955. Delal je kot filmski snemalec, kot fotograf pa sodeloval s slovenskim in italijanskim levičarskim tiskom. Po povratku v Slovenijo je nato delal za znane časopise in revije, pisal knjige in priručnik razstave. Kakih 80.000 dragocenih posnetkov je daroval Muzeju novejšje zgodovine Slovenije.

KUPLJENIK IN INKVIZICIJA V FURLANJI

Marca je bila v Kulturnem domu v Gorici na ogled dokumentarna razstava o inkviziciji v Furlaniji. Pripravil jo je prof. Andrea Del Col iz Casarse, v Gorici pa so jo postavili na pobudo revije Isonzo – Soča. Prof. Silvano Cavazza jo je dopolnil z goriško obarvanimi dokumenti in teksti, ki govore med drugim tudi o Petru Kupljeniku, ki je bil že poznan iz slovenske književnosti, njegove prigode pa so zgodovinarji v zadnjih letih natančno preučili. Bil je goreč predikant, rojen v Radovljici. V Vidmu je bil obsojen, zaprt je bil tudi v zaporu goriškega grada, leta 1595 pa sežgan na trgu Campo dei Fiori v Rimu. Inkvizicija sicer na Goriško-Gradiščanskem ni smela uradno posegati, vendar je to delala posredno in iz Vidma.

UMRLA JE ŠOLSKA SESTRA KLARA KRMEC

V tržaški bolnišnici na Katinari je 23. marca izdihnila šolska sestra Klara Krmec, rojena kot Suzana 17. avgusta 1926 v Mačkoljah. Sredi druge svetovne vojne je pristopila k šolskim sestram v Tomaju. Preoblekla je bila tam 27. decembra 1946, nato je živela in delala v Grottaferrati, Gorici in kar 46 let v Egiptu: od leta 1952 do 1964 v Kairu, nato v Aleksandriji. V letih 1967–75 je bila zaradi bolezni v Trstu, nakar se je vrnila v Egipt, kjer je bila izmenično predstojnica tako v Kairu kot v Aleksandriji. Leta 1998 se je morala spet vrniti v Trst zaradi bolezni. Skoraj enajst let je prebivala v bolnišni postelji in tam nadaljevala s svojim apostolatom.

ZBOR LOJZE BRATUŽ ODLIKOVAN

Mešani pevski zbor Lojze Bratuž iz Gorice praznuje 60-letnico. Prvič je zapel pod taktirko duhovnika, glasbenika in kulturnega organizatorja Mirka Fileja 20. junija 1951, po mučeniškem glasbeniku Lojzetu Bratužu pa je dobil ime leta 1957. Po Filejevi smrti je sestav vodil Ivo Bolčina, nato nad 30 let skladatelj in duhovnik Stanko Jericijo, v 90. letih je postal njegov dirigent Stojan Kuret, od leta 2001 pa nastopa pod taktirko Bogdana Kralja. Danes ga sestavlja več kot 40 pevcev, ki prihajajo iz širšega goriškega prostora, tudi iz matične Slovenije.

Zboru so 19. aprila v Kulturnem centru Lojze Bratuž izročili 7. Priznanje Kazimir Humar, ki ga podeljujejo Kulturni center Lojze Bratuž, Zveza slovenske katoliške prosvete in Združenje cerkvenih pevskih zborov.

Slovenci v Argentini: nov veleposlanik in nov predsednik Zedinjene Slovenije

Slovenska organizirana skupnost v Argentini se je 14. aprila srečala z novim veleposlanikom Republike Slovenije v Argentini Tomažem Mencinom. Sestanek je bil v Slovenski hiši v Buenos Airesu, kjer je bil na programu najprej poklon pred spomenikom žrtev vojne in revolucije. Nato je sledil sprejem.

Navzoče predsednike in zastopnike društev je najprej nagovoril ravnokar izvoljeni novi predsednik slovenske krovne organizacije Zedinjene Slovenije prof. Franci Žnidar. Novemu ve-

leposlaniku je predstavil skupnost in organizacije, obrazložil izvor emigracije, cilje dela in naporov ter zagotovil lojalnost naših ljudi do Slovenije in njenih vrednot.

Veleposlanik Mencin je v svojem nagovoru zagotovil, da bo skrbel za kakovostno nadaljevanje stikov med Republiko Slovenijo in njenimi izseljenci ter za vzpostavljanje, spodbujanje in razvoj gospodarskega sodelovanja z iskanjem novih poslovnih priložnosti. Nato se je razvil še zanimiv razgovor. Srečanje se je zaključilo z zakusko, med katero se je predstavnik vsake organizacije visokemu gostu še osebno predstavil.

Novi veleposlanik je akreditiran tudi v Čilu, Paragvaju, Peruju in Urugvaju. Diplomiral je v Ljubljani na Fakulteti za družbene vede, nato končal še pedagoško-andragoški študij v Mariboru. Njegova službena pot se je začela na Ministrstvu za zunanje zadeve v Sektorju za izvenevropske države. V Turčiji je kot začasni odpravnik poslov vzpostavil veleposlaništvo v Ankari. Za krajše obdobje je opravljal naloge odpravnik poslov na veleposlaništvu v Teheranu. V Indiji je bil svetovalec in odpravnik poslov. Vzpostavil je veleposlaništvo v New Delhiju. Na Švedskem je delal kot svetovalec in namestnik veleposlanice na veleposlaništvu v Stockholmu. Julija 2007 se je vrnil na ministrstvo, kjer je prevzel naloge vodje Sektorja za Afriko, Bližnji vzhod, Azijo in Oceanijo.

Slovenska skupnost v Argentini želi veleposlaniku Tomažu Mencinu obilo uspehov na novem odgovornem mestu, predvsem pa plodnega medsebojnega sodelovanja v prid slovenskih narodnih in kulturnih vrednot.

(Mirjam Oblak)

IVAN HRIBOVŠEK V ZBRANIH DELIH

Slovito zbirko slovenskih klasikov Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev, za katero je dolgo skrbela Državna založba Slovenije, nato nekaj let založba Litera v Mariboru, izdaja zdaj Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede Znanstvenoraziskovalnega centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti (ZRC SAZU), zalaga pa Založba ZRC. Dosegla je že 228 debelih zvezkov in 11 monografij o posameznih avtorjih.

V začetku leta 2011 je dolgoletni glavni urednik zbirke akad. prof. dr. France Bernik predal urednikovanje novemu uredniku, doc. dr. Matiji Ogrinu.

Konec prejšnjega leta je v zbirki izšlo še nekaj knjig. Tako je izšla 4. knjiga Zbranega dela Dominika Smoleta, ki ga ureja Goran Schmidt. V kratkem bi ji morala slediti še zadnja, 5. knjiga.

Katja Mihurko Poniž je uredila 2. knjigo Zbranega dela Zofke Kveder.

France Pibernik pa je v enem zvezku izdal Zbrano delo dolgo zamolčanega pesnika in žrtve povojnih pobojev Ivana Hribovska (1923–45). Na 477 straneh so objavljeni vse njegove pesmi, proza, članki, predavanja, korespondenca in opombe. Pibernik pa je v zbirki Monografije, ki spremlja Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev, na 374 izredno dokumentiranih straneh objavil še knjigo Ivan Hribovšek. Monografija. Podobno je pred leti z Zbranim delom in Monografijo doslej najpopolneje predstavil Franceta Balantiča.

60 let slovenske stranke v Števerjanu

Na domačiji pri Faberževih na Klancu v Števerjanu so 22. februarja 1951 ustanovili Kmečko delavsko zvezo za Števerjan. Združevala je katoliško usmerjene domačine, ki so v razburkanih letih zagovarjali vrednote zahodne demokratične ureditve, povezana pa je bila s Slovensko demokratsko zvezo, ki je v Gorici od leta 1947 zbirala Slovence, ki so se zavzemali za enotno in samostojno nastopanje ter zahtevali demokratično ureditev Jugoslavije. Na junijskih volitvah istega leta je KDZ zmagala in prevzela upravljanje občine, v letu 1975 pa se je preimenovala v števerjansko sekcijo Slovenske skupnosti, kar je še danes.

V soboto, 26. marca, je krajevna sekcija SSK v Števerjanu obeležila jubilej na proslavi z naslovom 60 let samostojnosti in svobode. Na Križišču so na vidnem mestu ob cesti v neposredni bližini domačije, kjer so stranko ustanovili, odkrili in blagoslovili ploščo, ki spominja na nastanek KDZ. Prisotne so pozdravili deželni tajnik SSK Damijan Terpin in števerjanski tajnik ter glavni organizator slavja Marjan Drufovka. Prisotna sta bila dva ustanovna člana, nekdanji župan Slavko Klanjšček in Alojz Hlede. Zapel je mešani zbor Frančišek Borgia Sedej.

V Sedejevem domu je o zgodovini samostojnega nastopanja na Goriškem spregovoril zgodovinar Peter Černic, sledila je okrogla miza o upravljanju teritorija, na katerem živi manjšinska skupnost. Sodelovali so županja občine Dolina Fulvia Premolin, župan občine Železna Kapla na Koroškem Franc Jožef Smrtnik, predsednik izvršnega odbora Italijanske unije Maurizio Tremul in predsednik Zveze Slovencev na Madžarskem Jože Hirnök. Moderatorica je bila časnica Erika Jazbar.

Bogato in dobro organizirano slavje je oplešal nastop Kvinteta Smrtnik iz Kort na Koroškem.

Mešani zbor Frančišek Borgia Sedej.

Ob odkritju in blagoslovitvi spominke plošče v Števerjanu.

Okrogla miza v Sedejevem domu.

Kvintet Smrtnik. (foto J. Čavdek)

UMRL JE PROF. JOŽKO ŠAVLI

Na svojem domu v Pevmi pri Gorici je 11. marca nenadno umrl upokojeni profesor gospodarskih ved na slovenskih višjih srednjih šolah v Gorici, odmevni raziskovalec rane slovenske zgodovine in publicist Jožko Šavli. Rodil se je 22. marca 1943 v Zatolminu, maturiral v Ajdovščini, diplomiral na Ekonomski fakulteti v Ljubljani, doktoriral iz gospodarskih in družbenih ved na Dunaju leta 1975 in nostrificiral naslov v Benetkah. Po zaposlitvah v Kopru in Rimu se je ustalil v Gorici, kjer je od leta 1978 do upokojitve učil na zavodih Cankar in Zois.

Šavli je pisal v slovenščini, nemščini, italijanščini in angleščini, več njegovih del pa je prevedenih v tuje jezike. Objavil je 14 samostojnih publikacij in nešteto razprav ter člankov v zamejski, matični in tuji periodiki. Raziskoval je starejšo slovensko zgodovino, etnografijo, simbole, bajeslovje. Z duhovnikom p. Ivanom Tomažičem in pesnikom Matejem Borom je bil med najbolj zgodnjimi zagovorniki venetske teorije o izvoru Slovencev, zato je bil tudi udeležen v polemičnih obravnavah slovenske etnogeneze. Bil je zavzet zagovornik slovenske samobitnosti in državnosti ter demokratičnega družbenega ustroja.

BRANKO IN TOMAŽ MARUŠIČ

Dvojno številko 33-34 zbornika Goriškega muzeja Goriški letnik (2009–2010), ki je izšla v dveh zvezkih, je uredništvo posvetilo zgodovinarju dr. Branku Marušiču, ki je leta 2008 praznoval 70-letnico.

Marušičev brat, odvetnik in bivši novogoriški župan ter minister iz vrst Slovenske ljudske stranke Tomaž Marušič, rojen leta 1932, pa je 16. februarja preminil.

LUIGI TAVANO O GORICI

Častni predsednik goriškega Inštituta za družbeno in versko zgodovino, duhovnik in zgodovinar Luigi Tavano je pri založbi Edizioni della Laguna konec lanskega leta izdal novo knjigo o Gorici (La città di Gorizia, Appunti ed immagini di storia socio-religiosa - Mesto Gorica, Zapiski in podobe o družbeni in verski zgodovini). Gre za nekakšen kulturni vodnik, ki je napisan poljudno, ponuja pa zgoščen vpogled v zgodovino mesta skozi cerkveno dogajanje, vendar s pogledom na širši goriški prostor. Protagonisti so verske skupnosti, cerkve, samostani, izobraževalne ustanove, romanja, duhovniki in druge osebnosti, in to od začetkov, torej od leta 1001, do leta 1947.

STOLETNICA SPDG

Slovensko planinsko društvo v Gorici so ustanovili 28. januarja 1911, v stoletni zgodovini pa so delovanje organizacije prekinile dve svetovni vojni in med njima fašistična prepoved. Po drugi svetovni vojni je društvo obnovilo dejavnost decembra 1945. Danes šteje približno 500 članov, poleg izletov in tur v gorski svet ter alpinističnih podvigov pa prireja tečaje smučanja, zimovanja in smučarske tekme.

Za stoletnico so si pri društvu zamislili niz prireditev: 2. aprila sta bili na vrsti proslava in fotografska razstava, slavnostni govornik pa je bil prvi slovenski predsednik Milan Kučan, 15. aprila je bil občini zbor in so predstavili ponatis knjižice Ferdinanda Seidla iz leta 1913 Geološki izprehodi po Goriškem, junija bo večdnevni izlet v Bolgarijo, jeseni pa bo izšel planinski, kolesarski in kajakaški vodnik po goriškem čezmejnem območju.

UMRL JE P. ANTON LEGIŠA

V Trstu je 10. marca umrl nekdanji generalni predstojnik kletincev p. Anton Legiša. Rodil se je 22. januarja 1921 v Trstu. Med kletince je stopil leta 1937. Študiral je v Italiji in Španiji, kjer je bil leta 1945 posvečen v duhovnika in je nato poučeval. V Italijo se je vrnil leta 1949 in leta 1952 doktoriral na Vzhodnem inštitutu v Rimu. Delal je na Kongregaciji za redovnike in v vodstvu italijanske province kletincev. V obdobju od leta 1954 do 1990 je bil trikrat izvoljen za italijanskega provinciala, v letih 1967-79 pa je bil generalni predstojnik kletincev. V tem času je leta 1970 ustanovil prvo postojanko svojega reda v Sloveniji, in sicer v Novi Štifti pri Gornjem Gradu. V Rimu pa se je vpletel v hude finančne afere. Leta 1991 se je preselil v Slovenijo, leta 1992 pa v Trst, kjer je pomagal v dušnem pastirstvu za Italijane in Slovence. Bil je tudi publicist in urednik cerkvenih publikacij.

UMRL JE CLAUDIO H. MARTELLI

V Trstu je 15. marca po dolgi bolezni umrl pesnik, publicist, likovni kritik, urednik, a tudi deset let pastor evangeličansko metodistične Cerkve v Trstu Claudio H. Martelli. Rodil se je v Trstu 17. junija 1940. Med drugim je ustanovil založbo Hammerle Editori, ki izdaja zbirko pesniških knjig Il Nuovo Timavo, zbirko prevedenih pesniških del Timavo-Traduzioni in revijo TriesteArte&Cultura, ki posveča veliko pozornost tudi slovenskim umetnikom.

Znan je Martellijev leksikon likovnih umetnikov s Tržaškega, Goriškega, iz Istre in Dalmacije (Dizionario degli artisti di Trieste, Isontino, Istria e Dalmazia), ki je leta 2009 doživel četrto izdajo. Podobnega dela o književnikih tega območja pa ni dokončal.

Pesem mladih

Letošnja 41. izvedba revije otroških in mladinskih zborov, ki jo prireja Zveza cerkvenih pevskih zborov iz Trsta, je bila rekordna po številu prijavljenih skupin. Zato so prireditelji pripravili dva koncerta. Na Pomorski postaji v Trstu je 20. marca v dveh ločenih delih nastopilo skupno 30 zborov. V Športnem centru Zarja v Bazovici pa je 3. aprila nastopilo še 16 zborov.

Knjige

Roberto Dedenaro – Pavle Merkù Chicchi di riso

Leta 2002 je tržaški slovenski skladatelj Pavle Merkù prejel vabilo iz Genove, da bi v okviru dneva spomina komponiral skladbo za otroški zbor. Koncert novonastalih del pomembnih sodobnih glasbenih ustvarjalcev je organiziralo društvo Prima Levija. Pavle Merkù je sprejel glasbeni izziv in se preko tega navezal na težko tržaško zgodovino, predvsem na bolečo zarezo, ki jo je v mestu pustilo uničevalno taborišče Rižarna. Izkušeni skladatelj je v sosledju not spel milino otroškega sveta z odločnejšim zvokom violončela. Ta kontrast daje čutiti priliv težke preteklosti v današnjost, ki edina lahko načrtuje plemenitejšo prihodnost. To prepletanje potrjuje tudi navezava na partizansko žalostinko, ki pa ne podžiga strašljivih občutij smrti, temveč deluje kot opomin pred pozabo.

Tako je nastala skladba za otroški zbor in violončelo z naslovom *Chicchi di riso*, za katero je besedilo prispeval italijanski pesnik Roberto Dedenaro. V letošnjem letu je bila skladba objavljena v knjižni obliki, s pridanim posnetkom izvedbe. Delo je izdala furlanska založba Leonardo iz Vidma. Besedilu je ilustratorica Patrizia Borghi pridala slike, ki slonijo na nasprotju temno-svetlih odtenkov, iznad katerih večkrat zasijejo razpoznavne podobe: natrešana riževa semena, Davidova zvezda, golobica miru, obrisi otroških teles. Dedenarove verze je v slovenščino prevedel pesnik Marko Kravos, v angleščino pa Roberto Ci-

relli, spremno besedo je oblikoval Livio Sossi.

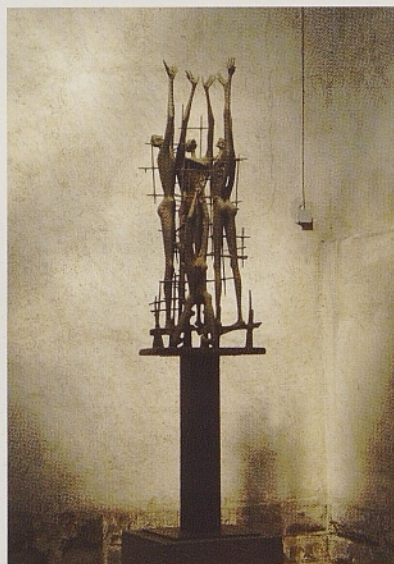
Knjiga *Chicchi di riso* je umeščena v preteklost, hkrati usmerjena v prihodnost. Napisana je kot kretnja usmiljenja do tistih, ki so okusili preganjanja v uničevalnih taboriščih, hkrati pa ohranja spomin v potomcih. Deluje kot spoznavajoč pogled v težko zgodovino tržaškega prostora in ubeseduje tragedijo Rižarne, nacističnega taborišča, v katerem je zgorelo 20.000 teles, veliko več ljudi pa je šlo od tam naprej v druge kraje smrti. Je knjiga, ki povzema zgodovinski dogodek, ob tem pa prodira v bivanje vsakega posameznika, da v sebi razvije vztrajen občutek zavedanja, ki je usmerjen tako v zunanje dogajanje kot v notranji svet. Avtorji si prizadevajo za nekoliko drugačno doživljanje spomina. Dedenaro ne omenja rabljev, ne opredeljuje krivcev, ne opisuje smrti, temveč dojema jezik nasilja kot kategorijo, ki biva v vsaki človeški duši in jo mora

vsakdo najprej zaznati in iztrebiti v sebi. Temeljno sporočilo je ovito v tančico igrivosti in lahkotnosti, saj obrača pesnik besede in njihove pomene. Italijanski izraz za riž ima trojni pomen, je lahko hrana, je smeh in tovarna smrti. Svetle vsebine se v pesmi prelevijo, potemnijo in spojijo z ničem. Tako pot, posuta z belimi riževimi zrni, ne vodi vselej v otroški smeh, pač pa v gorečo peč. Riževo zrno, otroška izštevanka, lahkoten prijateljski tek se nankrat sprevržejo v svoje nasprotje, v prevaro, izgubo, v nič. Ravno v tem obratu se pesnik zgleduje po pravljicnem obrašču, zaznavna je namreč medbesedilna naveza na nemško pravljico Hansel und Gretel. V prvi vrsti ustvarja povezavo že omenjena podoba riževe poti, ki se zdi hoja v odrešenje, v resnici pa vodi v pogubo. V zadnjih verzih pesnik nakazuje držo sodobnega človeka, ki mora ozavestiti preteklo zlo in ga vseskozi presnavljati, obdelovati in vključevati v svoje vsakdanje doživljanje ter z njim obarvati celo zvezde. Za dosego takega razmerja je potrebna korenita volja in resen pogled v minulosti. V takih dimenzijah se bodočnost napoveduje kot oprijemljiva gotovost, rojevajoča v jutru onkraj noči.

V povojni literarni zgodovini ne beležimo veliko del o taboriščni izkušnji, ki bi preseгла vrednost pričevanja, ob tolikšnih grozotah umetniška govorica otrpne.

Knjiga *Chicchi di riso* preko različnih načinov izražanja posreduje mlademu človeku zahtevno snov, vredno razmišljanja, ozaveščanja in izbire.

Vilma Purič

Spomenik v rižarni

Darovano knjižno gradivo

Nadaljujemo s seznamom darovanega knjižnega gradiva, ki ga je prejela naša knjižnica, in zahvalno vsem, ki so bogato obdarili knjižnico.

Za sedem novih knjig se KDC zahvaljuje mlademu kulturnemu delavcu iz Vidma. Marco Vertovec je Slovenec, rojen leta 1977 v Vidmu, kjer je tudi odrasčal v družini znanega, prezgodaj preminulega kulturnega delavca prof. Marina Vertovca. Še danes tam živi. Diplomiral je iz političnih ved v Trstu, pred petimi leti pa je v središčni videmski Ulici Baldissera odprl knjigarno Odos, ki je v zadnjih dveh letih okrepila svojo dejavnost tudi z istoimensko založbo. Gre za turistično knjigarno in založbo. Obiskovalec ima namreč na razpolago raznovrstno, pa vendar specifično gradivo: tu so vodniki, zemljevidi in najrazličnejše knjige za potovanja po prestolnicah ali oddaljenih deželah, hribih ali kolesarskih turah, po Evropi, Afriki ali Ameriki.

V zadnjih dveh letih je pri založbi Odos izšlo sedem vodnikov v italijanskem jeziku. Šest jih je napisal in opremil s fotografijami sam Marco Vertovec, popeljejo pa nas v Ljubljano, Sarajevo in Beograd, tri je posvetil Dalmaciji. Njegov sodelavec pa je poskrbel za vodnik po Hrvaški, ki je namenjen pohodnikom. V tisku je Vertovčev vodnik po Zagrebu, v naslednjih mesecih bo izšel še eden za Kvarner. V načrtu pa so še nove izdaje, posvečene novim deželam in območjem.

Vertovčeve knjižice so manjšega formata in štejejo približno 200 strani, v njih pa so raznovrstne informacije, ki so dragocene za vsakega turista. Vodniki so nastajali dalj časa, saj je avtor omenjene kraje sam obiskal in jih prebredel. Vodniki imajo vsedrjavno distribucijo, zanje je precej zanimanja, saj so po avtorjevih besedah vodniki v italijanščini, ki se posvečajo Balkanu, v glavnem prevodi angleških knjig, ki ne odgovarjajo okusu italijanskega obiskovalca. V njih je med drugim tudi premalo pozornosti za zgodovino, ki je za razumevanje tega območja bistvene ga pomena.

V videmski knjigarni Odos je tudi prostor, namenjen predstavitvam, predavanjem in razstavam.

Prva faksimilirana izdaja Terčeljevega književnega dela

Ob 65-letnici Terčeljeve smrti je gospa Marija Pegan v samozaložbi izdala in uredila Terčeljevo besedno ustvarjanje, in sicer v faksimilirani izdaji, ki obsega 11 knjižnih enot in člankov duhovnika Filipa Terčelja. V 12. številki je urednica Marija Pegan prikazala Terčeljevo življenjsko pot, pomen njegovega književnega ustvarjanja, njegov boj za pravice slovenskega življa pod fašistično Italijo in bibliografski pregled avtorjevih spisov. S temi besedami gospa Pegan začenja svoj opis življenja in dela Filipa Terčelja:

»Prva faksimilirana izdaja Terčeljevega književnega dela z dvojnimi namenoma: prikazati izvorno izdajo Terčeljevega dela v obliki, kakršno jo je avtor dal ob nastanku, in jo narediti dostopno, kajti doslej še ni izšel ponatis nobenega Terčeljevega celotnega besedila, v knjižnicah obstoječi izvodi so redki, krhki in prhki, na razpolago samo za čitalniško rabo s predhodnim naročilom. Apel po ponatisu smo zaznali med predavanjem Marka Tavčarja 4. marca 2010 na slovesni akademiji v počastitev spomina Filipa Terčelja v Ajdovščini pri Alenki Grobiša. To nujo čutim tudi jaz. Zlasti potem, ko sem Terčeljevo izdajo iskala v zelo težko dostopni Semeniški knjižnici v Ljubljani, Slovanski in Univerzitetni knjižnici, spričo želje po ogledu teh dragocenih starin naše enkratne kulturne in verske dediščine in besede, zdaj ko je na poti beatifikacije, vsaj tako upamo in želimo. Predložena izdaja je torej iztočnica za nadaljnje raziskovalno delo, spremna beseda k izdaji pa vodnik k razumevanju in vrednotenju in hkrati sinteza že dognanega na razviden in uporaben način.«

Odbor Knjižnice Dušana Černeta se najtopleje zahvaljuje gospodu Marcu Vertovcu in gospe Mariji Pegan za darovano gradivo, v upanju da nam bosta tudi v prihodnjih letih pomagala pri dopolnjevanju knjižnega gradiva.

Vodnik po Ljubljani

Za smeh in dobro voljo

»Ljubljena Mirjam, neizmerno, čez ušesa sem zaljubljen vate. Ali bi se poročila z menoj?«
»Ne vem. Prav isto mi je včeraj izpovedal Tomaž.«
»Lahko, ampak moja ušesa so večja kot njegova!«

»Kosilo grem kuhat. Kaj pa ti?« reče žena možu.
»Jaz se grem obesit na drevo.«
»Prav. Bom pa samo zase skuhala.«

Dva upokojenca sedita na klopi v parku in se pogovarjata.
»Zjutraj,« pravi prvi, »spijem samo malo mleka in pojem žemljico, nič kave, nič sladkorja.«
»Zaradi visokega pritiska?« vpraša drugi.
»Ne, zaradi nizke pokojnine!«

Američan v Milanu sede v taksi in pravi vozniku: »Pelji me mimo vseh najpomembnejših spomenikov.«
Ko se ustavita pred baziliko svetega Ambroža, mu taksist razlaga, koliko let so jo gradili. Američan se pohvali: »Mi smo Kip svobode postavili v dveh tednih!«
Ko se ustavita pred gradom Sforza in mu taksist opiše njegovo zgodovino, Američan zamahne z roko: »No ja, mi smo nebotičnik Empire State Building zgradili v desetih dneh!«
Nazadnje se taksist ustavi pred znamenito milansko stolnico in ne odpre ust. »No, ali mi o tem ne boš nič povedal?« reče Američan. »Ne vem kaj povedati: včeraj te cerkve še ni bilo!«

Predstojnik bolnišnice za živčne bolnike je brez sledu izginit. Iskali so ga povsod, toda kot da se je vdrl v tla. Tedaj neki pacient enega od zdravnikov potreplja po rami in pravi: »V svojo sobo sem zaprl nekega moškega, ki vztrajno trdi, da je bil tukaj šef!«

Dva moža se pogovarjata na avtobusnem postajališču. »Boks je lep šport. Zelo mi je všeč,« pravi prvi.
»Ali ste boksar?« vpraša drugi.
»Ne, sem zobar.«

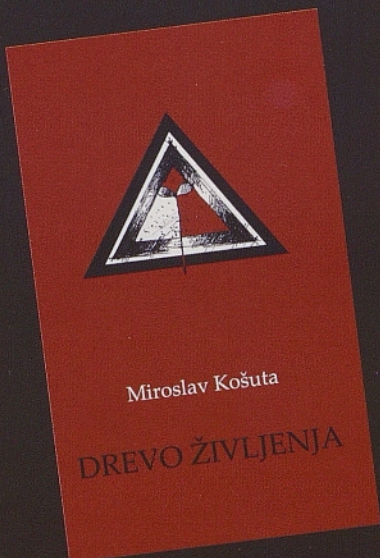

»Moj svak je dvajset let vrtal v Kranju in je zelo obogatel.«
»Zanimivo! Nisem vedel, da je v Kranju nafta.«
»Seveda je ni. Tam je imel svojo zobno ambulanto.«

Miroslav Košuta

DREVO ŽIVLJENJA

Knjiga letošnjega Prešernovega nagrajenca Miroslava Košute je izšla ob avtorjevi petinsedemdesetletnici. Izbrane in nove pesmi je za tisk pripravil avtor sam, spremno besedo pa je napisala prof. Tatjana Rojc.

23,00 €

LISTNICA UPRAVE

DAROV V TISKOVNI SKLAD:

Alojz Hlede – 20,00 €; Danilo Sedmak – 20,00 €; Stojan Kertel – 10,49 €; Grazia Gerdol – 20,00 €; Marinka Terčon – 70,00 €; Gostilna Devetak – 16,00 €; Janez Gradišnik – 20,00 €.

DAROV V SPOMIN:

V spomin na Bogdana Novaka daruje Jože Velikonja 345,69 € za Mladiko.

V spomin na mamo Lojzko, očeta Jožeta in sestro Matejko Peterlin daruje Joži 100,00 € za Mladiko.

NOVO PRI MLADIKI

23,00 €

LUISA ANTONI
ANTONIO BANFI in njegova
»Šola« med filozofijo in glasbo

*Estetska misel italijanskega
filozofa Antonia Banfija
(1886-1957)*

EVELINA UMEK
ZLATA POROKA
ali tržaški blues

*V romanu pisateljica
Evelina Umek pretresa
stanje duha slovenske
narodne skupnosti v
zamejstvu*

14,00 €

MIRO TASSO
UN ONOMASTICIDIO
DI STATO

*Dragocena raziskava o
spreminjanju slovenskih
priimkov pod fašizmom*

14,00 €

VESNA CUNJA
TRDOGLAVČEK TOMAŽ
in njegovi prijatelji

*Zgodba o Trdoglavčku
Tomažu in njegovih
prijateljih sta za Mladiko
napisali in ilustrirali sestri
Vesna in Erika Cunja*